

ISBN: 978-975-441-599-5

Dokuz Eylül Üniversitesi – Limoges Üniversitesi –
İstanbul Üniversitesi – Hacettepe Üniversitesi –
İzmir Fransız Kültür Merkezi

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Duygu ÖZTİN – Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Didier TSALA-EFFA – Limoges Üniversitesi – Fransa

Prof. Dr. Estelle EPINOUX - Limoges Üniversitesi – Fransa

Prof. Dr. Nedret ÖZTOKAT KILIÇERİ - İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Ece KORKUT - Hacettepe Üniversitesi

José-Maria QUEIROS - Fransız Kültür Merkezleri İzmir Murahhas Müdürü

Bilim Kurulu:

Amal FETTAL, Hassan II Üniversitesi, ESTC, Fas
Anouar BEN MSALA, Moulay Ismaïl Üniversitesi, Fas
Ayşe KIRAN, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Brigitte WIEDERSPIEL, CREM, Lorraine Üniversitesi, Fransa
Caroline MARTI, Sorbonne Üniversitesi, Fransa
Christian PLANTIN, Lyon 2 Üniversitesi, Fransa
David SZABO, ELTE Üniversitesi, Macaristan
Didem ARDALI BÜYÜKARMAN, Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye
Didier TSALA-EFFA, Limoges Üniversitesi, Fransa
Driss ABLALI, Lorraine Üniversitesi, Fransa
Duygu ÖZTİN, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye
Ece KORKUT, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Eleni MOURATIDOU, Paris 13 Üniversitesi, Fransa
Estelle EPINOUX, Limoges Üniversitesi, Fransa
Hamid Reza SHAIRI, Tarbiat Modares Üniversitesi, İran
İrem ONURSAL AYIRIR, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Karine BERTHELOT-GUIET, Sorbonne Üniversitesi, Fransa
Malika TEMMAR, Picardie Jules Verne Üniversitesi, Fransa
Maria Giula DONDERO, Liège Üniversitesi, Belçika
Marie CHAGNOUX, Paris 8 Üniversitesi, Fransa
Marie-Anne PAVEAU, Paris 13 Üniversitesi, Fransa
Miren LACASSAGNE, Montaigne Üniversitesi, Fransa
Najate NERCI, Hassan II Üniversitesi, Fas
Nedret ÖZTOKAT KILIÇERİ, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Özge SÖNMEZ, Université Dokuz Eylül, Türkiye
Özlem KARADAĞ, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Patricia Enama BISSA, Yaoundé Üniversitesi, Kamerun
Ruth AMOSSY, ADARR-Tel Aviv Üniversitesi, İsrail
Salima KHATTARI, Mohammed V Üniversitesi, Fas
Sandra TOMC, Jean Monnet Üniversitesi, Fransa
Selin GÜRSES ŞANBAY, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Seval ŞAHİN, Mimar Sinan Üniversitesi, Türkiye
Sündüz ÖZTÜRK KASAR, Galatasaray Üniversitesi, Türkiye
Tevfika İKİZ, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Tilda SAYDI, Adnan Menderes Üniversitesi, Türkiye
Tivadar PALAGY, ELTE Üniversitesi, Macaristan

KOLOKYUM ÖZETLERİ

Bir Söz-Eylem Olarak Kezban Arca Batıbeki'nin Yapıtlarındaki Vamp Kadın Temsilleri: "Kendi İplerini Başkalarının Eline Veren Kadınlar"

Alaskar ÖZPERÇİN
Devrim GÜNAY

Bu çalışmanın amacı Türk çağdaş sanatının önde gelen isimleri arasında yer alan, resim, foto kolaj, yerleştirme ve kısa film gibi söylemsel alanlarda Kadın ve popüler kültür üzerine söylemler üreten Kezban Arca Batıbeki'nin eserlerindeki vamp kadın temsillerini çözümleyerek bu temsillerin medyadaki iktidar söylemi içerisinde oluşturulan kadın kimlikleriyle ilişkisini ortaya koymaktır. Bu amaçla, medyadaki iktidar söylemleriyle Kezban Arca Batıbeki'nin sanatsal söylemlerindeki temsiller arasında yer alan çatışma ve benzerlikler toplumsal eleştirel açıdan irdelenecektir. Böylece sanatçı tarafından oluşturulan kadın temsillerinin iktidar söyleminin pratiklerine ne ölçüde direndikleri veya benzerlik gösterdikleri ortaya konmaya çalışılacaktır.

Toplumsal cinsiyet kimliğinin inşası, bireysel ve kolektif kimlikleri şekillendirmek üzere kesişen sayısız sosyo-kültürel ve dilsel faktörün aracılık ettiği karmaşık bir süreçtir. Bu anlamda söylem, toplumsal normların ve güç ilişkilerinin hem yansıtıldığı hem de oluşturulup sürdürüldüğü bir bağlam ve araç olarak rol oynar. Kadın söyleminin bir direniş ve kimlik oluşumu alanı olarak nasıl şekillendiğini, erkek söylemlerinin kadın kimliklerinin inşasını nasıl etkilediğini inceleyen araştırmaların önemi günümüz toplumunda cinsiyet eşitliği konusundaki farkındalığın kazandırılması bakımından giderek artmaktadır.

Bu süreçte, bir söylem ve sanatsal yaratı alanı olarak plastik sanatlarda oluşturulan kadın temsillerinin çözümlenmesi, bireysel ve kolektif kimliklerin şekillenmesinde sosyo-kültürel ve söylemsel faktörlerin kesişiminde yatan karmaşıklığın anlaşılması noktasında büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışma, Kezban Arca Batıbeki'nin yapıtlarındaki kadın temsillerinin çözümlemesi üzerinden, belirtilen söylem alanında toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını (stereotiplerini) içeren kadın rollerinin ve kadın olmak kavramının nasıl işlendiğini, pekiştirildiğini veya karşıt söylem geliştirildiğini ayrıntılı bir şekilde araştırmayı amaçlamaktadır.

Bu doğrultuda, kamusal alanda görünürlük kazanan kadının kimlik inşasındaki özgürlük alanlarının temsilinin nasıl yapıldığı, sanatsal üretimin içerisinde nasıl bir yer bulduğu, yapıtları kapalı bir söylem olarak ele alan ve bu yapıtlardaki dizgeleri ve bu dizgeleri oluşturan öğelerin arasındaki ilişkileri analiz ederek üretici süreçleri ortaya çıkarmamıza olanak veren A.J. Greimas, J.Fontanille gibi günümüz Göstergebilim kuramcılarının yaklaşımları ışığında, Kezban Arca Batıbeki'nin eserlerindeki vamp kadın temsilleri ortaya çıkarılacaktır. Elde edilen bulgular J.Baudrillard, Kress & Van Leeuwen, C.Gustav Jung ve R.Barthes gibi düşünürlerin toplumbilimsel teorileri ışığında toplum- göstergebilimsel bir bakış açısıyla yorumlanacaktır.

Anahtar sözcükler: Kadın, cinsiyet eşitliği, göstergebilim, toplumbilim, kolektif kimlik, toplum-göstergebilim

Sözde Karyatidler ve Kentte Kadın İmgesi

Arzu OTO

Bu çalışma Fransız yeni dalga akımının temsilcilerinden Agnes Varda'nın sinematografik bir metin gibi değerlendirilecek Sözde Karyatidler isimli kısa belgeselinden yola çıkarak kamusal alan heykellerini ve kentte kadın temsiliyetini ele alacaktır. Yönetmen kente, meydanlara, anıtlara ve mimariye feminist eleştirel bir perspektiften bakmış, kamusal alanda bilinçli ve dirençli bir bakışa olan ihtiyaçtan bahsetmiştir. Mimari ve heykeller aracılığıyla Paris kenti ve semboller üzerine düşünürken Romalı mimar Vitruvius tarafından kamu binalarına vatana ihanet edenleri cezalandırmak için yapılmış Karyatidler, yani kadın görünümlü sütunları incelemiştir. Tarihi anlatıya göre Atinalılar, işgalci Perslerle iş birliği yapan Karya halkını cezalandırmak için erkekleri esir almış, kadınları taşıdıkları utanç yükünü göstermek için mermer kolonlarında model olarak kullanmışlardır. Varda'ya göre karyatidler erkek mimarların vizyonuna göre şekillenmiş, doğallaştırılmış kadın çıplaklığının sergilenmesi dekor ve süsleme olması için bu anlatı bir bahane olarak kullanılmıştır.

Türkiye'nin modernleşme sürecinde kentlere ve kamusal alan heykellerine baktığımızda kadın kimliğinin resmi tarihi ve ulus bilincini oluştururken bir araç olarak kullanıldığını görmek mümkündür. Erken Cumhuriyet döneminde kadınlar kamusal alanda görünür olmadığı kadar heykeller aracılığıyla görünürlük kazanmıştır. Gazi Paşa ile birlikte Kurtuluş Savaşını anlatan rölyef, büst ve heykellerde kadınlar modernliği, ilerlemeyi ve Batılılaşmayı temsil ederek Cumhuriyet Devriminin imgelerini oluşturmuştur. Türk modernleşmesi sürecinde hepsi erkek heykeltraşlar tarafından yapılmış kadın heykellerinin ulus devlet olmanın taşıyıcı unsurlarını temsil edecek şekilde tasvir edilmişlerdir.

Bu çalışma, kentte kadın imgesini ve temsil ettiği değerleri ortaya koymada iyi bir örnek olan Agnes Varda'ya ait Sözde Karyatidler filminden yola çıkarak, Türkiye'de modernleşme serüveni içinde kamusal alanda kadın imgesini ele alacaktir. Türkiye'de kamusal alan heykelleri kadın kimliğine ilişkin ne söyler? Kamusal alanda kadın ve temsiliyet ilişkisi nasıl kurulmuştur? Bu sorulara yanıt arayacak ve örneklerle açıklayacaktır. Bu çalışma için feminist sanat, Türk Heykel Tarihi gibi konularda yapılmış akademik literatür taranmış, çalışmalar incelenmiştir.

Anahtar sözcükler: Sözde Karyatidler**,** kent, kamusal alan heykeli, temsiliyet, kadın imgesi

Türkiye'de Kadının Ekonomik Güçlenmesine Yönelik Siyasi Söylemler ve Politika Yapımına Yansıması

Aslıhan AYKAÇ

1980'lerden itibaren dünyada küresel emeğin kadınlaşması, kadın istihdamının ve işgücüne katılım oranlarının artışı öne çıkarken Türkiye'de kadınların ekonomiye katılımı giderek daha da kötüye giden yapısal bir sorun olmaya devam etmiştir. Sıklıkla gelişmekte olan ülkelerde daha fazla istihdam yaratacağı, esnek uzmanlaşma modeliyle özellikle kadınlar için formel ekonomiye katılım fırsatları açacağı söylenen dışa açılma ve ihracata dayalı sanayileşme, Türkiye'de kadının ekonomideki varlığını geliştiren bir etki yaratmamıştır. Bugün hala kadınların işgücüne katılım oranı %32 seviyesinde seyretmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye siyasetinin en uzun iktidarlarından biri olan AKP döneminde kadının ekonomik güçlenmesine yönelik siyasi söylemleri ve hayata geçirilen politikaları yapısal sonuçları ile birlikte karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Çalışmanın birinci ayağı mecliste yer alan iktidar ve muhalefet partilerinin kadının ekonomideki yerine yönelik söylemlerine odaklanacak, bunun için parti programları, lider konuşmaları, seçim kampanyaları ve etkinliklerini kapsayacaktır. İkinci ayakta ise hayata geçirilen politikalar incelenecek, burada mecliste yapılan tartışmalar, alınan kararlar, kanun değişikliklerinin yanı sıra muhalefetten kaynaklanan itirazlar, öneriler ve teklifler incelenecektir. Son olarak, buradaki söylem ve politikaların kadının ekonomik güçlenmesi üzerindeki etkisini değerlendirmek üzere son yirmi yılda kadınların ekonomik durumuna dair veriler analiz edilecektir.

Bu çalışma yöntemsel olarak karşılaştırmalı bir dönem analizi inşa edecek ve çoklu yöntem kullanımı ile üç ayrı kavramsal tartışmayı bir arada yürütecektir. Siyasi söylemler ve politika yapım süreçlerinin analizinde söylem analizi öne çıkacak ve burada nitel yöntemlerden faydalanılacak, kadının ekonomik durumuna dair değerlendirmelerde ise son 24 yıllık makroekonomik göstergeler, kadınlarda okullaşma düzeyi ve oranı, kadın istihdamı, kadınların işgücüne katılımı, Cinsiyet Gelişim Endeksi gibi göstergeler ve diğer toplu veriler analiz edilecektir. Bu toplu verilerin yanı sıra öne çıkan bölgesel eşitsizlikler, ırk, etnisite ve diğer toplumsal eşitsizlik göstergelerinin kesişimsel boyutları da mercek altına alınacaktır. Çalışma orta-düzey bir analiz düzeyini benimseyerek bireysel ve ulusal boyuttaki metodolojik kısıtları aşmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda mikro ölçekteki genelleme sorunları ve makro ölçekte belli toplumsal boyutların göz ardı edilmesi gibi analitik riskler dışarıda bırakılacaktır.

Çalışmanın temel savı, dünyada küresel emeğin kadınlaşmasına karışık Türkiye'de kadın emeğinin işgücü piyasasının dışına itilmesinden yola çıkmaktadır. Türkiye'de kadının ekonomik ve sosyal olarak güçlenmesi ancak ve ancak siyasi söylemlerde ve politika yapımında bir paradigma değişikliğiyle mümkün olacaktır. Siyasi söylemlerde gerek iktidar gerekse muhalefet partileri, kadının ekonomik etkinliğini üretken emek yerine geleneksel, üretken olmayan emek çerçevesine sınırlamakta, patrimonyal politik ekonomi önermeleriyle patriarkayı yeniden üretmektedir. Politika yapımında, ev eksenli çalışmaya sosyal güvenlik desteği, kadınların isteğe bağlı emekli olabilmesi, bakım maaşı alabilmesi, dul ve yetim aylıklarıyla ilgili destekler ve yerelde kadın kooperatifleri aracılığıyla kadınların geleneksel ekonomik faaliyetlere yönlendirilmesi yoluyla kadınların refahı gözetilirken ekonomik etkinliği kısıtlanmaktadır. Kadının ekonomik etkinliğine yönelik politikalar korumacı olmakla birlikte güçlendirici değildir. Son olarak, kadınların eğitimi ve işgücü piyasasına katılımı, birincil

işgücü piyasasında istihdamı, uzun süreli istihdamı yapısal sorunlar olmaya devam etmektedir. Politika yapımı, siyasi söyleme meşruiyet sağlarken yapısal sorunları da muhafaza etmektedir. Bu çalışma Türkiye'de siyasi söylem ve politika yapım süreçlerinin verimsizliğine karşılık alternatif politika önerilerine yönelik bir sorgulama yaratmayı hedeflemektedir.

Anahtar sözcükler: Kadının ekonomik güçlenmesi, siyasi söylemler, politika yapımı, kadın istihdamı

“Kadın Duygusallığının” Söylemsel İnşası

Aylin BENAZIR ATEŞ

Söylem, bir düşünceyi ortaya koymaktaki yaklaşım tarzı olarak tanımlanabileceği gibi, bir dilde kullanılan belirli bir dil kullanımı örüntüsü veya dil pratiği olarak da tanımlanabilmektedir. Bununla birlikte sadece sözcüklerin dizilimi veya gramer değil, aynı zamanda bir dilin içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamı da içermektedir. Söylem, aynı zamanda bir toplumun ya da kültürün kullanılan dil örüntülerini ve normlarını yansıtmaktadır.

Söylem, iktidarın temel araçlarından biridir. İktidar sahipleri, toplumu etkilemek, yönlendirmek ve kontrol etmek, belirli bir ideolojiyi, değeri veya normu benimsetmek veya meşrulaştırmak için dil ve söylemi kullanmaktadırlar.

Söylem, toplum içindeki güç ilişkilerini yeniden üretebilmektedir. İktidar sahipleri, belirli bir söylemi kullanarak kendi güçlerini muhafaza ederken aynı zamanda baskı altındaki grupları yahut alternatif fikirleri baskı altına alabilmekte, sınırlandırabilmektedir. Bu durum, mevcut iktidar yapılarını sürdürerek toplumsal eşitsizlikleri pekiştirmektedir.

Michel Foucault söylem kavramını ele alırken, söylemin nasıl belirlendiğini ve sürdürüldüğünü açıklamak için dışlama usullerinden bahsetmektedir. Foucault’ya göre, belirli bir söylem, belli bir alanın içinde yer alırken, diğer bazı bilgileri veya söylemleri dışlayarak kendini meşrulaştırmaktadır. Bu dışlama, söylemin belirlenmesinde ve korunmasında kritik bir rol oynamaktadır. Belirli bir ideoloji, belli bir siyasi görüşü yahut toplumsal yapıyı meşrulaştırmak için belirli bilgileri ya da söylemleri dışlayabilmekte veya bastırabilmektedir.

Toplumsal cinsiyet normlarının belirlenmesi ve sürdürülmesi belirli bir söylem tarafından şekillendirilmekte ve kontrol edilmektedir. Belirli bir cinsiyetin nasıl davranması gerektiği, nasıl “hissetmesi” gerektiği gibi normlar, belirli bir söylem tarafından belirlenmekte ve dışlanan yahut bastırılan davranışlarla korunmaktadır. Cinsiyetçi söylem ve ifade biçimleri toplumsal cinsiyet normlarını ve ayrımcılığı pekiştirmektedir.

İktidar sahipleri, kadın duygusallığını inşa etmek için belirli bir söylemi kullanabilmektedir. Bu sürecin, toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirilmesi ve belirli toplumsal normların güçlendirilmesiyle ilgili olduğunu söylemek mümkündür. İktidar sahipleri, kadınlara duygusal ve hassas olmaları gerektiği mesajını vererek toplumsal normları pekiştirebilmektedir. Bu durum, kadınların zayıf veya savunmasız olduğu imajını güçlendirmekte, kadınların daha duygusal algılanmasına sebep olabilmektedir. İktidar sahipleri, toplumsal cinsiyet rollerini destekleyen ve pekiştiren bir söylemi kullanarak kadın duygusallığının belirli kalıplarını inşa etmektedir.

Tarihsel süreçte kadın duygusallığı, çeşitli söylem ve kültürel pratikler aracılığıyla inşa edilmiş ve pekiştirilmiştir. 18. ve 19. yüzyıllarda romantik edebiyat akımının yükselişiyle birlikte, kadınlar sıklıkla duygusal, kırılgan, hassas varlıklar olarak tasvir edilmiştir. Romanlar, şiirler ve diğer edebi eserler, kadınların duygusal zayıflıklarını veya romantik arzularını vurgulayarak kadın duygusallığının stereotiplerini pekiştirmiştir. Romantik dönem ressamları kadınları sıklıkla melankolik, dramatik ve duygusal olarak resmetmişlerdir.

19. yüzyıl boyunca Batı toplumlarında, ideal kadın görüntüsü “evde” sakin, duygusal olarak hassas, annelik nitelikleriyle dolu bir figürdür. Bu dönemde kadınların duygusallığı,

toplum tarafından ev içi rol ve sorumlulukların bir parçası olarak kabul edilmiştir. Kadınlar genellikle evlilik ve anne olma gibi konularda duygusal ifadelerde bulunmaya teşvik edilmiştir.

20. yüzyılda ise sinema ve medya, kadınları genellikle duygusal ve romantik rollerde tasvir etmiştir. Kadın dergileri ve reklamlar, kadınları genellikle duygusal, endişeli ve aile odaklı olarak tasvir etmiştir. Kadınlar, ev işleri ve çocuk bakımı gibi konularda duygusal destek ve rehberlik sunan figürler olarak sunulmuştur. Özellikle annelik üzerine odaklanan reklamlar, kadınları duygusal olarak bağlı ve ilgili göstererek toplumsal cinsiyet rollerinin pekişmesine katkı sağlamıştır.

Çalışma, kadın duygusallığının söylemsel olarak nasıl inşa edildiğini; iktidar sahiplerinin tarihsel süreçte toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirilmesinde söylemi nasıl kullandığını kadın duygusallığı üzerinden açıklamaya çalışmaktadır.

Anahtar sözcükler: Söylem, duygusallık, siyasi iktidar, toplumsal cinsiyet

Unutulan Sesleri Geri Almak: Lale Oraloğlu ve Türkiye Tiyatro Tarihine Feminist Bir Sorgulama

Ayşegül ŞENTÜRK

Kadın Tarihini yazma çabası, feminist bilinci oluşturmak için önemli bir araçtır. Bu kapsamda yapılan araştırmalar feminist söylem içinde yeni teorik çerçevelerin kurulması için bir temel oluşturur. Yazılan her bir hikâye yaşanmış bir kadın deneyimini ortaya koymaktır. Zaman içerisinde anlattığımız hikayelerle birlikte anlatış biçimlerimiz de değişir. Anlattığımız hikayelerde neyi dışarıda bıraktığımız şimdiki zamanımızı biçimlendirir çünkü hayatı bu anlattığımız veya anlatmadığımız hikayelerle yaşarız. Bu noktada her bir insanı anlattıklarıyla 'uygulamacı tarihçiler' olarak görmek mümkündür. Türkiye tiyatro tarihinde genellikle göz ardı edilen bir figür olan Lale Oraloğlu, *Istakozun Çığlığı* oyun broşüründe yaşlılığında tiyatro camiası tarafından unutulduğundan yakınır. Bu söylemi vefat ettiği 2007 yılına kadar değişmez. Lale Oraloğlu'nun Türkiye tiyatro ortamında unutulduğuna ilişkin bu ağıtı, Türkiye tiyatro tarihinin anlatı inşasının yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Türkiye tiyatro tarihinde erkek egemen bir yapı bulgulanmış ve kadın sanatçıların deneyimleri üzerine yapılan çalışmaların oldukça kısıtlı olduğu görülmüştür.

Bu çalışmanın temel hedefleri, Türkiye tiyatro tarihinin seyrine feminist bir sorgulama yapmak ve Lale Oraloğlu'nun tiyatro mirasını arşiv çalışmaları yoluyla aydınlatmaktır. Bu çalışmada, (1) Türkiye tiyatro tarihi yazınının taraması yapılmıştır ve (2) Lale Oraloğlu'nun son oyunu olan *Istakoz'un Çığlığı* oyunun broşüründe kaleme aldığı yazı temel alınarak Türkiye tiyatro tarih yazımına feminist eleştirel bir değerlendirme getirilmiştir. Lale Oraloğlu'nun sahneye koymak için bu oyunu seçmesi ve unutulmuş olmaya karşı dile getirdiği söylem dikkat çekicidir. Bu bağlamda, Lale Oraloğlu'nu bu söyleme iten tarihsel süreçleri incelemek ve Türkiye tiyatrosuna yaptığı katkıları hatırlamak Türkiye tiyatro tarihine feminist bir iyileştirme sağlamıştır.

Sonuç olarak bu çalışmada, Lale Oraloğlu'nun yaşamının son on iki yılına odaklanılarak Türkiye tiyatro tarihi içerisindeki rolü değerlendirilmiştir. Tarihi kayıtların incelenmesi Türkiye'nin tiyatro geçmişinin feminist bir bakış ile yeniden değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Bu çalışma aracılığıyla tiyatroda feminist bilincin oluşmasında Kadın Tarihi'nin önemi ortaya konulmuş ve Lale Oraloğlu'nun yaşamının bir kesiti üzerinden yapılan değerlendirme geleneksel tiyatro tarihini feminist bir bakış açısıyla tartışmaya açmıştır. Bu bildirinin, Türkiye'de feminist tiyatro tarih yazımı alanında kısıtlı olan çalışmalara katkı sağlaması ve gelecek dönemde yapılacak araştırmalara ışık tutması beklenmektedir.

Anahtar sözcükler: Lale Oraloğlu, feminist eleştiri, Türkiye tiyatro tarihi, unutulmuş kadın sanatçılar, feminist tiyatro

Ditié de Jehanne d'Arc Işığında Christine de Pizan ve Jeanne d'Arc

Beyza Nur ÖZDEMİR

Orta Çağ Fransız edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Venedik asıllı Christine de Pizan (1364–1431), eserlerinde kadınlardan ve sorunlarından söz etmesiyle dikkat çeker. 1405 yılında yazdığı *Cité des Dames*, ilk feminist ütopya olarak kabul edilir. Ayrıca *Epître sur le Roman de la Rose* eserinde, Jean de Meung'ün *Roman de la Rose*'unu kadın düşmanı olmakla itham etmiş ve böylece kadının toplumsal önemine dair ilk müdafi olmuştur. Simone de Beauvoir'ın *İkinci Cins*'te kullandığı ifadesiyle "kendi cinsiyetini savunmak için eline kalem alan ilk kadın" demek mümkündür.

Öte yandan Jeanne d'Arc (1412–1431), Yüz Yıl Savaşları sırasında Fransa'yı İngiliz işgalinden kurtarmak ve özgürleştirmek için genç yaşında büyük bir cesaret göstererek VII.Charles'ın tahta çıkmasını sağlamıştır. İngilizlerin eline düşerek yargılanan Jeanne d'Arc, henüz 19 yaşındayken cadı olduğu iddiasıyla 1431'de Rouen'da canlı canlı yakılmıştır. Bununla birlikte tahta çıkmasına yardımcı olduğu VII.Charles ise Jeanne d'Arc'ın yardımına gelmemiştir. Orta Çağ'da cadı ve büyücü olduğu düşünülen Jeanne d'Arc'ın kilise tarafından azize olarak kabul edilmesi için yirminci yüzyılı beklemek gerekmiştir.

Jeanne d'Arc'ın gösterdiği kahramanlığa ve ülkesine getirdiği askeri zafere övgüler ise içinde kadınları savunma tutkusu besleyen ve kalemini bu amaçla kullanmaktan çekinmeyen Christine de Pizan'dan gelir. Christine de Pizan, 1429'da kaleme aldığı *Ditié de Jehanne d'Arc* ile Jeanne d'Arc henüz hayattayken onun hakkındaki ilk edebi eseri veren kişi olmuştur. Tahta çıkmasına yardım ettiği VII.Charles, kilisenin baskısıyla yargılanmasına en ufak bir müdahalede bulunmamıştır. Diğer yandan Christine de Pizan, Jeanne d'Arc'ın gösterdiği askeri başarıyı "kadın cinsiyeti için ne büyük onur" diyerek yüceltir ve onu Hristiyanlığın diğer azizelerinden üstün tutar.

Bu çalışmamızda *Ditié de Jehanne d'Arc* şiiri ışığında Christine de Pizan'ın ve Jeanne d'Arc'ın tarih sahnesindeki bu kesişimini ve bu iki kadının feminist figürler olarak karşımıza çıkışını inceleyeceğiz.

Anahtar sözcükler: Jeanne d'Arc, Christine de Pizan, Orta Çağ Fransız edebiyatı, kadın kahramanlar

18. Yüzyıldan Bir Kadın Sesi: Amin Maalouf'un *Emilie*'si Ve Kaija Saariaho'nun Müziği Üzerinden Yazınsal Bir İnceleme

Biriz Can ARSLANBOĞAN ALTINSOY

Genellikle tarihi ve kültürel kimlikler arasındaki etkileşimleri yapıtlarının temel izleği olarak kullanan Amin Maalouf, tarihi roman ve deneme türünün yanı sıra librettolar da kaleme almıştır. 2008 yılında kaleme aldığı Emilie isimli librettosu, 18. Yüzyıl Fransız Aydınlanma Dönemi'nin önemli figürlerinden olan Emilie du Châtelet'nin biyografisine dayanmaktadır. Aynı zamanda biyografik bir yapıt olan Emilie, her biri hayatındaki önemli zaman, kişiler ve duygulanımlarına göndermede bulunan dokuz sahneden oluşmaktadır. Aydınlanmacı filozof Voltaire ile yaşadığı ilişki ve Newton'un *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica* isimli metnini Fransızca'ya çevirerek yorumlamasıyla tanınan Châtelet markizini, bu librettoda hayatının son günlerini yaşarken okuruz. Kahraman anlatıcı Emilie, yazar ve düşünür olan Jean François de Saint-Lambert ile yaşadığı tutkulu aşkın meyvesini dünyaya getirmek üzeredir. Yaşadığı dönemde marjinal bir hareket olarak algılanan bu gayrimeşru hamileliği yaşayan kadın kahraman, çocuğunun doğumundan sonra kendisini bu hayattan söküp alacak ölümünün adım adım yaklaştığını hissederken matematik ve fizik alanındaki çalışmalarını devam ettiremeyeceğinin de kaygısını taşımaktadır. Kadın kahraman üzerinde metnin başından itibaren kurulan doğum ve ölüm karşıtlığı bizi aynı zamanda kadın kimliğinin karmaşıklığına ve özgürlük arayışına da götürmektedir. Anne, bilim insanı, metres gibi farklı kimliklere sahip Châtelet markizi, iç ve dış dünyası arasındaki ilişkiyi ve yoğun duygulanımını söyleme dökerken aynı zamanda güçlü ve bağımsız kadın temsiline de bir vurgu yapmaktadır. Onun bu söylemi aslında belli bir uzamda ve zamanda sınırlı olmayan bir kadın sesidir. Üst üste binen kimlikleri, evlilik dışı ilişkileri, hamileliği, bilim ve düşünsel alandaki ihtirası ve çalışmaları onu özgür eylem ve söylemde bulunan bir özneye dönüştürür. Başka deyişle, Emilie bir bakıma 18. yüzyılın kadınından durum öznesinden eylem öznesine geçişiyle farklılaşır.

Kadın söylemini merkeze alan *Emilie*, sadece kadın yazını açısından değil müzikal yönden de opera türü içinde önemli bir yere sahiptir. Maalouf'un diğer librettoları gibi dünya müzik tarihinde iz bırakan Finlandiyalı kadın müzisyen Kaija Saariaho tarafından bestelenen *Emilie*, elektronik müzik ve geleneksel orkestral yapıların özgün bir müzikal sentezidir. Karmaşık duyguları, deneyimleri ve uzam-zaman arasındaki ilişkiyi öne çıkaran Saariaho'nun müziği, geleneksel ve eril operatik yapıtlara karşı gelerek klasik müziğin sınırlarını aşar. Bu bağlamda, klasik müziğe kadın sesini, kadın kimliğini ve kadın hassasiyetini getirerek klasik müziğin temsil biçimini de değiştirir. Buradan da anlaşılacağı üzere *Emilie* hem yazınsal hem de müzikal olarak bu iki tür söylem biçiminde geleneksel olandan bir kopuş sunar. Biz de bu çalışmada sözünü ettiğimiz bu kopuşu, kadın ve söylem merkezinden hareketle hem metinsel hem de müzikal söylem üzerinden incelemeyi amaçlamaktayız.

Anahtar sözcükler: Amin Maalouf, Kaija Saariaho, Emilie, kadın, söylem, kimlik, özne

Feminist Söylem Işığında *Otuzların Kadını* Öyküsünde Kadın Tasvirleri

Burcu UŞAKLI SANDAL

Türk öykücülüğünde 1970'li yıllar, kadın yazarların eril söylemi kendilerine has bir üslupla yıkıma uğratma gayretlerinin gün yüzüne çıktığı bir dönemi ifade ediyor olmasıyla dikkate değerdir. Füruzan, Sevgi Soysal, Adalet Ağaoğlu ve Tomris Uyar gibi isimler, bütün dünyada güçlü bir sesle yankılanan kadın meselesine yönelik bilinçlerini kaleme aldıkları öyküler üzerinden okura iletmişlerdir. Bu noktada öykücülüğümüze yeni bir soluk getiren yazarlardan biri olan Tomris Uyar'ı özellikle anmak gerekir. Zira yazar, 1971'de yayımlanan ilk öykü kitabı *İpek ve Bakır*'dan itibaren kadın dünyasını içeriden bir bakışla ele almıştır. Uyar'ın, farklı teknik ve biçimsel ögelerle donattığı sonraki öykülerinin merkezinde de kadın ve yine kadın sorunları yer almaktadır.

Eril söylemin hemen her fırsatta örselediği, tahakkümü altında ezmeye çalıştığı kadının gündelik yaşamına iğneleyici bir tavırla yaklaşan Uyar, hemen bütün öykülerinde bunu tek bir çizgi üzerinden vermeyi reddederek yenilikçi bir tavır göstermektedir. Bu minvalde özgün bir tarza sahip olan yazar, öykülerinde denediği tekniklerle bir yandan geleneksel anlatı formlarının karşısında dururken bir yandan da erkek egemen söylemin rahatsız edici tonuna bir şekilde başkaldırmaktadır. Patriarkal düzende kadın olmanın zorlukları üzerine satır aralarında yer alan sorgulamalar Uyar'ın öykülerinin belkemiğini oluşturur. Otobiyografik izler taşıyan ve ilk olarak 1992'de yayımlanan *Otuzların Kadını* adlı eseri Uyar'ın öykücülüğünden önemli bir yere sahiptir. Birbiriyle ilintili sekiz öyküden oluşan eserde ilk dikkat çeken husus yazarın annesini anlatıyor oluşudur, ancak Uyar burada yalnızca annesinin değil annesinin ait olduğu kuşağın kadınlarının da detaylı bir tasvirini yapmıştır. Öyle ki 1930'lar yeni Türkiye'nin temsili olan modern kadının ilk adımlarını attığı fakat daha ilk adımlarda öncesinde olduğu gibi yine ataerkil yapının sınırları içinde sıkıştığı bu sebeple sık sık tökezlediği yıllar olarak da değerlendirilebilir. Uyar her ne kadar bu durumu anneyi merkeze alarak anlatmış olsa da metin boyunca otuzlu yılların kadınının gelenekle modernin arasında kalmışlığından doğan ikilemler de anlatılmıştır. Öyleyse anne, dönemin hemen bütün kadınlarını temsil eder niteliktedir. Buradan hareketle bu çalışmada, *Otuzların Kadını* kitabında yer alan öyküler, annenin tasviri, otuzların Türkiye'sinde kadın olmanın zorlukları ve yazarın eril söyleme yönelik karşı çıkışları bağlamında irdelenecektir.

Anahtar sözcükler: Feminist söylem, kadın tasvirleri, Türk öykücülüğü, Tomris Uyar

J.-M. G. Le Clézio Eserlerinde Kadınlar

Ceren ÖZGÜLER

II. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllara tanıklık eden, savaş sırasında doğmuş ve bağımsızlık ve özgürlük taleplerinin dekolonizasyon süreci ile birleştiği dönemde, bu hareketin önemine vurgu yapan yazarlardan biri de J.-M.G. Le Clézio'dur. Bu dönemde, eserleri ile tüm insanlığın ortak mirası kabul edilen kültür ve kültürel değerlerine sahip çıkılması gerektiğini savunan yazar, bir arada barış içinde yaşayabilme imkanını sunan birlikte yaşamın, en uygun şekilde kültürlerarasılık kavramının kabul edilmesiyle olabileceğini ifade eder. Uzak bir hayal ya da ütopya gibi görünen bu kavramın, aslında büyük oranda barışı getirebileceğini ve bu şekilde baskın ve baskın olmayan kültürlerin çatışma olmaksızın kimliklerini koruyup var edebileceğini vurgular. Edebiyatı, birlikte yaşamı kolay hale getirebilecek bir araç olarak kabul ederken,2008 yılında Nobel Ödülü'nü aldığı sırada yaptığı konuşmada "Bugün, sömürgeciliğin bitişinin ardından, edebiyat, çağımızın erkek ve kadınlarının kimliklerini ifade etme, söz haklarını talep etme ve kendileri olarak seslerini duyurabilme araçlarından biridir. Onların sesleri olmasaydı, onların çağrıları olmasaydı, biz bugün sessizliğe mahkum bir dünyada yaşıyor olurduk" diyerek hem edebiyatın önemini hem de farklılıkları ile beraber her bir bireyin kendini ifade hakkı olduğunu savunur. Kendisi de Avrupa'da doğmuş ama kökenleri bugün bağımsız olan 1715'te Fransızlar tarafından sömürgeleştirilmiş bir ada olan Mauritius Cumhuriyeti'nde doğmuş ve bu kültür ile Avrupa kültürünün etkisi altında büyümüş olan Le Clézio, ilk eserlerinde Batı dünyasının şiddet, saldırganlık, baskı gibi ön plana çıkan olumsuz unsurlarını eleştirir. Buradan yola çıkarak, sömürgeleştirilmiş ülkelerin ve bu durumun sonucu yaşanan kimlik ve kültür kaybına karşı, kendi ailesi ve kökenleri aracılığıyla gözlemledikleri çerçevesinde bir duyarlılık geliştirir. Sömürgecilik ve devamında ortaya çıkan kültürel kopuş, varoluşsal bir yaşam mücadelesi ve kimlik sorunu eserlerinde daha çok kadın kahramanlar aracılığıyla ortaya çıkar. 1980 yılında yayımladığı *Çöl* adlı romanında sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası dönemde geçen iki ayrı hikâye üzerinden, mülteci kadın roman kişileri gözünden Batı dünyasının tasvirini yaparken, 2003 yılında yayımladığı *Révolutions* adlı romanında Meksika, Avrupa ve Afrikalı roman kişileri aracılığıyla tarih, devrim ve kimlik üçgeninde kadınların başkaldırısını anlatır. Bu çalışmamızda, Batı dünyasının dayattığı egemen kültür olma anlayışı karşısında haklarını savunmak isteyen kadın roman kişilerinin, *Öteki* olarak kabul edildikleri, ait olmadıkları kültürlerle birlikte yaşamalarından kaynaklı sorunlarını, bunun sonucu olarak içinde bulundukları kimlik arayış süreçlerini ve bunu yaparken kullandıkları söylemi incelemeyi amaçlamaktayız.

Anahtar sözcükler: J.-M.G. Le Clézio, sömürgecilik, mülteci kadınlar, kültürel kopuş, kimlik arayışı

Cinsel Tacize Karşı Feminist Mücadelenin İzinde Cinsiyetçi Tacizle Mücadele

Çağla ERDOĞAN

Cinsel tacize ilişkin hukukun gelişimi ABD'de feminist aktivistlerin ve feminist hukukçuların çabalarıyla gerçekleşmiştir. Daha önce pek çok kadının maruz kaldığı ancak adı konulmamış olan cinsel taciz fiillerinin önce adı konmuş ve aynı zamanda bu fiillerin iş ilişkisi bağlamında ayrımcılık oluşturduğu ileri sürülmüştür. ABD mahkemeleri daha eski kararlarında "istemekten zarar gelmez" anlayışını benimserken, feminist hukukçuların açtığı davalar sonucunda zaman içerisinde cinsel tacizin ayrımcılık oluşturduğunu kabul etmiştir. Önce cinsel tacize ilişkin söylem geliştirilmiştir ve dava yoluyla eyleme geçilmiş; böylece kadınlara ait sorunlar hukuk önünde kadınların geliştirdiği bir bakış açısıyla tanımlanmıştır.

Cinsel içerikli olmayan ancak kişinin cinsiyeti sebebiyle aşağı olduğu bakış açısına dayanan cinsiyetçi taciz davranışları da son derece yaygındır; hatta bu davranışların cinsel tacizden daha sık gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Bu tür davranışların kadınlar üzerinde cinsel tacizin etkilerine benzer olumsuz sonuçları olmaktadır; utanma, iş ilişkisinde ikincil konuma itilme, çalışma motivasyonunu azaltma ve psikolojik sorunlar hem cinsel hem de cinsiyetçi tacizlerin ortak sonuçlarıdır. Cinsiyetçilik ve buna dayalı taciz davranışları, toplumdaki kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerini iş ilişkisinde yeniden üretir. Dolayısıyla eşitsizlikle mücadele için iş ilişkisinin cinsiyetçilikten arındırılması gerekmektedir. Bu tür bir mücadele, cinsel taciz ve ayrımcılıkla mücadelenin de ayrılmaz bir parçasıdır.

ABD'de zaman içerisinde cinsel taciz kavramının kapsamına cinsel içerikli olmayan ancak kişinin cinsiyetine dayanan taciz davranışları da girmeye başlamıştır. ABD yasalarında bu tür tacizler farklı bir isim altında anılmamaktadır. İsviçre'de de durum benzer şekildedir; cinsiyetçi tacizler cinsel tacizin bir alt başlığı gibi değerlendirilmektedir. Oysa cinsiyetçi davranış ve tacizlerin, cinsel tacizin bir alt kavramı olarak ele alınması bu tür davranışların göz ardı edilmesi ihtimalini beraberinde getirmektedir. Öte yandan bu kavramlar birbirinden ayrı tanımlansa da uygulamada cinsiyetçi tacizin cinsel tacizin gölgesine kaldığı örnekler mevcuttur. Fransız hukukunda cinsiyetçi davranışlar İş Kodu'nda ayrı bir hükümle yasaklanmakta ve yaptırıma bağlanmaktadır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 2019 yılında cinsiyetçiliğin önlenmesi ve cinsiyetçilikle mücadeleye ilişkin bir tavsiye kararı ve rehber ilkeler yayımlamıştır.

Türkiye'de cinsel tacize ilişkin iş yargısı kararları incelendiğinde, cinsel tacizle cinsiyetçi tacizin bir arada bulunabildiği görülmektedir. Cinsiyetçi davranışlar, cinsel tacizden ayrı gerçekleştiğinde, bunların mevcut mevzuat bağlamında ancak "sataşma" kavramı kapsamında değerlendirmesi mümkündür. "Sataşma" kavramı ise, sorunun cinsiyetli yönünü göstermekten uzaktır. Kişinin cinsiyetine dayalı tacizlerin ayrımcılık olarak kabul edilmesi, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu uyarınca yasal dayanağa sahipse de içtihatta henüz bu yönde bir gelişme olmamıştır. Cinsiyetçi tacizi ayrı bir kavram olarak ele alarak söylem geliştirmek, bu soruna dikkat çekmek için gereklidir. Bu çalışmada, öncelikle sosyolojik araştırmalarda tespit edilen cinsiyetçi taciz davranışlarına yer verilecek, iş yargısı kararlarındaki cinsiyetçi taciz örnekleri incelenecek ve karşılaştırmalı hukuk ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin sözü geçen tavsiye kararından yararlanılarak cinsiyetçi tacize ilişkin söylem ve çözüm önerileri getirilecektir.

Anahtar sözcükler: Cinsel taciz, cinsiyetçi taciz, feminist hukuk, karşılaştırmalı hukuk, toplumsal cinsiyet roller

Bekaret ve Cehalet Söyleminde Eylem Özneleri: *Mustang*-Kadınlar

Duygu ÖZTİN
Uğurcan DİLBER

Robert Stoller tarafından 1968 yılında ortaya atılan toplumsal cinsiyet kavramı, daha sonra Judith Butler tarafından geliştirilmiştir. Kurama göre cinsiyet ikiye ayrılır: doğumdan önce gelişmeye başlayan biyolojik cinsiyet, diğeri ise, toplumsal ve kültürel olarak oluşturulan kadınlık ve erkeklik rollerini içeren cinsiyet. Kültürün ve toplumun oluşturduğu cinsiyet, terimden de anlaşılacağı üzere tolumdan topluma kültürden kültüre büyük farklılıklar gösterir.

Kültürün en önemli bileşeni ve Barthes'a göre «gerçeklik izleniminin en fazla olduğu » yedinci sanat dalı olan sinemada bu roller bilerek ya da bilmeyerek ortaya konur ve oluşturulmak istenen egemen kültüre hizmet ederek bu rollerin ve kimliklerin benimsenmesini pekiştirir. Bunun yanında, toplum ve kültürün bir anlamda dayattığı bu rolleri açık açık eleştiren filmler de azımsanmayacak kadar çoktur.

Çalışmamızın konusunu, *Deniz Gamze Ergüven*'in yönetmenliğini yaptığı, Cannes'da *Sezar* ödülü, *Avrupa film ödülü* gibi birçok ödül alan *feminist film* olarak nitelendirilen *Mustang* (2015) filmi oluşturmaktadır. Anne babalarını kaybettikleri için amca ve babaannesi ile yaşamak zorunda kalan beş kız kardeşin yaşadığı zorlukların anlatıldığı filmde, sadece kadınlara dayatılan kalıplar, kodlar yani toplumsal cinsiyet kavramı değil, aynı zamanda doğu toplumlarında kadın-kız ayrımının temelinde yatan *bekaret* sorunsalı da eleştirilmektedir. İçeride, baskıcı, otoriter, yeğenlerine şiddet hatta cinsel taciz uygulayan, fakat dışarıda, namusuna düşkün bir görüntü veren bir amca, *el alemin ne diyeceğinden* korkarak torunlarını demir parmaklıklar arasına kapatacak kadar vicdansız ve sevgisiz bir babaanne ile yaşamaya mecbur bırakılan kız kardeşlerin öyküsünü anlatır *Mustang*. Bu beş kız kardeşten ikisi için en iyi son zoraki evliliğe boyun eğmek iken, birisi çareyi ölümde bulur ve intihar eder. En küçük kardeş Lale ise direnir mücadele eder ve zoraki evliliğe boyun eğen diğer kız kardeşiyle birlikte, düğün gecesi, evden kaçarak İstanbul'a giderler. Diğer bir deyişle, direnen, yaşamda nesne değil özne olan, *Mustang* atları gibi özgürlükleri için özgürce koşabilen kadınların başaracağına dair umut ve müjdeler içeren bir son ile biter film.

Buradan hareketle, çalışmamızda, bir yandan, beş kız kardeşin yaşamlarındaki ve mücadelelerindeki *öznelik* durumlarının sinema dilinde nasıl verildiğini inceleyecek diğer yandan bu mücadelenin gerekçelendirme söyleminin ikna ve inandırma sürecinde önemli rol oynayan duygulayım (Lat.pathos) boyutunu filmde nasıl ortaya konduğunu araştıracağız. Diğer bir deyişle, Cannes'da Sezar başta olmak üzere birçok ödül alarak sinema alanında başarısı doğrulanan ve *feminist* olarak nitelenen *Mustang* filmi "bekaret ve cehalet söylem sarmalının kurbanı olan kadınların, şayet isterler ve mücadele ederlerse, yaşamlarında eylem öznesi olabilecekleri" iletisini sinema dilinin hangi olanaklarını kullanarak vermiş ve seyirciyi etkilemiştir? Çalışmamızda, sinema göstergebiliminin ve gerekçelendirme söyleminin temel ilke ve yöntemlerinden yararlanacağız.

Anahtar sözcükler: Sinema göstergebilimi, gerekçelendirme söylemi, duygulayım, toplumsal cinsiyet, özne türleri

Bağlamından Kopuk Söylemler: Cinsiyet Ayrımcılığının Yazınsal Metastazları

Didem TUNA

Murathan Mungan, kendi okuduğu öykülerden derlediği Kadınlığın 21 Hikâyesi (2004) adlı seçkiden, kadınların ömür boyu içinde yer aldıkları çeşitli durumların, kendilerini sürekli bir erkek üzerinden tarif etmenin ağır ve uzun yolunun ve ilişkilerin eşitsiz aritmetiğinin bir ifadesi olarak söz eder. Toplumsal cinsiyet rolleriyle dayatılmış sömürüyü, öğrenilmiş çaresizlikleri ve kimi zaman da direnişleri anlatan bu öykülerin tümü aslında tanıdık yaşantılardır. Mungan'a göre seçkinin ateşli bir feminist yönü yoktur; bunlar yalnızca birer öyküdür, tıpkı "birçok şeyin farkında olmadan, adını koymadan, anlamını bilmeden yaşayıp gittiğimiz anlar gibi" (s. 8). Bununla beraber, toplumsal denklemleri oluşturan, belirleyen ya da ifşa eden göstergeler her yazınsal metne ister istemez açık ya da örtük olarak aksetmiştir. Böylelikle söylemden eyleme anlamı bilinmeyen ya da anlamlandırılmak istenmeyen, normalleştirilmiş ama kabul edilebilir bir yönü olmayan yaşantılar yaşamdan yazına taştığı gibi, bir zaman gelip çözümlendiğinde yaşama yönelik öğrenmelere evrilir. Başka bir deyişle, yaşamdan yazına yansıyan, yazından yaşama sekecektir. Bütünceyi oluşturan 21 öykü, evvel zaman içinde farklı uzamlarda yazılmış, okunmuş, çevrilmiş ve erek metinler üzerinden yeni okumalara açılmıştır. Öykülerin ortak özelliği, kadınlara ait ya da yönelik söylemler içermeleridir; seçki içinde yer almalarının ön koşulu da bu olmuştur. Ancak kadınlar söz konusu olduğunda gerek "ait" gerekse "yönelik"lerin ne kadarının üreticilerinden ne kadarının öğretilerden kaynaklandığını sorgulamak için toplumsal cinsiyetin söylemi ve eylemi istila eden karanlık geçmişine bakmak gerekir. Cinsiyet ayrımcılığı, tüm zamanlardan beri her tür koşulda var olmuş, yaşam tarzları ve iletişim biçimleri yönünden birbirinden dağlar kadar farklı toplum ve kültürlerde dahi ortak bir anlam çekirdeğine tutunarak yoluna devam etmiştir. İdeal bir iletişimde olduğu gibi yazınsal metinde de söylem, üreticisi ve bağlamı dikkate alınarak çözümlenir, ancak cinsiyet ayrımcılığının kronikleştiği bir dünyada dil de bağlamlardan bağımsız olarak politik ve stratejik eksenlerde şekillenebilmektedir. Bu çalışmada kadına yönelik erkek şiddeti toplumsal bir olgu, bununla iç içe geçmiş çeşitli kadınlık durumları ve etiketleri ise toplumsal birer kurgu olarak ele alınmaktadır. Sonuç olarak, yazınsal yapıtın özel bir ifşa ya da pekiştirme gündemi bulunmasa dahi, kadınlığa dair söylemlerin bağlamlarından kopuk olarak okunmaları halinde bile kadim ezberler ve ayrımcılık pratikleri doğrultusunda ortak anlamlamalara yönelebilecekleri ortaya koyulmaktadır. Bu noktada yazınsal yapıtın "[a]kıp gideni durup görmemizi sağlayacak olan bir atmosfer yaratm[a], bir dünya kurm[a], [ö]ğrenmiş gözlerle bize hayatı yeniden iade etm[e]" (s. 8) işlevi de bir kez daha gün yüzüne çıkmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kadınlığın 21 Hikâyesi, cinsiyet ayrımcılığı, toplumsal cinsiyet, kadına yönelik erkek şiddeti, kadınların etiketleri

Kadınların Tiyatro Sanatında Yükselişine Bir Örnek: Sarah Bernhardt

Ece YASSITEPE AYYILDIZ

19. yüzyılda kadının tiyatro sahnesinde yer alması ve Sarah Bernhardt'ın oyunculuğu arasında doğru bir orantı vardır. Sarah Bernhardt (1844-1923) tiyatro sanatında pek çok noktalarda öncülük eden ilk kadın oyuncu olarak anılmaktadır. Onun tiyatro sanatına katkıları ile birlikte, kadının tiyatro sahnesinde günden güne yer edindiğini ve yüzyıllar boyunca yazar, yönetmen ve oyuncuların çoğunlukla erkeklerden oluşması, erkek egemenliğinde olan tiyatro türünde kadınların da yaratıcılıklarını ortaya koyacaklarını görmek mümkün olacaktır. "Sahnelerin İmparatoriçesi", "Diva" ya da Victor Hugo'nun deyişiyle "Altın Ses" olarak adlandırılan Bernhardt'ın tiyatro sanatında bir kadın olarak öncü olduğu pek çok nokta vardır.

Sarah Bernhardt, farklı farklı rollere bürünmüş ve oynadığı her rolüyle ses getiren efsane bir oyuncuya dönüşmüştür: bunlardan en önemlisi de Racine'in yazdığı Iphigénie ve Phèdre'dir. Bernhardt sadece oynadığı oyunlarla ses getirmemiş, aynı zamanda tiyatro sanatına dair yazdığı yazılarla da öncü olmuştur. *"L'art du théâtre, la voix, le geste, la prononciation"* adlı eseriyle tiyatro sanatı, ses, jest ve telaffuz üzerine yazılar yazmıştır. *"Ma Double Vie: Les Mémoires"* adlı otobiyografisinde ise kendi sahne tecrübesini okurla buluşturur. Eserlerinin yanı sıra, Sarah Bernhardt'ın öncü olduğu pek çok husus vardır: Bernhardt uluslararası alanda, beş farklı kıtada, turnelerde sahnelere çıkan ilk kadın yıldız oyuncu olarak adlandırılmaktadır. Bernhardt aynı zamanda İstanbul'a dört kez ziyarette bulunmuş ve İstanbul'daki Naum Tiyatrosu'nda ve çok sayıda farklı mekanda sahne almıştır. Bernhardt'ın bu gezisi, tiyatro tarihimiz açısından da büyük önem taşımaktadır.

Bu hususlar göz önüne alındığında, çalışmamızda, Bernhardt'ın bir kadın olarak tiyatro sanatına yaptığı katkılardan bahsetmeyi ve kendi döneminin yazarlarını, oyuncularını, kendisinden sonra gelenleri nasıl etkilediğini, kendi yazdığı oynadığı oyunlar ve yazıları aracılığıyla irdelemeyi amaçlıyoruz.

Anahtar sözcükler: Sarah Bernhardt, tiyatro, diva, Fransız Tiyatrosu

Çağdaş Sanatta Kültürel Ekofeminizm Yaklaşımla Kadın ve Doğa

Emine GÜNDÜZ

Tarih boyunca, kadınların statüsü kültürel dönüşümler, dini inançlar, ekonomik ve toplumsal farklılıklar gibi birçok faktöre bağlı olarak değişim göstermiştir. Kültürel evrimin bir parçası olarak, monoteist dinlerin yükselişi ile birlikte eril egemen bir dönemin başladığı görülmüştür, özellikle Orta Çağ'da bu durum daha belirgin hale gelmiştir. Tarih öncesinde, kadınlar doğurganlık ve iş bölümü (avcılık-toplayıcılık) gibi özellikleriyle cinsiyet eşitliğinin bir sembolüydü. Ayrıca kadınlar, Ana Tanrıça Kültü'nün hâkim olduğu bir dönemde yaşarken, Orta Çağ'da, özellikle Batı'da, kültürel değişimler ve monoteist inançların yanlış yorumlanması ile kadınların sosyal konumu önemli ölçüde değişmiştir. Bu dönemde, kadınlar ekonomik eşitlik ve eğitim fırsatlarından mahrum bırakılmış, şifacı olarak bilinen kadınlar ise "cadılık" suçlamasıyla karşı karşıya kalarak "cadı avları" adı altında şiddet ve katliamlara uğramışlardır.

Sanayi Devrimiyle endüstriyel gelişimin hız kazanmasıyla toplumları derinden etkilemiştir. Bu süreçte sınıf farklılıklarının belirginleşmesi, ekolojik sorunların ortaya çıkışı gibi önemli değişiklikler yaşanmıştır. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri daha görünür bir hale gelerek, bu konudaki farkındalığı artırmıştır. En görünür halini İkinci Dünya Savaşıyla karşımıza çıkmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği ekolojik hasar ve kadınların statüsündeki olumsuz değişiklikler daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Savaşın doğaya verdiği zarar, kapitalist ekonominin silahlanma yarışındaki artışları, teknolojik ilerlemeler, sömürgeciliğin genişlemesiyle doğal çevrenin bozulması ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin derinleşmesi gibi etkiler gözlemlenmiştir.

1970'li yıllarda ekoloji ve kadın hareketlerinin artışıyla birlikte ekofeminizm ortaya çıkmıştır. İlk "ekofeminizm" kelimesini 1974 yılında François D'Eaubonne'un "Feminizm veya Ölüm", "Feminism or Death" (Le Féminisme ou la Mort) adlı eserinde kullanılmıştır. Gezegenin kurtuluşu için devrim olacağını cinsiyet eşitliğini ve sürdürülebilir bir yaşam düşünülmektedir. Ayrıca ekofeminizm kendi içerisinde çeşitlilikler göstermiştir. Kültürel, liberal, sosyalist, sosyal, Marksist, queer, vegan gibi ekofeminizm çeşitliliği bulunmaktadır.c

Kültürel ekofeminizm, 1970'lerde ortaya çıkan bir akımdır. Bu yaklaşım, kadınların ve doğanın özdeşleştirilerek patriyarkal yapıya karşı bir duruş sergilediğini vurgular. Kadınların doğurgan özellikleri nedeniyle doğaya daha yakın olduklarını savunan bu görüş, "Doğa Ana" ve "Toprak Ana" gibi kavramlar aracılığıyla tarih öncesi "Ana Tanrıça" inancını günümüzde de sürdürmeye çalışır. Doğaya yakın olan dinler; Şamanizm, paganizm gibi inançlar ön plandadır. Ayrıca Gaia hipotezi, ekoloji ve ekofeminizmde önemli bir yere sahiptir. Özellikle ekofeminist yazar Carolyn Merchant, Gaia Teorisi'ni ele alarak bu konuya katkıda bulunmuştur.

Kültürel ekofeminizmin sanata yansıması, feminist ve çevre sanat hareketlerinin yükselişiyle paralel bir dönemde gerçekleşmiştir. Bu akımda sanatçılar, kadın bedeninin doğurganlığını temsil ederek "Ana Tanrıça" inancını, Şamanizm ve paganizm gibi inanç sistemlerini yansıtan dini ve ritüel eserler üretmişlerdir. Monica Sjöö, Ana Mendieta, Susane Wenger, Mary Beth Edelson gibi öncü sanatçıların eserleri, bu perspektiften eleştirel bir inceleme konusu olacaktır.

Anahtar sözcükler: Ekofeminist teori, kültürel ekofeminizm, feminist sanat

Irigaray'ın Kadının Susturulması Meselesi ve Kristeva'nın Signifiance Kavramı Üzerinden Hannah Arendt'de Eylem

Fatime GÜMÜS

Luce Irigaray ve Julia Kristeva, fark feminizminin ünlü temsilcilerindendir. Irigaray ve Kristeva'nın temsilcisi olarak görüldüğü fark feminizmi, feminizmin tarihselliği bakımından ikinci dönemine denk gelen feminizmdir. Fark feminizmi, ilk dönem eşitlik feminizminin aksine, eşitliğe değil farklılığa odaklanan bir feminizmdir. Feminizmin tarihselliği çerçevesinde, birinci dönem feministlerin kamusal alana dâhil olmaya çalışmaları aracılığıyla erkeklerle eşit haklar — çünkü tarih boyunca kamusal alan erkeğe ait olagelmiştir — elde etmeye çalıştıkları ancak bu haklar elde edildikten sonra eşitliği savunmanın kadının özneleşebilmesi açısından olumsuz sonuçlar doğurduğu söylenebilir. Kadının eşit haklar elde ederek kamusal alana dâhil olmasından ve erkeğe ait olan alana adaptasyonundaki güçlüklerden sonra farka vurgu yapmak önemli hale gelmeye başlar. Kadınların kamusal alana dâhil olurken kendilerini o alana ait hissedememeleri sonucu "erkek gibi" olmaya çalışmanın getirdiği güçlüklerin farkına varmaya başlayanlar arasında fark feminizminin kurucusu sayılan Luce Irigaray ve bir diğer önemli düşünür olan Julia Kristeva görülebilir. Kamusal alana dahil olduktan sonra erkekten farklı olduğunun farkına varan fark feministleri, kadına kamusal alan tarih boyunca erkek egemen bir alan olduğundan kadına ait bir dil oluşturulamadığının da farkına varırlar ve bu doğrultuda dişil bir dil oluşturma çabasına girerler. Kadına ait bir dil oluşturmaya çalışırken örneğin Irigaray, kadının tarih boyunca susturulmuş olması meselesinden hareket eder. Kristeva'ysa — özellikle aldığı psikanaliz ve felsefe eğitimi aracılığıyla— "anlamlama" veya "anlamlandırma" olarak çevirebileceğimiz signifiance kavramından hareket eder. Hem Irigaray hem de Kristeva, dişil bir söylem geliştirmeye çalışırken kendi çalışma alanlarında ünlü olan düşünürlerin kullandıkları dile de odaklanırlar. Her ikisi de hem felsefeci hem de psikanalist olmaları bakımından özellikle felsefe ve psikanalizde önemli görülen düşünürlerin kullandıkları üsluba yönelirler. Böylelikle biyolojik cinsiyeti erkek olup dişil bir söylem geliştirilebileceği ve aynı zamanda kadın biyolojik cinsiyetine sahip olup eril bir söylem geliştirilebileceği yorumuna gidebileceklerdir. Bu noktada Hannah Arendt önemli bir figür haline gelmektedir çünkü Hannah Arendt, her ne kadar kendisini feminist olarak görmüyor olsa da hem önemli bir siyaset felsefesi düşünürüdür hem de biyolojik cinsiyeti kadın olan bir filozoftur. Arendt'in siyaset felsefesi düşünürü olması, fark feminizminin mottosu olarak görülen "Kişisel olan politiktir" sözüyle ilişkilendirilebileceği yolunu açacaktır. Aynı zamanda onun hem eylem kavramını kamusal alanla ilişkilendirerek kullanması hem de doğum, tarih, emek ve iş gibi kavramlara yoğunlaşarak kendinden önceki filozoflardan farklı bir tarzda ele alması önem teşkil eden bir konudur. Bu çalışmada, öncelikle Luce Irigaray'ın kadının susturulması ve Julia Kristeva'nın signifiance kavramları aracılığıyla onların fark feminizmine katkıları ele alınacaktır. Daha sonra da bu mesele ve kavramın siyaset felsefesi için önemli bir düşünür olan Hannah Arendt'in eylem kavramıyla bağına odaklanarak biyolojik cinsiyeti kadın olan Arendt'in dişil bir söylem geliştirip geliştirmediği irdelenecektir.

Anahtar sözcükler: Irigaray, kadının susturulması, Kristeva, signifiance, Arendt, eylem

Toplumsal Cinsiyet Sorunu Odaklı Bir Dizi Uyarlamasının Betimsel Analizi: "Bahar" Adlı Dizi Örneği

Fatma Bilge ATAY

Bu çalışmada bir Kore dizisinden uyarlanmış olan "Bahar" adlı dizinin feminist kuram ve çeviribilim çerçevesinde betimsel bir analizi yapılacaktır. "Bahar" dizisi, tıp fakültesi mezunu olup kendini ailesine adayan ve mesleğini yapmayarak ekonomik olarak kocasına bağımlı bir hayat sürdürürken bir hayati tehlike sonucu yaşamını sorgulayan ve değiştirmeye karar veren bir kadının öyküsüdür. Yaptığı fedakârlıklara rağmen aile içinde hiçbir saygı görmeyen ve sürekli olarak ekonomik baskı ile psikolojik ve sözel şiddete maruz kalan Bahar'ın sessiz ve sözsüz söylemleri çığlıklar atsa da duyulmamakta, görmezden gelinmektedir. Ancak, ölümle burun buruna geldiğinde, o zamana kadar hayatını kurguladığı değerler konusunda yaşadığı ağır travma, hayatını tekrar değerlendirmesine ve kendini yeniden inşa etmeye karar vermesine sebep olur. Yeniden hayata tutunmasını sağlayan organ nakli sonucu Bahar tekrar doğmuştur ve dizinin jeneriğindeki taşların içinden filizlenen bir bitki gibi yeşerip açmaya başlar. Dizideki diğer iki önemli kadın karakterden biri Bahar'a baskı yapan ama eril dünya düzenine ayak uydurmuş ve kocasından kalan maddiyatın peşinde olan kaynana, diğeri ise Bahar'ın kocasının sevgilisi Rengindir ve Baharın kendini ailesine adaması gibi Rengin de mesleğini yapan başarılı bir insan olmasına rağmen kendini Bahar'ın kocasına adamıştır. Bu yönüyle bir yandan Bahar'a yapılan toplumsal şiddete sebep olurken bir yandan kendisi de farkında olmadan aynı şiddete maruz kalmaktadır. Öykü, hem kadının sömürüsünü içeren bir trajedi, hem de toplumsal cinsiyet sorununu işleyen eleştirel bir komedidir. Kadının bedensel özgürlüğünün simgesi olan ve yerleşik hiyerarşik düzene karşı olmayı, değişim, dönüşüm ve yenilenmeyi ifade eden kahkaha unsurunun bolca yer aldığı dizi, ayrıca mizah ile zenginleştirilmiştir. Mizah eğlendirirken düşündüren, toplumsal sorunları gözler önüne seren, bilhassa baskı ortamında verdiği gizli mesajlarla çözüme ortak olmaya çalışan protest bir işleve sahip bir güçtür. Bu güç dizinin Türkçe uyarlamasında başarılı bir oyuncu kadrosu ile perçinlenmiştir. Oyuncuların hedef kitle üzerinde bıraktığı etki, hem diller arası çeviri yoluyla aktarılan söylemlerin, hem de göstergelerarası çeviri yapılarak beden dili ve ses kontrolü ile aktarılan duyguların sonucudur. Çalışmada, diller ve göstergelerarası çeviri özelliklerini taşıyan dizi uyarlamasının kültürlerarası dolaşımdaki yeri toplumsal cinsiyet sorunu bağlamında irdelenecek ve ayrıca hedef kitlenin tepkileri değerlendirilecektir. Dizinin reytinglerinin yüksek olması genel olarak izleyici tarafından beğenildiğinin bir göstergesi olsa da izleyici tepkileri günümüz yeni kamusal alanı olarak kabul edilebilecek olan sosyal medya paylaşımları üzerinden incelenecektir.

Anahtar sözcükler: Dizi uyarlaması, toplumsal cinsiyet, çeviri

Feminist Sanatçı CANAN'ın Yapıtlarında Kadın ve Din

Hatice ÖZDOĞAN TÜRKYILMAZ
Begüm SÖNMEZ

Ülkeler, çoğu zaman gerçekleştirdikleri ideolojik değişimlerde, güttükleri çeşitli alanlardaki politikalarda "kadın" üzerinden söylemler ileri sürmektedir. Bu durum pek çok ülkenin tarihi incelendiğinde göze çarpmaktadır. Türkiye'de de benzer bir durum söz konusudur. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde gündeme gelen ve Cumhuriyetle ivme kazanan kadınının toplumsal konumunun değişim süreci ve buna ilişkin tartışmalar, günümüze kadar devam etmiştir. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte kadına çeşitli alanlarda haklar tanınmış, ilke ve inkılâplar doğrultusunda kadına yeni roller biçilmiştir. Değişen siyasî iktidarlarla ve dönemsel olarak öne çıkan düşünce biçimlerinin hemen hepsinde kadına dair pek çok konunun tartışıldığı, bu konuya ilişkin fikirlerin beyan edildiği izlenmektedir. Bu konuda oldukça yoğun tartışmalara sahne olan Türkiye siyaset sahnesinde kadının rolü, özellikle iki eksende tartışılmaktadır: Laiklik ve İslamcılık.

Türkiye'de 1970'li yıllarda kadın sanatçılar arasında feminist yönelimlerin ortaya çıktığı ve bu doğrultuda farklı malzeme ve tekniklerle yapıtlar üretildiği görülmektedir. 70'lerden günümüze uzanan süreçte kadına biçilen rolleri, ona atfedilen değerleri, kadının kıyafet ve davranışlarına dair yorumları, kadının bir meta/cinsel obje olarak görülmesini vb. eserlerinde ele alan pek çok sanatçı ortaya çıkmıştır. 1990'lı yıllarda sanatsal üretimler ortaya koymaya başlayan CANAN da bu temalarla ilişkili işler üretmesinin yanı sıra kendisini "feminist sanatçı" olarak tanımlamasıyla diğer sanatçılardan ayrı bir konumda yer almaktadır. CANAN, sanatını özellikle feminizm üzerine kurmuştur. Onun eserlerinde kadın sorunları farklı medyumlar ve içeriklerle kendini göstermektedir. Sanatçının işleri, bir aktivist ve feminist olarak mücadele ettiği ve sorunsallaştırdığı konuların bir yansıması niteliğindedir.

Bu çalışma, CANAN'ın "kadın ve din" konusuyla kesişen işlerinden yola çıkarak sanatçının Türkiye sanat sahnesinde hem yapıtları hem söylemleri hem de aktivistliğiyle oluşturduğu rolün altını çizmeyi hedeflemektedir. Bildiride, CANAN'ın eserlerinde sorunsallaştırdığı dinî bağlamda kadına atfedilen roller ve kadının örtünme biçimleri, Türkiye tarihinde bu konulara dair tartışmalarla birlikte ele alınacak, onun sanat sahnesinde oluşturduğu "söylem" bu perspektifte değerlendirilecektir.

Anahtar sözcükler: Feminist sanat, Canan, kadın ve din, kadına biçilen roller

İpek Duben'in Çalışmalarında "Öteki" Söyleminin Tezahürü

İlona BAYTAR
İlkay Canan OKKALI

Kadının var olabilmek adına yüzyıllar boyu verdiği mücadelenin ortaya çıkardığı söylem, Doğu ve Batı toplumlarında her ne kadar farklı dinamikler ile beslense de sonuçta benzer kanonlar etrafında birleşir. Ataerkil düzenin eril hakimiyetinde kadın kimliği ile ötekileşirken çoğu zaman da kimliksizleştirilir. Yıllar yılı tartışılan kadın olma, kimlik kazanma kavramları etrafında varoluşu için mücadele eden kadın ve yaşadıkları, mağduriyetin söylemi gibi ortaya çıksa da aslında ardında kitlesel bir tepkiyi de barındırır. Sanat bu anlamda kamuoyunda dikkatleri çekmek adına önemli bir rol üstlenir. Ancak ne kadar etkin ve etkili olabilir?

Türk sanatında Cumhuriyet'in ilk elli yıllık sürecinin sanat kanonunda ideal sanatçı tipi erkektir. 1960'larda Avrupa'da gündeme gelen kadın hareketlerinin etkisi ile 1970'lerde Türk sanatında büyük bir kırılma yaşanır. Cinsiyet ve ayrımcılık sanat işlerinin temalarını oluşturmaya başlarken artık "feminist sanatçı" kavramından da söz edilmeye başlanır. Kadın sanatçılar sanat söyleminde yeni içerik ve yaklaşımlar ile varlıklarını görünür kılarken öte taraftan çeşitli ortak duygu ve düşünceden beslenen feminist sanatçılar, baskı ve şiddetten kendini gerçekleştirmeye ve güçlendirmeye kadar kadın deneyimlerinin çeşitliliğini söylemlerinin içine katarlar.

İpek Duben 1980'lerden itibaren farklı teknik ve kurguları kullanarak ürettiği yapıtları ile bireyin özellikle kadının varlığı-yokluğu meselesi konusuna dikkat çekmeye çalışır. Her biri bir serinin parçası olarak ürettiği yapıtlarında farklı bir söylemi dile getirir. Özelikle ataerkil mirasın cinsiyet bağlamında temsil ve ifade olanakları Duben'in çalışmalarında yer alır. Sanatçının "öteki" olanla dialog içeren çalışmaları bir yandan kendi kültür mirasından beslenirken bir yandan da kadın kimliği, Doğulu kimliği ile bir tür hesaplaşma ve sorgulama içerir. Duben'in söylemi yeni bir ifade biçimi arama yolculuğudur ve bu yolculuk *Şerife*'de bir temsili gösterirken *Suspended*'de (*Muallak*) anonim imgeleştirmeye dönüşür. Kadın mağduriyetlerine ait dokümanları (gazete küpürleri vb.) sanatlaştırmada kendisiyle de hesaplaşan sanatçı trajedileri seyirlik bir hale getirirken de etik bir sorunu da tartışmaya açar. İzleyiciye rahatsızlık uyandırarak farkındalık yaratırken sanatında yeni bir söyleme de yer verir.

Bu çalışmanın amacı yaşadığımız modern ötesi çağda hala gündemimizde yer edinen ve sadece bir haber boyutunda kalan kadın mağduriyetlerine, bir kadın sanatçı özelinde İpek Duben'in çalışmaları üzerinden hem ötekileşen kadının gerçeği ile toplumun yüzleşmesini hem de bu anlamda sanatın oynadığı rolü tartışmaya açmaktır. Bildiride literatür taraması yöntemi kullanılacak, çalışma görüşme yöntemi ile desteklenecektir.

Anahtar sözcükler: İpek Duben, öteki söylemi, kadın kimliği, feminist sanat

Kamusal Alanda ve Özel Alanda Kadın

Melike Gül MÜRDÜK

Mekân tarih boyunca cinsiyetlendirilmiştir. Erkek nazarında tasarlanan mekanlar kamusal ve özel olarak ikiye ayrılmaktadır. Kamusal alanın erkek, özel alanın ise kadınla özdeşleştirilmesi sonucunda mekâna özgü planlamaların, işleyişlerin ve pratiklerin cinsiyetler üzerinden inşa edildiği gözlemlenmektedir. Erkeği merkezine alan kamusal alan erkeklerin bakış açısıyla, erkeklerin ihtiyaçlarını gözeten ve yansıtan cinsiyetçi bir çerçeve sunarak eşitsizlik üretmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı pratikler kadını özel alana hapsederken, kamusal alana çıkışına da ket vurmaktadır. Kadının kamusal ve özel alandaki pratikleri toplumsal cinsiyetlendirilmiştir. Mekânsal hareketliliğe dahil olamayan kadın görünür değildir. Söyleme konu olmak temsil edilebilirlik ve görünürlükle doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla kamusal alanda olmayan/olamayan kadın söyleme dahil değildir. Ataerkil hâkim kültür içerisinde özel alanda ikincil konumda yer alan kadının, kamusal alanda da ikincil konumunun devamlılığını görebilmekteyiz. Hâkim söylem, kadının özel alana ait olduğunu belirtmekte ve çalışan bir kadın dahi olsa kamusal alandaki hareketliliğini onaylamamaktadır. Ataerkil hâkim söylemin devlet politikalarında da kendine yer bulmasıyla beraber cinsiyet nötr olarak adlandırılan kamu politikalarının cinsiyet körü oldukları gözlemlenmektedir. Devletin makbul erkek vatandaşı için tasarladığı mekanlar, ürettiği politikalar ve hizmetler bunun göstergeleridir. Cinsiyetlendirilmiş olan mekânları ve kadının hareketliliğini incelediğimiz zaman ekseriyetle kadının ulaşım hizmetleri bazında toplumsal cinsiyete dayalı olarak sorunlar yaşadığı gözlemlenmektedir. Türkiye bazındaki istatistiki veriler kadınların toplu taşımalarla ilgili olarak (durakların konumu, bekleme süreleri, durak-ev arasındaki yürüme mesafeleri gibi) güvencesizlikler yaşadıklarını göstermektedir. Kadının kamusal alandaki hareketliliğini kısıtlayan, görünürlüğünü etkileyen bu sorunların giderilmesi de hâkim söylemlerin değişmesi ve bunların politikalara yansımasıyla mümkün olacaktır. Çünkü kadının kamusal alanda yaşadığı korku ve kaygının temel sebeplerinden birisi de erkek şiddetinin ataerkil kültür tarafından normalleştirilmesidir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin normalleştirilmesi ve mağduru suçlayan söylemin yaygınlığı kadını sosyal ve psikolojik açıdan etkilemektedir. Çaresizlik algısı içerisine çekilen kadının pasif tavır benimsemesi de söylem ve eylem olarak karşımızda duran eril şiddet kısır döngüsünün kırılamamasına neden olmaktadır. Bu çalışma bağlamında da kadının ataerkil söylem karşısındaki eylemselliği kamusal alandaki hareketliliğini kısıtlayan etmenler ve bunlara yönelik gerçekleştirdiği tepkiler üzerinden değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Toplumsal cinsiyet, kadın, mekânsal hareketlilik, ataerkil söylem, temsil

Vahşetin Arkeolojisi Olarak *Üç Başlı Ejderha*

İbrahim ÖZAKMAN

Tarihin Cinsiyeti (2003) adlı çalışmasında "Tarih ne için ve kim(ler) için yazılır?" sorularına cevap arayan Fatmagül Berktay, bu sorularına cevap olarak öncelikle tarihin bireyin kendisini bilmesi ve anlamlandırması olduğunu vurgular. Kendini bilme, seyrini öğrenme ve anlamlandırma yalnızca erkeklerin değil, kadınların da olduğu bir tarihyazımı anlayışını savunmaktadır. Tarih boyunca yalnızca erkeklerin ve erkekliğin anlatıları üzerinde durulmuş olması, kadınların ve kadınlık anlatılarının görmezden gelinmiş olması sözü edilen çalışmada irdelenmektedir. Tarihyazımı anlayışında eril tahakkümün inşa etmiş olduğu politik, sosyo-kültürel ve ekonomik söylemler kadınların sınırlı bir alana mahkûm etmiş ve inşa edilen bu söylemler salt doğru ve kesin kabul edilmiştir.

Tarihyazımın bu şekilde taraflı ve belirli bir çevreyi kapsayan anlayışına karşılık 1970'li yıllardan itibaren oluşturulan söylemler M. Foucault tarafından reddedilmekte, Hegel'in "büyük anlatı" olarak değerlendirdiği tarihin araştırılma yöntemi ve taraflılığının yeniden ele alınması gerektiğini ileri sürmektedir. Foucault'ya göre tarihsel anlatılarda geri planda bırakılan, görmezden gelinen ve belli bir kesimin değil bütünlüğün hikâyesinin ortaya çıkarılması gerekmektedir. İktidarın ürettiği bilgi/hakikat sorgulanmalıdır. F. Berktay'ın sorularına cevap olarak verdiği "kendini bilme, seyrini öğrenme" yorumu, Foucault'nun yöntemine bir atıf ve değinmedir. Foucault'nun yönteminde tarih şimdiki zamandır ve gelinen bu şimdiki zamandan geriye doğru gidilerek bir soy kütüğü çıkarılmalıdır. Bu durum aslında eril tahakkümün kurduğu ve erkeklerin tarihsel seyrinden ziyade delilerin, mahkûmların, ötekileştirilenlerin bilgisini ortaya çıkarılmasıdır. Şimdiki zamanda yaşanan bir olayın bağları geriye doğru giderek ilgili noktalar kazılmalı, bilginin arkeolojisi yapılmalıdır. Bu yöntem ve bakış açısıyla da tarih anlatılarındaki eril söylem değiştirilmeli, yeniden sorgulanmalıdır.

1950 kuşağı öykücülüğünün önde gelen isimlerinden Leylâ Erbil (1931-2013), bireyin yalnızlığı, toplumsal sorunlar, bunalım, ruhsal bozukluk gibi birçok konuyu ele alan metinler yazarken karakterleri politik duruşları ile devleti eleştirmektedir. Bu eserlerinde kendine özgü noktalama işaretleri kullanarak ve Türkçe tümce dizilişini yeniden kurarak kendi özerk dilini, tonlamalarını ve anlatımını inşa etti. Bu genel değerlendirmelerin dışında Leylâ Erbil'in hayatı, sanatı, politik duruşu araştırışmış olsa da M. Foucault'nun soy kütüğü ve arkeoloji yöntemi Leylâ Erbil'in eserlerinde incelenmemiştir. Yazarın edebiyatı politiktir ve tarihi yeniden yorumlamak, yeni bir söylem geliştirmek üzerinedir. Bu bildiride de Leylâ Erbil'in *Üç Başlı Ejderha* (2005) adlı metnini Foucault'nun tarih anlayışı üzerinden irdelenecektir. İncelemede başvurulacak yöntemle metinde Foucault'nun hakikat söylemini reddedişini ve tarihsel bilginin soy kütüğünü çıkarmak mümkün hale gelmektedir. Leylâ Erbil söz konusu metinde, 1978'de Kahramanmaraş'ta yaşanan katliamlara tanıklık eden Leyla Ünver'in ifadelerinden yola çıkarak gerçek ve kesin kabul edilen tarihsel süreci yeniden inşa eder. Foucault'nun şimdiki zaman dediği şey Leyla Ünver'in ifadeleri, yaşanan vahşettir. Leylâ Erbil, bu vahşetin arkeolojisini ve –Foucaoult'nun bilginin arkeolojisine benzer şekilde- tarihsel seyrini İstanbul Hipodrom Meydanı'nda bulunan Burmalı Sütun'nun tarihsel katmanları üzerinden anlatır ve anıtı bir metafor haline getirir. Bizans İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'ne tanıklık eden bu anıtın tarihsel köklerinde var olan vahşet, 1978 yılında yaşanan olayların da kökeni olarak görülür. Tarih boyunca yaşanan birçok yağmalama, katliam ve acı, iktidarların belirlediği sınırlar içinde, kahramanlık hikâyeleri olarak anlatılmıştır. Ancak

Burmalı Sütun tanık olduğu bu olayların soy kütüğü ve merkezidir. Eril tahakkümün inşa ettiği kahramanlık hikâyelerinin dışında farklı, geniş ve çoğul birçok söylemi ortaya çıkarmak mümkündür. Bu bildiride de seçilen yöntemle metindeki söylem incelenmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Eril tahakküm, Foucault'nun soy kütüğü ve arkeoloji yöntemi, tarihsel anlatı, Leylâ Erbil

Türkiye Sinema Sektöründe Kamera Arkasında Kadın Olmak

Neşe ÖZTEMİR

"Türkiye Ekranlarında ve Kamera Arkasında Kadın: Temsilin ve İş Gücünün Güncel (2017-2021) Görüntüsü" isimli projenin verilerine göre; 2017-2021 yılları arasında izleyiciyle buluşmuş 600 filme bakıldığında, toplam 649 yönetmen içinde 52 yönetmenin kadın olduğu görülmekte ve bu yönetmen kadınlardan sadece 47'sinin bu 5 sene içinde bir filmin yönetmenliğini yapmış olduğu tespit edilmiştir[1]. İstatiki açıdan bu konumun öne sürdüğü sorunsalı, diğer bir deyişle, film yapım sürecinde kadınların karşılaştığı zorlukları, başarısızlıkları ya da daha önemlisi var ol(a)mama nedenlerini, kişisel eksiklikler üzerinden değil; sistemin atfettiği değerler, temsiller, güç ilişkileri üzerinden ele almak kaçınılmazdır. Erkek-egemen bir sektörde kadın kimliği ile çalışan kişilerin, bu kimliğinin iş yapma biçimleri, süreçleri ve sonuçlarına etkisi, meslekler üzerinden daha ayrıntılı örneklerle yorumlandığında; fail olma durumunun koşullara göre çeşitli dinamikler üzerinden tekrar tekrar kurgulandığı ve bunun temsile de aynı şekilde yansıdığı gözlemlenmektedir. Bu dinamikler, o toplumun koşullarına göre şekillenmekte, sistemsel bir yapıya dönüşmektedir. Özellikle kolektif bir üretimin sonucunda ortaya çıkan filmlerin, hiyerarşik düzene göre iş bölümü içerisinde gerçekleşen yapım süreci, toplumsal cinsiyet temelli görev dağılımlarına maruz kalmaktadır. Joan W. Scott'ın (1986) önerdiği cinsiyet tanımı, cinsiyetin hiyerarşik ilişkilerde ne kadar önemli bir rol oynayacağını göstermektedir: "Cinsiyet, cinsiyetler arasındaki algılanan farklılıklara dayanan sosyal ilişkilerin bir bileşenidir ve cinsiyet, güç ilişkilerini ifade etmenin birincil yoludur".

Türkiye'de mevcut olan erkek egemen sinema endüstrisinin, söylemler ve eylemler aracılığıyla sektör dinamiklerine nasıl sızdığını, hissedildiğini veya nasıl kadınlara hissettirildiğini anlamak, bu çalışmanın amacıdır. Yukarıda sözü edilen projenin nicel araştırma yöntemine dahil olan kamera arkası 8 farklı ekipte (yönetmen, yapımcı, senarist, görüntü yönetmeni, ses tasarımcısı, kurgucu, kast direktörü, sanat yönetmeni) "karar verici" ya da "yönetici" pozisyonlarında olduğu varsayılan 31 sektör profesyonelleriyle yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleşmiştir. Görüşmelerde, fail konumda bulunan kadınların etki alanları, mobbing, taciz ve cinsiyete dayalı ayrımcılığa karşı gösterdikleri tavır, duygu durumları ya da yaptıkları iş özelinde, failliklerini nasıl ve ne şekilde esere taşıdıkları, bunu taşırken de ödün verme(me) halleri, kadın karakterleri özgürleştirmek ve/veya kadın evreniyle ilgili yeni referans modelleri sunmak adına çabaları gibi başlıklar ön plana çıkmaktadır. Sektörde daha çok çalışan ya da kabul görme ihtiyacı hisseden veya otorite kurmak adına eril dili reddeden, öznelliğini koruyan; özetle direnç gösteren, direnen kadınlar, sinema sektörünün onlara atfettiği rolün veya yerin dışına çıkmaktadırlar. Ama yine de belirtmek gerekir ki, sinema sektöründe toplumsal cinsiyet eşitliği ve temsil sorunu karmaşık ve çok yönlüdür; burada

[1] Bu çalışma, Türkiye Ekranlarında ve Kamera Arkasında Kadın: Temsilin ve İş Gücünün Güncel (2017-2021) Görüntüsü isimli Tübitak destekli projenin çıktılarından elde edilen verilere dayanmaktadır. 2017-2021 yılları arasında sinema ve televizyon ekranlarında kadın iş gücünün çeşitliliğini ve niceliğini odağına alan bu projede, sektördeki üretim yapıları ve kadın failliği arasındaki ilişki, toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmiştir. Araştırmada, nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılmış olup, bu kapsamda 600 film ve 313 dizi araştırmaya dahil edilmiştir.

kadınlara verilen konum ve hala “direnen” taraf olmaları, sektörde kadın olmak anlamında olumlu bir tablo çizmemektedir.

Anahtar sözcükler: Erkek-egemen sektör, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadın yönetmenler, direniş ve faillik

Kadın Ağzı Türkülerin Ekolojik Bağlamda İncelenmesi

Nevin BÜYÜKKAYA

Türküler, halkın duygu dünyasının yanında kültürünü yansıtan sözlü ürünlerdir. Kadınlar, türkülerin ortaya çıkmasında türkü yakıcı kimliğiyle yer almaktadır. Kadınlar tarafından dile getirilen türküler kadın ağzı türküleri olarak adlandırılabilmektedir. Kadın ağzı türküler genellikle ağıt, ninni, gelin türküleri, kına türküleri, asker türküleri ve kadın oyun havalarından oluşmaktadır. Kadın ağzı türkülerin içeriğinde sevda, ayrılık ve gurbet temaları ağırlıklı olarak yer almaktadır. Toplum tarafından kadına çeşitli roller atfedilmektedir. Bu rollerin kadının türkü yakıcı kimliğini etkilediği görülmektedir. Kadının toplumsal cinsiyet rolü içerisinde kutsallık atfedilen ve temelde yer alan rollerinden biri de annelik unsurudur. Kadın ağzı türkülerde kadın, yakıcı ve seslendirici olmanın yanında türküye konu olan kimliğiyle de ön planda yer almaktadır. Erkeklerin avcılıkla uğraştığı süreçte kadınlar daha çok doğa olaylarını gözlemleyen toprakla ilgilenen kesimi oluşturmuştur. Kadının toprakla daha çok ilgilenmesi aynı zamanda bereketin sembolü haline gelmesini de sağlamıştır. Bunun yanında kadının üretkenliğinin toprağın hasadının verimli olmasını sağladığına yönelik toplumsal inançlar da gelişmiştir. Kadının doğa ile etkileşimi sonucu kendisini ifade etme yollarından biri de türküler olmuştur. Ataerkil yapının hâkim olduğu yerde kadın duygularını daha çok türküler yoluyla dışa vurmuştur. Doğa kadının türkü yoluyla göstergesi olmuştur. Doğa unsurları kadının hem giyimine hem de türküler yoluyla sesine yansımıştır. Ekolojik değerler insanın içinde bulunduğu doğal ve kültürel ortamı kapsamaktadır. Ekolojik bağlamda inceleme konusu olan türkülerde doğa unsurları daha çok benzetme unsuru olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada, ekolojik değerler bağlamında kadının türkülerde kendisini ifade etme şekli incelenecektir. Kadın ağzı türkülerin dile getirilmesinde ekolojik değerlerin etkisi ve kadının ekolojik değerler çerçevesinde kendini türkü yoluyla ifade ediş biçimi esas alınacaktır. Bu bağlamda Türk halk kültürünün sözlü yönünü yansıtan kadın ağzı türkülerin ekolojik anlamda işlevsel boyutu halkbilimi bünyesinde ve ekolojik kuramlar çerçevesinde değerlendirilecektir. Çalışma için ekoloji kapsamında kadın ağzı türkülerde doğa konulu temaların içeriği literatür taraması yönteminden hareketle müziğin kültürel bağlamda değerlendirmesi için etnomüzikoloji bakış açısından yararlanılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Kadın, kadın ağzı türküler, ekoloji

İşgücü Piyasası Politika ve Uygulamalarına Kesişimsel-Eleştirel Bir Yaklaşım: Alman İşgücü Piyasasında Suriyeli Mülteci Kadınların Durumu

Nihan DURAN

2023 yılında Almanya'daki Suriyeli mülteci kadınlarla yapılan nitel saha araştırması ve aileye, kadına ve sosyal uyuma dair mevcut politika ve programların eleştirel bir incelemesi neticesinde bu çalışma, mülteci kadınlara yönelik politika ve programlarda toplumsal cinsiyet ve çeşitliliğe duyarlı bir bakış açısının eksikliğinin devam ettiğini ortaya koymaktadır. Dahası, bu politika ve programlarda kullanılan dilin ve söylemlerin mülteci kadınların failliğini elinden alan ve onları misafir olunan ülkelerdeki başta sosyal/kültürel alanda olmak üzere özellikle de işgücü piyasasında daha da marjinalleştiren mevcut toplumsal cinsiyet, ırk ve etnisisiteye dayalı kalıpyargıları pekiştiren nitelikte olduğu gözlemlenmektedir. Mülteci kadınlar, barındırdıkları çoklu kimlikler nedeniyle, genellikle kesişen (*intersecting)*, etkileşime giren (*interacting)* ve nihayetinde onların işgücü piyasalarındaki durumlarını ve buna bağlı olarak geliştirdikleri seçimlerini ve stratejilerini etkileyen çeşitli zorluklarla karşılaşabilmektedirler. Fakat mülteci kadınların bu farklı ihtiyaçları ve kesişimsel gerçeklikleri, Almanya'da veya Avrupa'nın başka yerlerindeki mevcut işgücü piyasası politika ve programlarında tanınmaktan, analitik olarak ele alınmaktan ve uygun politika ve programlarla hedeflenmekten uzaktır. Bu altyapı çerçevesince bu çalışma, Almanya'da farklı yaş, eğitim durumu ve aile yapısındaki Suriyeli mülteci kadınlarla yapılan nitel saha araştırması deneyimlerinden yola çıkarak, Almanya'da ve diğer Avrupa ülkelerinde de gözlemlenen mülteci kadınların işgücü piyasalarındakı dezavantajlı durumlarına sebebiyet veren örtük ve açık kurumsal cinsiyetçilik ve ırkçılık biçimlerini tanımlayan -ve bunlara tanımlamalardan ve söylemlerden yola çıkarak müdahale etmeyi hedefleyen metodolojilerin, Amerika'daki Siyahı Kadın Hareketlerinden günümüz mülteci sonrası Avrupa'sına seyahat eden *Kesişimsellik (Intersectionality)* kuramsal çerçevesi kapsamında tartışılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bunu yaparken de kadınların kendi durumlarını kendileri tanımlamak ve anılan kalıpyargılara meydan okumak adına geliştirdikleri stratejilere yer vermeyi hedeflemektedir.

Anahtar sözcükler: Toplumsal cinsiyet, göç ve kadın, göç ve uyum, sosyal politikalar

Kürt, Arap, Süryani Kadınların Üç Kuşak Boyu Konumlarının ve Kadına Yönelik Tutumlarının Dönüşümü ve Bunu Etkilyen Faktörler

Nigar DAŞCI

Zümre, sınıf ve güç ilişkileri ile bu dinamikler altında şekil kazanan toplumsal kurumlar ve yapılar, bilindik tarihte aynı zamanda toplumsal cinsiyet olgusuyla doğrudan ilgili bulunmaktadır. Son üç yüzyıllık toplumsal yapılanma ve artan değişim dönüşümler dikkate alındığında bu süreçler aynı zamanda kadının konumu ve toplumsal cinsiyet tutumlarını yakından etkilemiş ve etkilemektedir. Bu toplumsal yapılanmayla artan değişim ve dönüşümlerin Türkiye'de de kadının konumunu ve toplumsal cinsiyet tutumlarını yakından etkilediği söylenebilir. Bu bağlamda, Türkiye'de kadının değişim ve dönüşümlerine bakıldığında şöyle bir yorum yapılabilir: Türkiye hem bir Ortadoğu hem de Müslüman yoğunluklu bir nüfus çoğunluğuna sahiptir, aynı zamanda içsel heterojenlikleri yüksektir, bir yandan din, dil ve gelenekler diğer yandan aydınlanma ve endüstri devrimlerinin etkisi çok yoğun hissedilir. Bu minvalde, eğitim, şehirleşme, çalışma ve medeni hak hukukta köklü değişiklikler olması kadın ve kuşak araştırmalarını anlamlı kılmaktadır. Bu noktada Türkiye'de farklı zümre, sınıf ve güç gruplarının durumu da uyarlanması da belli özgüllükler taşımakta, uyma, uyarlanma, uyarlama ve gerilimler en çok da din/mezhep ve sekülerlik, dil grupları, kır-kent ve bölgesel farklılaşmalar (yerleşim yerleri) aracılığıyla kuşaklar ve toplumsal cinsiyet üzerinden yansıma bulmaktadır. Bu çalışmanın amacı; farklı etnik/anadili gruplarında ve farklı yerleşim yerlerinde bulunan yükseköğrenimli genç kuşaktan kadınların, onların annelerinin ve anneannelerinin konumlarının ve kadına yönelik tutumlarının belirlenmesi ile aralarındaki farklılaşma ve dönüşümünü irdelemektir. Bu kapsamda Adana, Şanlıurfa ve Mardin'de Kürt, Arap ve Süryani yükseköğrenimli genç kuşak ve onların anneleri ve anneanneleri olmak üzere 141 kadınla görüşülmüş, yükseköğrenimli kuşakla diğer iki kuşak arası, anadili grupları arası ve kentler arası farklılaşma durumu analiz edilmiştir. Bu çalışmada bu analizlerden elde edilen bulguları değerlendirmek amaçlanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Toplumsal cinsiyet, patriarşi, sınıf, statü, zümre/nüfuz grupları, kuşak, anadili, toplumsal değişme

Egemen Söylem, Alternatif Okumalar: "Jagten" filmi tartışmaları

Seher ŞEN

Söylem analizi yazılı veya sözlü dili sosyal bağlamıyla ilişkili olarak inceleyen bir araştırma yöntemi olarak tanımlanabilir. Dili sosyal bağlam içinde ele alarak, kelimeler ve cümlelerin ötesinde örtük, altta yatan, kabul edilmiş veya gizlenmiş anlamların ne olduğunu anlama çabasıdır. Eleştirel Söylem Analizi (ESA) ise öncelikle "sosyal ve politik bağlamda metin ve konuşma yoluyla sosyal güç istismarı ve eşitsizliğin nasıl yürürlüğe konduğunu, yeniden üretildiğini, meşrulaştırıldığını ve direnildiğini inceleyen analitik araştırma" (Teun A. Van Dijk 2001) olarak anlaşılabilir. Bu haliyle ESA açık bir pozisyon alarak sosyal eşitsizliği anlama, ifşa etme ve nihayetinde buna meydan okumayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada ESA çerçevesinde feminist söylem analizi kullanılarak Türkçeye "Onur Savaşı" olarak çevrilen "Jagten" (The Hunt) filmi ve filmin farklı yorumlanmalarının tartışılması amaçlanmaktadır. Jagten zor bir konuya el atan bol ödüllü bir film. 2012 yılında yapılmış olan film Thomas Vinterberg tarafından yönetilmiş. Eşinden boşanmış, oğluyla ilişkilerini düzenlemeye çalışan anaokulu öğretmeni Lucas anaokulu öğrencilerinden biri tarafından cinsel istismarla suçlanır. Lucas bu ağır suçlamayla karşı karşıyadır ve yakın çevresi de dahil olmak üzere insanları ikna etmekte zorlanır, yaşadığı kasaba halkı tarafından baskı altına alınır. Film boyunca Lucas'ın karşılaştığı dışlanma ve kendini aklama çabası anlatılır. Bir kere üretildikten sonra seyircinin yorumlamasıyla karşı karşıya kalan bir sanat ürünü olarak Jagten, sosyal medyada ağırlıklı olarak Lucas'a yönelen linç kültürü üstünden tartışmaya açılmakla birlikte, tartışmalar bu durumun farklı yorumlamalarını ve anlam müzakerelerini de içermektedir. Bu yazıda, sosyal medyada film üstüne yapılan yorumlar ve tartışmaların söylem analizi yapılarak izleyicilerin anlamlandırma süreçleri, egemen söylem, alternatif okumalar ve farklı anlam dünyaları tartışılmaya çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Eleştirel söylem analizi, Jagten (The Hunt), feminist söylem analizi, linç kültürü

Gülsün Karamustafa ve Füruzan'ın *Benim Sinemalarım* Adlı Filmine Kritik Bir Bakış

Şeval İLBAN

Benim Sinemalarım filmi Füruzan'ın aynı adlı kısa hikayesinden uyarlanmış, Gülsün Karamustafa ve Fürüzan iş birliğiyle filme alınmıştır. Sanatçıların ilk filmi olmasına rağmen hem Türkiye hem Dünya sinemasında yankı getirmiştir. Filmin yarattığı etkinin sebebi ikilinin 90'lı yıllardaki Türk kadınının kapana kısılmışlığını ve kendini özgürleştirmesini başarılı bir şekilde kurgulamasaydı. Füruzan'ın eserlerinde kendini tekrar eden bir karakter olan genç, eğitimsiz ve fakir kadınların taşradan büyük şehre taşındıktan sonra, para kazanmasıyla gelen toplum değerlerine aykırı tutumları, bu hikâyede Nesibe aracılığıyla gösterilmiştir. Nesibe 60'lı yıllarda taşradan büyük kente göç eden işlevsiz ailelerin çocuklarından birisiydi. Beyoğlu'nun şaşaasına yakın ama uzakta kalan ve daha fakir bir mahalle olan Kumkapı'da yaşıyordu. Ailesiyle kaldığı bu yerde kendine ait bir odası bile yoktu. Annesinin tek isteği çocuğunun "helal süt emmiş" (Füruzan 31) birisiyle evlenmesiydi ancak Nesibe'nin başka planları vardı. Nesibe kendine "dayakçı'' babasından ve "sessiz" annesinden uzakta bir hayat kurmak istiyordu. O evin içinde babasından dayak yerken ya da annesinin bir "genç kız" nasıl olmalı öğütlerini dinlerken "angel in the house" arketipini canlandırıyordu, evin dışında ise bir "flaneuse" oluyordu. Sinemaya gidiyor, Hollywood filmleri izliyordu. Marilyn Monroe onun idolüydü. Bazen yaşlı adamlara seks işçiliği yapıyordu. Bazen de hiçbir zaman evlenemeyeceğini bildiği eğitimli iyi aile çocuklarıyla geziyordu. Ev yani domestik alan geleneği sembolize ediyorken, sinema yani dışarısı moderniteyi temsil ediyordu. Nesibe ise geleneğin gölgesinde moderniteyi düşlüyordu. Nesibe'nin ikili hayatı ve yaşadığı çatışmalar yönetmenler tarafından, doğrusal olmayan anlatı, "mis-en-scene" ve hayali unsurlarla gösterilir. Bunun dışında film bir "coming-of-age" hikayesi olarak da adlandırılabilir. Film boyunca on altı yaşındaki Nesibe'nin çocukluğundan ve ilk ergenlik yıllarından sahnelere yer verilir. Bazı sahnelerde de Nesibe kendini çocuk benliğini canlandırırken bulur, bu onun için hem gerçeklerle yüzleşme hem de gerçeklerden kaçış yoludur. O hiçbir zaman çocukluğundaki kadar "masum" olamayacaktır ama hala anılarında "masumdur." Filmin sonunda Nesibe kendini toplumun kadına dayattığı söylemlerden soyutlar. Evini terk eder. O artık "iyi bir evlat'" ve "ahlaklı bir kadın" rolünü oynamaz. Özetle, Gülsün Karamustafa'nın ve Füruzan'ın *Benim Sinemalarım* adlı filmi bir kadının kendi hikayesini yazmak adına yola çıkmasına giden sürecin anlatısıdır. Bu bildiride ben Nesibe'nin hayali dünyasının nasıl yaşadığı hayatla çatıştığını ve sonunda onu toplumun/ailesinin söylemlerini kabullenmekten kurtardığını tartışacağım.

Anahtar sözcükler: Gülsün Karamustafa, Füruzan, benim sinemalarım, kadın temsili, ikili hayat, coming-of-age

Kadın Organik Aydınların İstanbul Sözleşmesi'nin Kaldırılmasındaki Meşrulaştırıcı Rolü: Hegemonik Söylem Değişiminin İçerik Analizi

Günseli DURMAZ

Türkiye'de toplumsal ve dini normlar ile güçlendirilen hegemonik erkeklik, kamusal ve özel alanda kadına yönelik şiddet olarak pratik bulmaktadır. İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddettin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin kabul edilmesi kadının şiddetten korunmasında ve şiddetle mücadelede önemli bir adımı temsil etmiştir. Ancak İstanbul Sözleşmesi'nin kabul edilmesi tartışmalı bir siyasi gündemi beraberinde getirmiştir. Siyasi yetkililerin de içinde oldukları kadın hakları savunucuları ve kadın örgütleri kamusal alanda karşılaşılan cinsel şiddet, aile içi şiddet ve basında sıklıkla yer alan kadın cinayetlerine vurguyla İstanbul Sözleşmesi'nin uygulanması için mücadele etmiştir. Tartışmanın karşı tarafı olan muhafazakâr çevreler ve dini cemaatler ise aile yapısını bozması, LGBTQIA+ propagandası yapması ve dolayısıyla toplumsal dokuyu zedelemesi nedenleriyle Sözleşme'ye karşı çıkmıştır. Sonuçta Türkiye 2011 yılında ilk imzacı devletlerden biri olarak kabul ettiği İstanbul Sözleşmesi'nden, 20 Mart 2021'de Cumhurbaşkanı kararıyla tek taraflı olarak çekilmiştir. Böylece İstanbul Sözleşmesi, Türkiye'de kadına yönelik şiddetle mücadelede ve politika yapımında toplumsal kutuplaşmayı yansıtan sembolik bir unsur haline gelmiştir.

İstanbul Sözleşmesi'nin toplumun değişik kesimlerince farklı algılanmasının, politika yapım sürecinde ve uygulamasında belirleyici bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Gözden kaçmaması gerek nokta, İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması ve kaldırılması süresince sözleşmenin ifade edilme ve algılanma biçiminde belirgin bir değişiklik olmasıdır. Bu çalışma, bu değişikliğin orta çıkmasında etki olan, söylemleriyle toplumu yönlendirme gücüne sahip olan sözleşme karşıtı organik aydınların söylem analizini gerçekleştirmektedir. Çalışmanın teorik çerçevesini Antonio Gramsci'nin hegemonya, ortak akıl ve rıza üretiminde organik aydınların önemli rolü oluşturmaktadır. Gramşiyan perspektiften, fikirler hegemonyanın oluşumunda, sürdürülmesinde ve meydan okumalarla yerinden edilmesinde hayati rol oynamaktadır. Hegemonik sınıfın iktidarı sürdürmesinde, ideolojik söylemlerini tutarlı ve bütünleşik bir şekilde ifade etme becerisi, hegemonyanın rıza unsurunu inşa ederek etkili olmaktadır. Bu ideolojinin organik aydınlar tarafından sivil topluma yayılması, organik aydınları hegemonyanın ideolojisi ile toplum arasına yerleştirmektedir. Böylece organik aydınlar iktidarın söylemlerinin içselleştirilmesi ve yayılmasında ve bu söylemlerin toplumun geniş kesimlerince kabul edilmesi için önemli bir fonksiyona sahiptir.

Çalışmanın temel araştırma sorusu, İstanbul Sözleşmesi'nin kaldırılma sürecinde sözleşme karşıtı grubunun entelektüel temsilcileri olan organik aydınların, nasıl süreci meşrulaştırdığı (ya da meşrulaştırmaya çalıştığı) olacaktır. Çalışmada, organik aydınların medya kanadından iktidarın ideolojik söylemlerini sürdüren ve üreten kadınlar örneklem olarak seçilmiştir. Çalışmanın metodu, nitel analiz olarak belirlenmiştir. Çalışmanın veri setini, Türkiye'nin Sözleşme'ye bağlı kaldığı 2011-2021 yılları arasındaki, kadın organik aydınların yazılı ve dijital basında yer alan köşe yazıları oluşturacaktır. Bu veri setinin analizi, eleştirel feminizm Gramşiyan teori ve tarihsel okumalar ışında elde edilen kodlara göre yapılacaktır. Yazarların analiz öncesinde elde ettiği bu kodlar, çalışmanın tümdengelimsel nitel içerik analizi şeklinde yürütüleceğini ifade etmektedir. Çalışmanın verilerin karşılaştırılması ve çıktılarının görselleştirilmesi için MAXQDA bilgisayar yazılımı kullanılacaktır. Böylece çalışma, İstanbul

Sözleşme'nin imzalanmasından kaldırılmasına kadar geçen süreçte, kadına yönelik şiddete, kadının insan haklarına ve İstanbul Sözleşmesine dair üretilen söylemlerin değişimini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar sözcükler: İstanbul sözleşmesi, kadın organik aydınlar, hegemonik söylem, meşrulaştırma

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kadın İmgesi: Ailede Kadının Yeri (1923-2023)

Hülya GÖLGESİZ
Mustafa ŞAHİN
Arzum TASDELEN
Sedanur GİLEY
Ayşe Ece ŞAHİN

Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de yüzyıllık dönemde sosyal bilgiler ders kitaplarında kadının aile içinde nasıl ele alındığını incelemektir. Ders kitaplarında "kadın" konusu farklı dönemleri ve farklı ders kitaplarını içerecek şekilde pek çok araştırmacı tarafından inceleme konusu yapılmıştır. Bu konuda en kapsamlı çalışmalar Helvacıoğlu Gümüşoğlu (1994), Tanrıöver (2003), Kancı (2007), Güneş (2008), Yıldız (2013), Aşçı (2020) ve Davarcı'nın (2021) araştırmalarıdır. Bununla birlikte halen devam eden "Ders Kitaplarında Kadın İmgesi (1923-2023)" başlıklı TÜBİTAK projesinin alt başlıklarından biri olan bu araştırma, yüzyıllık süreçte sosyal bilgiler ders kitaplarında kadının aile içindeki yerinin incelendiği ilk çalışma olma özelliğine sahiptir. Bu yönüyle ilgili literatüre katkı sağlayacağı umulmaktadır. Ders kitapları, pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de örgün eğitimde öğretim sürecinin temel kaynağıdır. Ayrıca genç bireylere hitap etmeleri ve toplumun geniş kesimine ulaşmaları nedeniyle çoğu zaman siyasal erkin propaganda aracı olma gibi bir işlev de üstlenmektedirler. Dolayısıyla ders kitaplarında tercih edilen söylem, siyasal erk ve toplum ilişkisini düzenleme ve toplumun değişik konulardaki algılarını şekillendirme gücüne sahiptir. Bu çerçevede toplumda genel anlamda yer eden kadın algısının oluşmasında ders kitaplarındaki kadına yönelik söylemin önemli bir payı olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Özellikle de eğitim öğretim sürecinin temel ve zorunlu kademesi olan ilkokul dönemi ve bu dönemde bireyi topluma hazırlama ve ideal vatandaşlık becerilerini kazandırma amacı olan yurt bilgisi, vatandaşlık bilgisi ve sosyal bilgiler gibi adlar altında okutulan derslerin kitaplarında kullanılan söylemin kritik öneme sahip olduğu kaçınılmaz bir gerçektir.

Bu araştırma problem ya da konunun keşfedilmesine fırsat veren veya belirlenen konuların detay, kapsam ve farklılıklar bakımından derinlemesine araştırılmasını sağlayan (Creswell, 2013; Patton, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2013) nitel araştırma yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmada eleştirel söylem çözümlemesi tekniklerinden söylem tarihsel yaklaşımın beş temel stratejisinden atama (nomination) ve yükleme (predication) kullanılmıştır (Wodak, 2001). Araştırmanın verileri yüzyıllık süreçte farklı isimlerle okutulmuş olan "musahabatı ahlakiye malumatı vataniye", "yurt bilgisi", "yurttaşlık bilgisi" ve "sosyal bilgiler" kitapları olmak üzere toplam 43 ders kitabından elde edilmiştir. Yüzyıllık dönemde sosyal bilgiler ders kitaplarının metin ve görsellerinde "ailede kadının yeri" ile ilgili belirlenmiş olan kodlar çerçevesinde Nvivo 14 programı kullanılarak kodlanmıştır. Her bir kitap iki ayrı araştırmacı tarafından kodlanarak Miles-Huberman (1994) güvenirlik modeli kullanılmıştır.

Araştırma bulgularına göre aile konusu 2005'e kadar "ailemize karşı hak ve vazifelerimiz", "evde hayat", "aile ocağı", "aile yuvası", "ailede hayat", "aile hayatı" ve" ailemiz" başlıkları altında işlenmiştir. Bu ders kitaplarında, aileyi toplumun temel ve vazgeçilmez birimi olarak kabul eden; kadının olmadığı bir topluluğu aile olarak görmemekle birlikte kadını ailede erkeğin arkasına yerleştiren; aile içinde kadının sorumluluk alanlarının çerçevesini ise çoğunlukla ev işleri ve çocuk bakımı ile sınırlandıran bir söylem kullanılmıştır.

2005 yılından itibaren yapılandırmacı eğitim anlayışıyla hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarında kadının aile içindeki temsili, “geçmişimi öğreniyorum” ünitesi içeriğinde yer alan büyük annelerle yapılan sözlü tarih çalışması örnekleriyle işlenmeye devam etmiştir. Her ne kadar bu dönemden itibaren aile içi rolleri belirli kalıplarla açıklayan söylem hafiflemiş olsa da evini çekip çeviren, temizlik yapan, örgü ören, çocuk bakımını üstlenen kadın imajı varlığını korumuştur.

Anahtar sözcükler: Kadın imgesi, aile, sosyal bilgiler ders kitapları, eleştirel söylem

Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Kadın İmgesi Analizine Yönelik Ölçüt Belirleme: Bir Delphi Çalışması

Mustafa ŞAHİN
Özge KARAKUŞ ÖZDEMİRCİ
Tuba ACAR-ERDOL

Butler (2014) toplumsal cinsiyetin, belirli bir kültür ve toplumun sınırları içinde norm kabul edilen söylemlerin yinelenmesi yoluyla kazanılan ve yeniden üretilen *performatif* (edimsel) bir pratik içerisinde içselleştirildiğini söyler. Okul deneyiminin toplumsallaşmanın önemli bir boyutunu oluşturduğundan hareketle, öğretim programları (ÖP) ve ders kitaplarının (DK) kadınlığa ve erkekliğe ilişkin edimselliği inşa etmede önemli araçlar olduğu söylenebilir. Bu sebeple, ÖP ve DK'daki kadın imgesine yönelik söylemi ve görseli analiz etmek, eşitlikçi bir söylemin inşası ve eşitlikçi öğrenme materyalleri ve ortamları geliştirebilmek adına önemlidir.

Bu çalışmada, ÖP ve DK'nın kadın imgesi açısından dilsel ve görsel analizinde kullanılacak ölçütlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için şu sorulara yanıt aranmıştır: ÖP ile DK'nın metinlerinde ve görsellerinde kadın imgesinin belirlenmesinde hangi ölçütlere yer verilmelidir? Tarihsel süreçte ÖP ile DK'da kadın imgesini etkileyen sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel faktörler nelerdir?

Çalışma Delphi Tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Delphi Tekniği, ilgili konu alanında uzman olan kişilerin birden fazla turda sistematik olarak görüşlerinin alınmasını ve bu bağlamda kılavuzlar/standartlar/ölçütler oluşturmayı amaçlar (Green, 2014). Bu çalışma kapsamında da sosyoloji, tarih, iktisat, antropoloji, eğitim bilimleri, psikoloji, siyaset bilimi, edebiyat, görsel sanatlar vb. alanlarında uzman kişilerin görüşlerinin alınması amaçlanmıştır.

Çalışma Haziran-Kasım 2023 tarihleri arasında üç turda tamamlanmıştır. İlk aşamada, 43 uzmana (30 kadın, 13 erkek) Delphi davet formu gönderilmiştir. Davet gönderilen uzmanlardan 22'si (13 kadın, 9 erkek) çalışmaya katılmayı kabul etmiştir. Katılmayı kabul eden uzmanlardan 21'i (14 kadın, 7 erkek) ilk ve ikinci tur anketini yanıtlamıştır. Üçüncü tur anketi ise ikinci tur anketini de cevaplamış olan 19 uzman (13 kadın, 6 erkek) tarafından yanıtlanmıştır. Delphi çalışması üç tur sonunda, eğitim bilimleri, tarih, psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi, edebiyat, sanat tarihi, görsel sanatlar ve dilbilim alanlarından uzmanların katılımı ile gerçekleştirilmiştir. İlk turda açık-uçlu sorulara verilen yanıtların analizinde betimsel analiz kullanılmış ve elde edilen ölçütler madde formatına getirilmiştir. İkinci ve üçüncü turda, uzmanlardan bu maddelere katılma durumlarını beş seçenek arasından (Kesinlikle dikkate alınmamalı-kesinlikle dikkate alınmalı) seçmeleri ve aynı zamanda ölçütlere yönelik önerilerini ve eleştirilerini de yazmaları istenmiştir. İkinci ve üçüncü turda elde edilen verilerin analizinde frekans, yüzde ve açık uçlu sorulara verilen yanıtların analizi kapsamında betimsel analiz kullanılmıştır.

İlk tur sonucunda yazılı metinlere yönelik 31, görsellere yönelik 23 ve tarihsel incelemeye yönelik 21 ölçüt bildirilmiştir. İkinci tur sonucunda bazı ölçütler aynı kalmış, bazıları çıkarılmış, bazıları birleştirilmiş, bazı ölçütler ise düzenlenmiştir. Yazılı metinlere yönelik 12, görsellere yönelik 9, tarihsel incelemeye yönelik 10 ölçüte ulaşılmıştır. Üçüncü turun sonucunda gelen eleştiri ve öneriler doğrultusunda yazılı metinlere yönelik 21, görsellere yönelik 10, tarihsel incelemeye yönelik 21 ölçütte karar kılınmıştır. Yazılı metinlere yönelik "*Metinler kadına yönelik nerelerde suskun? Eril tahakküm hangi bağlamlarda yeniden*

üretilmiş?", "*Kadın ve erkek figürlere yüklenen kişilik/karakter özellikleri (duygusal, heyecanlı, içe dönük, dışa dönük vb.) neler*"; görsellere yönelik "*Kadın ve erkeğin kamusal ve özel alanda görselleştirildikleri mekanların niceliksel ve içerik analizi*", "*Kadın ve erkek karakterlerin teknoloji ile birlikte sunuluşu*"; ve tarihsel incelemeye yönelik "*Ekonomideki iniş dönemlerinde artan muhafazakarlaşma süreci ve dinsel söylemlerin varlığının artması sonucu değişen kadın imgesi*", "*II. Dünya Savaşı'nın ve genel olarak savaş dönemlerinin kadın imgesine etkisi*" gibi ölçütler geliştirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Kadın imgesi, öğretim programları, ders kitapları, Delphi çalışması, ölçüt belirleme

Kadınların Gözünden İran Sanatı: Mekansal Anlatı ve Değişen Dinamikler

Sara ÇEBİ

İran'da sanat, toplumsal, siyasal ve kültürel değişimlerin etkisi altında gelişim göstermiştir. Bu süreçte kadınlar da farklı dönemlerde değişen koşullar altında sanat alanında aktif rol almış ve çeşitli deneyimler yaşamışlardır. Araştırmada, özellikle Meşrutiyet Devrimi sonrası İran sanat tarihinde kadın ressamların konumunu ve durumunu belirlemeyi ve kadın özgürlükçü hareketinin oluşumundan bugüne kadarki süreci incelemek amaçlanmıştır. Toplumsal dönüşümler ve özellikle Kacar dönemi devrimleri sonrasında kadın ressamlar eğitim görebilecekleri uygun bir ortam bulabilmişlerdir. Bu sürecin ardından, İran sanat ortamında bağımsız bir sanatçı olarak kendilerini ifade etme fırsatı elde etmişlerdir. Zamanla, sivil hareketlerin ve toplumsal özgürlüklerin artmasıyla kadın sanatçıların rolü daha da belirgin hale gelmiştir. Günümüzde, İran'ın çağdaş sanat ortamında kadın ressamlar bağımsız bir temele sahiplerdir. İran sanat tarihi genellikle erkek odaklı bir bakış açısıyla incelenmiştir. Ancak son yıllarda, İran'daki çağdaş sanat sahnesinde kadın sanatçıların etkisi ve varlığı daha fazla dikkat çekmektedir. Bu çalışmada, Ferah Usuli, Leyla Matin Defteri, Behçet Sadr, Mekreme Günberi, Peri Yuş Genci, Cale Kazimi, Feride Laşayi, Mina Nuri ve Monir Shahroudy Farmanfarmaian eserlerindeki mekanı analiz ederek, kadın sanatçıların İran sanatındaki konumu irdelenmektedir.

Anahtar sözcükler: İran, kadın, sanat, sanatçı, mekan

Fatma Aliye'nin Romanlarında Eril Eylem Alanına İlişkin Söylem ve Deneyimler

Zeliha ÖZTÜRK

Fatma Aliye Türk romanının ilk kadın yazarları arasında gösterilen isimlerden biri olarak hem yazma deneyimi hem de romanlarında kadına dair ele aldığı meseleler itibariyle öncü kabul edilmektedir. Yazma eyleminin eril alan ile ilişkisinin sürmekte olduğu bir devirde eğitimi, entelektüel uğraşı ve kalemiyle devrinin kadınlarını aşan ve onlara kapı aralayan Fatma Aliye ilk tecrübelerini isimsiz ya da hocası kabul ettiği Ahmet Mithat Efendi himayesinde çıkarmışsa da devrinde yazar olarak kabul görmüş bir isim olmayı başarmıştır. Osmanlı Devleti'nin modernleşme meselesinde özellikle kadın hususunda sıkça düşünce üretmiş ve kalem oynatmış olan Fatma Aliye'nin çok sayıda makalesinin yanında romanları bu düşüncelerin birer deneyim alanına dönüşmüştür. Romanları vasıtasıyla eril düzlemde kadın varlığına ilişkin sorunlu yönlere işaret eden yazar bu deneyimler ve dikkatlerle devri için kadın hareketine zemin hazırlayacak güçte söylem üretmeyi başarmış bir isimdir. Fatma Aliye salt bir "ilk kadın yazar" tabiri üzerinden değil devrinin kadın meselesine dair yaklaşım, fikir, söylem ve öncü tavırları ile de Türk Edebiyatı'nda dikkat çeken ve sıkça irdelenen bir isim olmuştur. Onun yazı ve romancılık serüveni devrin edebiyatına ilişkin olduğu kadar son dönem Osmanlı sosyal ve entelektüel hayatında kadının konumu ve mücadelesine ilişkin de önemli bilgiler ortaya koymaktadır.

Fatma Aliye'nin kendi imzası ile çıkarmış olduğu Muhadarat, Refet, Udi, Levayih-i Hayat, Enîn adlı romanları bulunmakta ve bu romanların tamamı merkezinde kadın kahramanın olduğu ve bu kahramanların modern bir çağda kendi yerini sorgulama ve eril alanda yer edinme arzu ve çabasının öne çıktığı romanlardır. Bu arzular eril alan olarak kabul görmüş eğitim ve yazı gibi entelektüel uğraşılar, kamusal hayata katılım ve ev dışı dünyayı gözlemleme, meslek edinme, çalışma hayatı ve para kazanma deneyimleri başta olmak üzere özgür eş seçimi ve boşanma gibi hususlara doğru genişler. Bu arzular bir yönüyle de devrinin kadın meselesinin de temellerini ortaya koymuş olur. Fatma Aliye bir yazar olarak kadının konumuna ilişkin arzularını romanlarında kültürel bakımdan dişil olarak kodlanmış alanları tahrip ederek ve kadın kahramanlarını bu alandan mecburi bir çıkışa zorlayarak eril alana aktarmakla gözler önüne serer. Bu deneyimler sırasında kadına eril alanı gözlemleme fırsatı veren yazar anlatı evreninde erkek kahramanların tahakküm ve gücünü git gide zayıflatarak ya da yok ederek kadın kahramanlarına eril olarak kabul görmüş alanlara yerleşmeyi denetir ve bu kahramanların eylem alanını güçlendirir. Fatma Aliye'nin kadın kahramanlarının bu denemeleri yer yer mücadeleli ve sorgulanabilir bir yerde bırakılsa da eylemlerinin sonucu Osmanlı'da kadının artık bu alanların bir parçası olmaya hazır ve/ya hazırlanmakta olduğunu haber verir

Bu çalışmada Fatma Aliye'nin yukarıda zikredilen romanları çerçevesinde dişil alandan çıkış, eril alanı gözlemleme, bu alana yerleşme deneme ve pratikleri ele alınacaktır. Söz konusu çabalar üzerine üretilen kadın kahramanın eylemliliğini sorgulayacak ve değerlendirecek olan çalışma Osmanlı'nın kadın hareketine katkıda bulunmuş söylemleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Anahtar sözcükler: Fatma Aliye, eril alan, kadın kahraman, roman, söylem

Dijital Akış Platformlarında Kadının Üç Hali: Hamile, Doğum Yapan ve Kürtaj/Düşük Yapan Kadın

Zeynep GÜLTEKİN AKÇAY
Beyza CETTANIR

Toplumsal cinsiyet kodları, tarihsel olarak kadınların cinsiyetleri yüzünden hayatlarının her aşamasında eşitsizliğe ve ayrımcılığa uğramalarına neden olur. Bu kodlar bireyin doğumundan itibaren toplum tarafından kadın ve erkek olarak tanımlanıp biçilen rollerle oluşur. Bebeğin doğumuyla başlayan cinsiyet kalıp yargıları, bebeğin taşıyıcısı olan kadına toplum tarafından belirlenen anne rolünü de yükler. Kadının anne olması öncelikle hamilelik, doğum/düşük yapma ya da kürtaj olma gibi durumlarla başlar ve bu süreçler toplumsal cinsiyet açısından kadının eşitsizliğini perçinler. Bu eşitsizliği perçinleyen mekanizmalardan biri de medyadır. Medya, annelikle ilişkili durumları, farklı söylemlerle yeniden üretir ve böylece toplumsal cinsiyet kodlarının bir başka taşıyıcısı olur. Diziler de Judith Buttler'ın belirttiği gibi annelik, anne adayı olmak, doğumun kutsallığı, hamile kadının yapma(ma)sı gerekenler gibi performansları alır ve mizansen, sinematografi, kurgu, ses, grafik gibi anlatılarla yeniden üretir. Araştırmanın konusu, yerli dizilerde toplumsal bir performans olan anneliğin, hamilelik, doğum/düşük yapma ve kürtaj olma durumlarının temsil edilişidir. Bu konu kapsamında araştırmada yerli dizilerde hamileliğin, doğum yapmanın, kürtaj olmanın ya stilize edildiği ya da görmezden gelindiği kabul edilmiştir. Araştırmanın amacı, dijital akış platformlarında yer alan yerli dizilerde, hamile olan, doğum/düşük yapan ya da kürtaj olan kadınların nasıl temsil edildiğini ortaya koymaktır. Bu amaç çerçevesinde şu sorulara yanıt aranmıştır: Kadının hamileliği, doğum/düşük yapması ve kürtaj olması nasıl temsil edilir? Kadının hamilelik, doğum, düşük ve kürtaj süreçleri hangi unsurlarla estetize edilir? Kadının bahsedilen süreçleri görmezden gelinir mi? Görmezden gelme nasıl sunulur? Türkiye pazarına 2016 yılında giren dijital akış platformlarının araştırma kapsamına alınmasının nedeni bu platformların bağımsız üreticilere ve yapımcılara olanak tanıyarak farklı ve alternatif dizi içerikleri ürettiği iddiasıdır. Ülke pazarında faaliyet gösteren yedi platform (Netfilix, Disney+, Amazon Prime Video, Gain, Exxen ve Blu TV) bulunmaktadır. Ocak-Şubat 2024 arası dönemde platformlardaki yerli yapım dizilerin tamamı ön incelemeye tabi tutulmuş ve incelenen dizilerin içerisinde hamile kadın, doğum/kürtaj/düşük yapan kadınların yer aldığı 12 dizi (Amazon Prime-Düğüm; Netflix- Kuş uçuşu, Kuvvetli Bir Alkış, Terzi, Şahmaran, Kulüp, Yaratılan; Disney- Arayış; Blu TV- Ben Sen O, İlk ve Son; Exxen- Leyla ile Mecnun; Gain- Kurtuluş) saptanmıştır. Örneklem olarak belirlenen 12 dizi metin analiziyle incelenmiştir. Mary Jo Lodge, Pamela Thoma ve Imogen Tyler'ın medyada dolayımlı hamilelik tartışmaları analizin temelini oluştururken kostüm, kamera hareketi, bloklama/sahneleme ve kurgu gibi unsurlar da analizin yardımcı öğeleri olmuştur. İncelenen dizilerde, hamile kadınların sadece ev içinde eylemsel olduğu ve estetize edildiği, kamusal alanda görünmediği dahası doğum/kürtaj/düşük yapan kadınların ise tamamen görünmez kılındığı saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: Dijital akış platformları, yerli dizi, hamile/kürtaj olan ve doğum/düşük yapan kadın

Rahmi Kadar Konuşan Kadın: Didem Madak

Zeyneb Aslı KAYA

Erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü bu coğrafyada, bu coğrafyanın kadınının gündelik hayatını kadın şair olarak çiçekli şiirlerle haykıran bir şairdir Didem Madak. Ataerkil bir toplumda kadın olarak yazmak "farklı" bir gruba ait olmaktır, oysa bu ataerkiye ait olmamanın başkaldırısıdır. Islak unutulmuş taş bezleri, kalbinin raflarına dizili reçeller, uçlarından çile damlayan çamaşırlar, karnıbahar kızartmayan başroldeki kadınlar, tahta kaşık olan kalp, çiçekli perdelerin arkasına saklanan darmadağın gövde, Didem Madak'ın şiirinde haroşa örülmüş metaforlardır. Edebiyatta pek alışkın olmadığımız ama hayatımızda olan nesnelerle imgeleme yapan şair, dişiliğini bu imgelere gizlemiştir.

Doğurganlık, anne olmak ve buna bağlı gelişen duyarlılık kadın söylemlerini etkilese de yalnızca bu bağlamda değerlendirme yapmak doğru olmayacaktır. Didem Madak'ın şiirlerinde sınıfsal eşitsizlikler, ayrımcılıklar ironik bir şekilde dile getirilir. Annearketipinin yokluğuna bağlı olan masalsı anlatımı ironik sitemleriyle harmanlanır Madak'ın şiirlerinde. Orta ve alt sınıf insanların sesleri, bazen bodrum katından bazen mahallelerden duyulur. Şiirlerinde görülen iç sesse bu coğrafyanın kadınının iç sesidir.

Toplumun kadına bakış açısına karşın Didem Madak kadın olma ve "kadınca" söylemlerde bulunma konusunda geri durmamıştır. Şiirlerinde sütyen askılarına, ruj lekeli bardaklara, simli ojelere yer vermiştir. Bu topluma karşı cesur olunması gerektiğini ve kadının kendi bedeninde bu cesareti bulundurduğunu bir söyleşisinde şu cümlelerle ifade eder: "Cesur olun. Muhtaç olduğunuz cesaret, rahminizde her ay akan köpüren ve yeni bir hayat ihtimali taşıyan o kanda saklıdır" Didem Madak şiirinde kadın olmanın zorluğunu, eril söylemleri, ayrıştırıcı dili eleştirmiştir. 'Küfürlerde şiirlerden daha fazla olan kadın'ı şiirlerinde yeniden doğurur Didem Madak. Striptizci kadınları, kağıt toplayan çingeneleri, anneleri, masal kahramanlarını, dedektif Miss Marple'ı, Hz. Meryem'i, illegal olması öğütlenen Ayla ablayı, Anna Karenina'yı şiirinde konumlandırır. Zeyna'ya seslenişinde, ki Zeyna ataerkil kapitalist sisteme başkaldırıyı temsil eder, eril düzene sitemini rahatlıkla görebiliriz. Toplumun kadına bakış açısını şiirlerinde sürekli dile getiren Didem Madak tacize de yer vermiştir. Protez bacaklara bile göz diken erkekler huzursuzluğun ve rahat hissedememenin öznesidir Didem Madak'ın şiirinde.

Annearketipi şiirlerinde daha ön planda olsa dahi kadının yalnızca doğan ve doğuran bir özne olarak ele almaz Didem Madak. Aşkta, acıda, mutfakta, işte, sokakta yani hayatın her yerinde vardır kadın. İronik diliyle kadını küçük gören bu düzenin karşısında durur. Memesiyle, rahmiyle, acısıyla, neşesiyle, aşkıyla, tanrı inancıyla, inançsızlığıyla, ölümle yüzleşmesiyle, ayrıştırılmasına rağmen hayatın tam ortasında oluşuyla ve varoluşuyla kadın savaşçıdır Didem Madak için. Direnişini çiçekleriyle süsleyen Didem Madak şiirleriyle ironik politikliktir. Mecburen ve inadına yazdığı şiirler bu coğrafyanın kadınlarının gündelik yaşamda çıkaramadığı sesleridir. "Dünyaya mor çiçeklerle açılmak için!" (Grapon Kağıtları,24)

Anahtar sözcükler: Didem Madak, kadın, şiir, ataerkillik, direniş

Kadın Genital Bakım Ürünlerinin Oluşturduğu Toplumsal Baskı: Medya ve Söylem Bağlamında Göstergebilimsel Bir İnceleme

Zübeyde GÜLLÜCE
Reyhan KULLUK

Bugünün toplumunun en belirgin özelliklerinden biri, sürekli üretimin ve üretilen ürünlerin tüketimini arzulanmasıdır. Üretilen ürünler ise kadınları tüketici olarak hedef almaktadır. Bu şekilde kadınlar, birçok sektör tarafından tüketimin artarak sürekli hale gelmesi noktasında örtük toplumsal baskıya maruz kalmaktadır. Kadınlar üzerinden oluşturulan bu baskı, "güzellik algısı" söylemiyle meşrulaştırılmaktadır. Dijital toplumun zirvelerini yaşadığı bugünlerde kadınlara çeşitli medya araçları yoluyla sürekli iletilerek oluşturulan baskılar, güzellik algısı gibi söylemlerle yeniden üretilmektedir. Oluşturulan bu söylemler, zaman içerisinde değişse de kadının doğası gereği değişen güzellik algısı kadınların uyması gereken bir ihtiyaçmış gibi hissettirilmektedir. Güzellik algısı söylemiyle kadınlara kusursuz bir imaj sunma ihtiyacı dayatılmaktadır. Yaratılan güzellik algısı, kadınlara çeşitli medya araçları ve tüketim objeleriyle sunularak kendilerini yetersiz hissettirmektedir. Bu yetersizlik hissinin giderilmesi içinse çeşitli kozmetik endüstrisi tarafından, ürün ve hizmetlerinin alınmasıyla mümkün olacağı söylemi yaratılır. Böylelikle kadınların tüketime teşvik edilmesi ve kâr elde edilmesi için çeşitli endüstriler ve medya iş birliğiyle oluşturulan güzellik algısı söylemi, medya araçları ile hedef kitlesi olan kadınlara sunulmaktadır. Yaratılan güzellik söyleminin ardındaki anlamlar bu açıdan son derece önemlidir.

Söylem kavramı, Foucault'un analizlerinde iktidar ilişkilerinin ve bunlarla bağlantılı pratiklerin ifadesi olduğu için göz ardı edilemez ve söylemlerin ardında taşıdığı örtük anlamlar söz konusudur. Bu çalışma söylem kavramını temel alarak, online sitelerde (Trendyol, Hepsiburada ve Amazon) satışa sunulan "genital bakım kozmetik ürünleri" kategorisi üzerinden ele alacaktır. Satışa sunulan kadın genital bakım ürünlerinin her biri kadınlara yönelik, kullanılması gereken, gündelik yaşamda kadınların bir ihtiyacı gibi daha farklı örtük anlamlar barındırmaktadır. Güzellik algısının genellikle kadınlarla özdeşleştirilmiş olması ve kadınlara yüklenen bu "güzel, sağlıklı ve bakımlı olma" imgeleri, kadınların, medya ve söylemler tarafından bu imgeleri içselleştirmelerine neden olarak, gündelik ihtiyaçlar haline dönüştürmektedir. Bu ürünlerin kullanımı ile, güzellik sektörünün kadınlara koku, hijyen, sağlık, kaşıntı, sıkılaşma, beyazlatma vaatlerinin olması, bu vaatlerin kadınlar için "gerekli olan, ihtiyaç" mesajı barındırması, hem kadınların tüketim kültürü içerisindeki vazgeçilmez nesne oluşunu desteklemekte hem de kadın bedenin ideal şeklinin ne olduğunun çizilmesi gibi anlamları içinde barındırmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, online sitelerde yer alan (Trendyol, Hepsiburada ve Amazon) genital bakım kozmetik ürünleri kategorisi altında satışa sunulan ürünlerin, kadın üzerinden nasıl bir söylem yaratılarak ihtiyaçmış gibi sunulduğunu ve ardında hangi anlamların ve söylemlerin yattığını deşifre etmektir. Bu çalışmada genital bakım kozmetik ürünlerinin yarattığı örtük söylemi ortaya çıkarmak amacıyla göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılacaktır. Göstergebilimsel analiz, metinler ile gerekli bağlantıyı kurarak çözümlemeyi sağlayan analiz yöntemidir. Bu analiz yönteminin seçilme amacı farklı gösterge düzenlenişlerinin anlam oluşturma yollarını deşifre edebilmektir.

Anahtar sözcükler: Kadın, toplumsal baskı, genital bakım ürünleri, medya söylemi

FEMMES,
DISCOURS,
POUVOIR
KADIN, SÖYLEM, EYLEM
ULUSLARARASI KOLOKYUM
COLLOQUE INTERNATIONAL
10-11-12 Haziran 2024
10-11-12 Juin 2024
Fransız Kültür Merkezi
Institut Français d'
İZMİR
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Université de Limoges
RÉPUBLIQUE FRANÇAISE
INSTITUT FRANÇAIS

Université Dokuz Eylül - Université de Limoges - Université d'Istanbul - Université de Hacettepe - Institut français de Turquie-Izmir

Le comité d'organisation

Prof. Dr. Duygu ÖZTİN, Université Dokuz Eylül, İzmir, Turquie

Prof. Dr. Didier TSALA-EFFA, Université de Limoges, France

Prof. Dr. Estelle EPINOUX, Université de Limoges, France

Prof. Dr. Nedret ÖZTOKAT KILIÇERİ, Université d'Istanbul, Turquie

Prof. Dr. Ece KORKUT, Université de Hacettepe, Turquie

José-Maria QUEIROS, Institut français de Turquie-Izmir

Le comité scientifique:

ABLALI Driss, CREM, Université de Lorraine, France
AMOSSY Ruth, ADARR-Université de Tel Aviv, Israël
ARDALI BÜYÜKARMAN Didem, Université Yıldız Teknik, Turquie
BEN MSALA Anouar, Université de Moulay Ismaïl, Maroc
BERTHELOT-GUIET Karine, Université de Sorbonne, France
BISSA Patricia Enama, Université de Yaoundé, Cameroun
CHAGNOUX Marie, Université Paris 8, France
DONDERO Maria Giula, Université de Liège, Belgique
EPINOUX Estelle, Université de Limoges, France
FETTAL Amal, Université Hassan II, ESTC, Maroc
GÜRSES ŞANBAY Selin, Université d'İstanbul, Turquie
İKİZ Tevfika, Université d'İstanbul, Turquie
KARADAĞ Özlem, Université d'İstanbul, Turquie
KHATTARI Salima, Université Mohammed V, Maroc
KIRAN Ayşe, Université Hacettepe, Turquie
KORKUT Ece, Université Hacettepe, Turquie
LACASSAGNE Miren, Université de Montaigne, France
MARTI Caroline, Université de Sorbonne, France
MOURATIDOU Eleni, Université de Paris, France
NERCI Najate, Université Hassan II, Maroc
ONURSAL AYIRIR İrem, Université Hacettepe, Turquie
ÖZTİN Duygu, Université Dokuz Eylül, Turquie
ÖZTOKAT KILIÇERİ Nedret, Université d'İstanbul, Turquie
ÖZTÜRK KASAR Sündüz, Université Galatasaray, Turquie
PALAGY Tivadar, Université ELTE, Hongrie
PAVEAU Marie-Anne, Université de Paris 13, France
PLANTIN Christian, Université de Lyon 2, France
ŞAHİN Seval, Université Mimar Sinan, Turquie
SAYDI Tilda, Université Adnan Menderes, Turquie
SHAIRI Hamid Reza, Université Tarbiat Modares de Téhéran, Iran
SÖNMEZ Özge, Université Dokuz Eylül, Turquie
SZABO David, Université ELTE, Hongrie
TEMMAR Malika, Université de Picardie Jules Verne, France
TOMC Sandra, ECLLA/Université Jean Monnet Saint-Etienne, France
TSALA-EFFA Didier, Université de Limoges, France
WIEDERSPIEL, Brigitte, CREM, Université de Lorraine, France

LES RÉSUMÉS DU COLLOQUE

Déconstruction et reconstruction identitaire dans l'écriture du « je » au féminin Cas de *Fille* (2020) de Camille Laurens et *La fureur d'aimer* (2020) de Touria Oulehri

Abdelhadi ZIRARI
Najate NERCI

En s'inscrivant dans la mouvance littéraire postmoderne, de la fin du XXe début du XXIe, la recrudescence des écrits de soi de femmes (Cixoux, 1975; Planté, 2010 ; Chaudet, 2015) donne à lire une remise en question du discours (de/sur soi) conditionné par et conditionnant les structures sociales régissant les rapports intersubjectifs (Orecchioni, 2000 ; Plantin, 2013 ; Amossy, 2010). Le réinvestissement de ce discours dans « l'écriture-femme » intimiste (Cixous, 1975 ; Didier, 1991 ; Naudier, 2001) émane du besoin urgent de (re)prendre la parole pour se dire et dire le monde au prisme du « féminin » (Froideveaux-Metterie, 2022). Ainsi, ces écrits recèlent une réflexion sur la relation complexe/problématique entre le discours et l'identité genrée (Cixous, 1975 ; Butler, 2003).

Partant du fait que la construction sociale de l'identité s'effectue essentiellement par et dans le discours (Foucault 1969 ; Butler, 1990), ces écrits de femmes mettent à nu le discours en tant que fait social (Héritier, 2005 ; Houdebine, 2010) pour souligner le processus socio-linguistique d'identification, voire d'assignation, des sujets à une catégorie sociale genrée. Ainsi, ces récits de soi contemporains de femmes déconstruiraient les injonctions à une féminité soumise et aliénée pour rendre compte de l' « être-au-monde » au féminin (Foucault, 1969 ; Ricœur, 1985).

L'écriture du « je » de l'autrice française Camille Laurens dans *Fille* (2020), et de l'autrice marocaine Touria Oulehri dans *La fureur d'aimer* (2020) s'inscrit dans la lignée de cette littérature en donnant à lire des récits de soi en tant qu'espaces discursifs où la voix du sujet-femme questionne l'intersubjectivité (Greimas & Fontanille, 1991 ; Orecchioni, 2000 ; Plantin, 2013) régie par les normes sociales et la complexité des représentations discursives genrées : l'auto-fictionnalisation de Camille Laurens de son parcours de vie dans *Fille* concourt à (re)donner la parole aux différents sujets qui font la constellation de son identité en devenir (de la « fille de ... » et l'« adolescente » qu'elle fut à la « femme de... » puis la « mère de ... » et enfin à l'autrice qu'elle est advenue). Dans *La fureur d'aimer,* la narratrice-protagoniste relate son récit de femme stérile puis répudiée. Elle revient sur son parcours de (con)quête identitaire et d'indépendance, après son émancipation conjugale, face à un discours dominant consacrant la réduction de la féminité et des femmes à un rôle procréateur et sexué.

Dans ces deux récits, le sujet-femme marque des retours auto-réflexifs (Gasparini, 2015) sur son/une destinée féminine (a)typique à travers des moments clés de sa vie où il a senti le plus le malaise d'être un « deuxième sexe » (Beauvoir, 1949). Le « je-femme » (Cixous, 1975 ; Didier, 1991 ; Butler, 2003) se déploie de façon à réinvestir les « sexotypes langagiers » (Lakoff, 1975 ; Bailly, 2007 ; Houdebine, 2014), qui traduisent le rapport sexe-langue et la hiérarchisation identitaires sexuées, dans l'objectif de mettre en lumière l'importance du discours dans la déconstruction et la reconstruction d'une identité féminine.

Mots-clés : Déconstruction, reconstruction, identité, écriture féminine, Camille Laurens, Touria Oulehri

La représentation des femmes à l'écran face au discours cinématographique féminin contemporain

Ayoub BOUHOUHOU

Le cinéma marocain a souvent fait de la femme la figure faible et exotique de l'humanité. On la considère comme un être "incomplet" et inférieur, source de mal. Mieux encore. Quand on parle de corps et de sacré, c'est celui de la femme que l'on désigne et non celui de l'homme. Elle est un corps objet que l'on désire ou que l'on exploite ...

On a instauré le manque et l'infériorité pour la mépriser et la dominer. Dans certains films sur les femmes, on tente d'effacer cette différence par l'identification à l'homme pour mieux sortir de ce conflit. Un piège dans lequel sont tombés certains réalisateurs marocains. L'identification négative les a amenés à rompre avec les modèles que les mères ont transmises. Ils ont malheureusement rejeté l'héritage féminin qui est précieux. Ce féminisme est devenu alors une sorte de misogynie , de rejet de soi et de son identité sexuelle. En choisissant l'autonomie économique et le rejet de l'autre certains réalisateurs veulent reproduire un schéma qui correspond à un désir féminin personnel *:* vivre sans l'autre corps. Bien plus encore. Le métier de réalisateur a été souvent plus facile à exercer par les hommes que par les filles. Ces dernières ont été obligées de se battre pour convaincre les parents du bien fondé du métier.

Cette privation ne vient pas du fait que ces jeunes filles ne veulent pas devenir réalisatrices mais du fait que les familles, vieux territoires masculins, quand ce n'est pas "machistes" ne les encouragent pas à cela. Ils opèrent de fait une constante discrimination positive à l'égard de la femme, prolongeant l'héritage d'une époque révolue, inspirée des modèles antiques voire religieux.

Pour raconter en images l'égalité homme/femme, il ne suffit pas de créer des personnages dont le métier est professeur, policière, gardienne de prison ou directrice d'une entreprise pour faire obstacle aux constructions théoriques et idéologiques préexistantes. On ne peut pas résoudre le problème de l'inégalité par une assimilation qui permet d'accéder au monde déjà bâti et pensé par les hommes, dominant dans notre société.

La force de la femme, en tant que corps, réside dans sa fécondité. Cette force est intérieure. Dans *L'enfant endormi* de Y. Kessari, la femme a prouvé la maîtrise du corps qui peut aller jusqu'à endormir le fœtus dans le ventre en attendant le retour du père, le mari. Dans *Sofia* de Meryem Benmbarek, la force de la femme réside dans sa patience et sa force intérieure.

Pourquoi ne filme-t-on pas le corps de la femme à la manière américaine, c'est-à-dire, comme un être "asexué" dans l'indifférence totale de son identité sexuelle? Pourquoi ne filme-t-on pas la femme comme dans *WWW* de F. Bensaidi où Kenza, la policière, porte un amour sincère envers un homme qu'elle aime passionnément et pour lequel elle est prête à tout au détriment de son travail ?

Entre ces alternatives, comment des jeunes femmes parviennent-elles, aujourd'hui, à se former et à travailler dans un secteur professionnel préférentiellement exercé et dominé par des hommes ? Quelle est leur marge manœuvre face aux stéréotypes et aux lois du patriarcat ?

Nous souhaitons faire entendre leurs voix, afin de sensibiliser les jeunes générations qui souhaiteraient s'orienter dans ce domaine, et faciliter la vie des femmes dans l'exercice de leurs fonctions en sensibilisant professionnels, décideurs et institutionnels.

Mots-clés : Représentation, femmes, discours cinématographique féminin contemporain

L'Autre fille : Annie Ernaux (De celle-là à l'autre)

Ayşe KIRAN

Annie Ernaux écrivaine des récits autobiographiques ayant parfois la teinte d'autofiction a une écriture très réaliste, objective qui évite souvent l'imaginaire et la fiction. Dans *L'autre fille* (2011) elle cultive le genre de correspondance, selon ses propres mots (lettre). Pourtant le texte n'a ni la forme de la "lettre" ni un destinataire qui la reçoit et la lit. Ce texte qui suit une chronologie, comporte des mises en scène d'Annie Ernaux: "je" (Annie Ernaux) et "tu" (la sœur, Ginette, morte avant la naissance de "je"). Il est donc possible d'observer une mise en scène déséquilibrée étant donné que le "je" destinateur envoie une lettre à une destinatrice qui ne la recevra jamais. Il s'agit donc d'un monologue intérieur et un discours intérieur qui vont de concert.

Les deux pôles de personnes et en seconde lieux, leurs parents renvoient à quatre thèmes principaux qu'on peut schématiser sur le carré sémiotique:

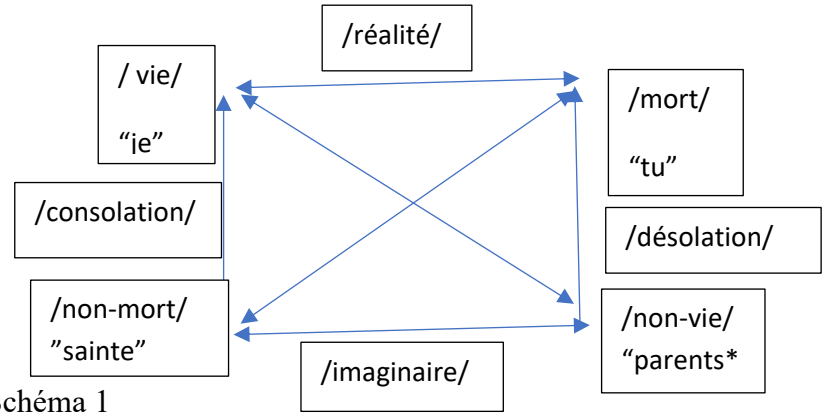

Schéma 1

/vie/ ("je") ⟷ /mort/ ("tu") = /réalite/

/non-mort/ (/sainte/) ⟷ /non-vie/ ("parents") = /imaginaire/

/non-mort/ → /vie/= /consolation/

/non-vie/ → /mort/= /désolation/

Il est aussi possible de revoir d'autres thèmes du point vue de "je" qui écrit sa lettre à sa façon :

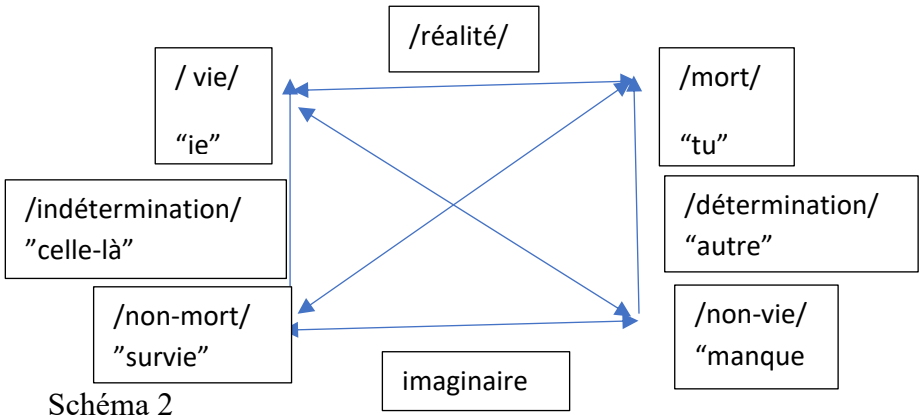

Schéma 2

Contrairement à la vie réelle qui dure, la vie imaginaire de "tu" est figée dans une courte durée (six ans) et sur quelques photos. Toujours en deuil, les parents gardent la mort de leur première fille secrète et se consolent par sa croyance en Dieu (/sainte/) et par sa gentillesse. Le

“je“ qui n’a entendu que quelques mots de sa mère adressés à une voisine sur cette fille, n‘a rien appris sur elle venant de siens. Parmi ces mots la mère parle de “je“ en utilisant “celle-là“. Seuls quelques membres de la famille lui offrent une ou deux photos à partir desquelles le “je“ Annie Ernaux crée son propre “tu“ dans sa lettre.

Le “je“ autobiographique écrit avec justesse cette lettre dans laquelle il s’adresse à cette fille qu’elle n’a pas connue avec le “tu”: le “je” parle, pense à elle (“tu“), dans un monde fictif qu’elle crée. Il met en scène d’abord un “tu” qu’il considère comme “autre”. Même si cette relation de je-tu est exprimée par fois, par un “nous” de complicité, avec l’adolescence, “je” reviendra vers le “tu“ en mettant une distance entre les deux filles. Quelques années plus tard la jeune étudiante se rend compte que sa naissance est dû à la mort de l’autre fille, puisque ses parents voulaient être enterrés à côté de “tu“ n’avaient prévu qu’élever un seul enfant. Si le “tu“ n‘était pas mort le “je” ne serait pas née.

Annie Ernaux dans ce bref texte se regarde, s‘analyse, se critique, observe ses parents pour les comprendre avec franchise et transparence grâce à la puissance son écriture courageuse. Cette mise en forme minutieusement analytique lui permet de se rendre compte que ce n’est pas le “tu“ qui est l’autre fille mais que c’est bien elle.

Mots-clés : Autobiographie, Annie Ernaux, L’Autre fille, correspondance, identité, deuil, sémiotique

La retraduction en turc du point de vue du discours féministe : *Le Deuxième sexe* de Simone de Beauvoir

Banu KORKMAZ

Le Deuxième sexe de Simone de Beauvoir publié en 1949 constitue le manifeste du féminisme et demande à être traduit fidèlement dans le monde en tenant compte des développements du féminisme dans chaque pays. Ce livre a été traduit partiellement en turc pour la première fois en 1962 par Orhan Suda et retraduit intégralement en 1970 par Bertan Onaran, dont les deux traductions semblent être faites avec un point de vue patriarcal et n'ayant pas d'amples connaissances des revendications féministes. Si l'on tient compte du contexte historique et politique de la Turquie des années 60 et 70, ceci peut se comprendre car ces dates coïncident avec la première vague du féminisme où la préoccupation principale des femmes se limitait à se faire accepter au sein de la vie institutionnelle. En 2019, 57 ans après sa première traduction et 70 ans après sa parution en France, la traductrice Gülnur Acar Savran se charge de retraduire ce livre avec cette fois l'ambition de prendre en considération le discours féministe qui y est véhiculé par son auteure tout en l'adaptant aux revendications du mouvement féministe actuel en Turquie. De nos jours, comme la domination du patriarcat devient plus visible à la fois pour les femmes et les hommes à travers le développement des outils de communication et la diffusion des idées féministes, il nous semble nécessaire de retraduire et d'actualiser *Le Deuxième sexe* dans son intégralité en ne se soumettant pas au discours et à l'idéologie dominants. C'est justement ce qu'entreprend de faire Savran dans sa traduction où elle tient compte du contexte de la Turquie du 21ème siècle afin de révéler adéquatement les idées de Beauvoir sans l'interférence du discours patriarcal comme nous pouvons l'observer dans les traductions antérieures. Beauvoir ayant dédié son livre à la libération des femmes, se préoccupe d'abord dans ce livre des données biologiques, psychologiques, historiques et elle y démontre les mythes qui construisent cette condition d'inégalité de la femme face à l'homme. Ensuite, elle montre comment cette condition d'inégalité est gravée dans l'esprit des femmes depuis leur enfance en se référant aux différents discours véhiculés par la société envers les filles et les garçons. Elle insiste donc sur le pouvoir de la langue, du style et des mots dans le façonnement des consciences dans la société. Dans notre communication, nous nous proposons d'analyser *Le deuxième sexe* de Beauvoir en comparaison avec sa dernière retraduction en turc faite par Savran en nous référant à la philosophie et l'idéologie de l'auteure mais aussi aux théories de la traduction féministe qui insiste sur l'importance du discours véhiculé par les femmes et le besoin de le traduire avec une même vision et préoccupation féministes. Ainsi, nous analyserons les approches traductologiques que Savran adopte afin de transmettre le discours féministe beauvoirien sur la domination masculine, le patriarcat, l'inégalité et l'égalité des sexes, ainsi que les revendications des femmes face à cette oppression.

Mots-clés : Retraduction, Simone de Beauvoir, Le deuxième sexe, féminisme, patriarcat, inégalité

Les antiféminismes : discours masculin dans l'œuvre *Stupeur et tremblements* d'Amélie Nothomb

Beren ŞİMŞEK

La communication intitulée "Les antiféminismes : discours masculin dans l'œuvre *Stupeur et tremblements* d'Amélie Nothomb" présente une exploration nuancée des récits antiféministes et de la construction de la masculinité dans le roman acclamé d'Amélie Nothomb, juxtaposée à la théorie de l'intersectionnalité développée par Kimberlé Crenshaw. L'article analyse comment le récit de Nothomb fournit un terrain fertile pour examiner l'interaction entre les dynamiques de genre, les structures de pouvoir et l'identité culturelle, en particulier dans l'environnement hautement stratifié d'une entreprise japonaise, qui sert de cadre au roman.

Le travail observe l'antiféminisme et le discours masculin dans *Stupeur et tremblements* d'Amélie Nothomb à travers la rétrogradation de la protagoniste Amélie dans une entreprise japonaise. L'arc narratif du roman reflète la discrimination systémique fondée sur le sexe et les préjugés culturels, critiquant non seulement un ethos d'entreprise spécifique, mais aussi des questions sociétales plus larges. L'étude s'appuie sur la théorie de l'intersectionnalité de Kimberlé Crenshaw pour analyser les différentes expériences de discrimination d'Amélie, révélant comment son identité de femme occidentale l'expose davantage aux préjugés antiféministes.

La masculinité fait l'objet d'une évaluation critique, montrant comment le roman la présente comme une construction complexe qui renforce les hiérarchies de pouvoir et enferme les hommes dans des rôles spécifiques, perpétuant ainsi la domination et l'assujettissement. Les études sur la masculinité étayent l'analyse, offrant un aperçu des constructions sociétales de l'identité masculine et de leur influence sur la dynamique du pouvoir et les relations entre les hommes et les femmes.

En conclusion, l'étude présente une analyse convaincante de *Stupeur et tremblements* à travers le double prisme des études sur la masculinité et de la théorie de l'intersectionnalité. Elle ne met pas seulement en lumière la dynamique spécifique des genres dans le roman, mais contribue également à une compréhension plus large des façons dont le genre, la culture et l'identité se croisent et façonnent les expériences des individus dans les sphères professionnelles et personnelles. En intégrant ces cadres théoriques, cette recherche offre une perspective multidimensionnelle sur l'antiféminisme et le discours masculin, soulignant la pertinence du travail de Nothomb dans les discussions contemporaines sur le genre et la société.

Mots-clés : Amélie Nothomb, Stupeur et tremblements, antiféminisme, masculinité, intersectionnalité, discrimination

« L'oralité pour un enjeu féministe dans *Les arbres en parlent encore* de Calixthe Beyala »

Bouchra EDDAHBI

Questionner les rapports de genre dans et par l'écriture des femmes africaines subsahariennes, c'est remettre en cause l'évidence des valeurs et des normes attachées à la dichotomie féminin/masculin et acquises par la culture, une culture de la « domination masculine » (Bourdieu, 1998) étroitement liée au système patriarcal qui attribue le pouvoir aux hommes au détriment des femmes dans les sociétés traditionnelles.

Depuis son émergence, l'écriture féminine africaine-subsaharienne était une création de subversion et de revendication. Ses discours véhiculent bel et bien un enjeu féministe luttant pour l'émancipation et les droits des femmes. Calixthe Beyala est parmi ces écrivaines francophones qui expriment une vision dénonciatrice des inégalités des sexes et visent le changement pour des rapports plus égalitaires au profit des femmes.

Dans la création romanesque de Beyala, plusieurs changements s'opèrent au niveau des représentations de genre cherchant à bouleverser les assises de l'ordre patriarcal. Son roman *Les arbres en parlent encore,* nous raconte une « histoire qui n'est autre que celle de l'Afrique ramassée entre tradition et modernité » (Beyala, 2002 : 7). Malgré les rôles que jouent les hommes représentés, le noyau du récit se tisse autour des voix des femmes , de leur discours ainsi que leur action : leur lutte progressive pour la liberté de penser et d'agir et leur révolte contre la suppression de leur voix par le biais de deux pouvoirs : le patriarcat et le colonialisme.

A travers une approche postcoloniale, nous verrons, dans ce travail de recherche, comment l'écrivaine Calixthe Beyala tente de libérer la voix féminine du carcan de l'oubli et de l'invisibilité en investissant l'oralité comme stratégie esthétique cherchant à dénoncer la complicité entre le colonialisme et le patriarcat, tout en valorisant l'engagement actif des femmes africaines dans leurs sociétés.

Mots-clés : Femme, pouvoir, écriture, discours, féminisme, patriarcat, genre, oralité, Beyala.

« On ne naît pas proverbe, on le devient »

Burçak FAKIOĞLU YAKICI
Neda SIAMI

Les femmes ont depuis longtemps été au cœur de nombreux débats philosophiques, politiques, sociaux, culturels et littéraires dans diverses cultures et civilisations. Cette question a été étudiée à plusieurs reprises sous différents points de vue, notamment dans le domaine de la littérature turque, française et iranienne. Les proverbes sur les femmes ont émergé de la sagesse populaire et ont été transmis de génération en génération, reflétant souvent la culture, les attitudes et les valeurs d'une société. L'objectif de cette recherche est de représenter la manière dont les attitudes envers les femmes se manifestent dans le discours des proverbes. Pour étudier cette question, une analyse des proverbes et expressions idiomatiques centrés sur le sexisme sera réalisée en langue persane, française et turque. Dans un premier temps, nous aborderons la dimension culturelle des proverbes, puis nous explorerons l'enjeu de l'interculturel dans ces expressions. Ainsi, une approche comparative et interculturelle peut favoriser une compréhension plus approfondie des distinctions et des similitudes et de valeurs socio-culturelles sous-jacentes qui les motivent.

Mots-clés : Femme, proverbe, sexisme, culture, français, persan, turc

L'Activisme féministe et le pouvoir de transformer la politique locale et la culture de la mémoire

Deniz ÖZBEK ÖZYURT

L'historiographie féministe sur les femmes en Turquie s'est concentrée principalement sur la lutte politique pour la représentation nationale; en particulier l'activisme des femmes qui sont organisées dans les grandes villes comme Istanbul, Ankara et Diyarbakir a été dans le radar académique. La lutte des femmes pour la participation à la politique locale mérite d'être incluse dans l'histoire puisque leur activisme change non seulement le discours politique mais aussi la culture de la mémoire. J'aimerais discuter l'effet de l'activisme féministe sur la politique locale à partir d'une étude de cas d'une petite ville touristique, Bodrum. Je me concentrerai sur la lutte de l'Association de Solidarité des Femmes de Bodrum (BKD) pour ouvrir un refuge pour femmes. Malgré l'oppression politique croissante dans le contexte national et la résistance des autorités locales au changement, BKD a réussi à transformer radicalement la politique locale en ville. Non seulement elles ont supervisé le processus d'ouverture du refuge pour femmes, mais elles ont également permis de nommer une rue en l'honneur de la célèbre féministe Şirin Tekeli. Comment l'activisme féministe transforme-t-il la politique locale ? Comment la politique féministe affecte-t-elle la culture de la mémoire de la ville?

Pour discuter de la transformation de la politique et de la culture de la mémoire de la ville, je me référerai aux littératures sur l'épistémologie féministe et la politique de la mémoire. La discussion de José Medina sur les « héros épistémiques », le récit de Sara Ahmed sur le concept de la « volonté » et l'approche de Jenny Wüstenberg sur le rôle de l'activisme populaire pour transformer la culture de la mémoire en Allemagne seront éclairants. De plus, je mentionnerai des entretiens avec des membres actifs de BKD; leurs expériences personnelles guident mes recherches pour comprendre comment l'activisme féministe transforme la politique locale et la culture de la mémoire de la ville.

Mots-clés : Activisme féministe, politique locale, culture de la mémoire de la ville

La « femme » dans le cadre des politiques éducatives en Turquie : discours stéréotypés ?

Ebru EREN

Les « politiques éducatives » renvoient aux idéologies, aux principes politiques, aux décisions et aux mesures qui sont appliqués pour former des individus suivant un modèle social, pour leur fournir des caractéristiques socioculturelles et pour nourrir la société conformément à la culture éducative acceptée dans le pays (Beacco et al., 2005). En d'autres termes, celles-ci assurent la transmission de la culture éducative à travers un encadrement et une reproduction sociopolitique (Bourdieu et Passeron, 1970). Quant à cette dernière, elle désigne toute pratique politique que mène l'Etat pour élever des générations futures sous contrôle et pour protéger l'ordre public social selon les stéréotypes conformes à l'identité historique, politique et culturelle d'une société « harmonieuse » (Laslett et Brenner, 1989).

Jouant un rôle important dans le processus de reproduction de l'/in/égalité des sexes (Eren, 2023, 2021), les politiques éducatives sont inévitablement axées sur la « femme ». Comment cette dernière est-elle reproduite ? (Butler, 2008). Dans le présent travail, la problématique de recherche sur laquelle nous nous pencherons sera la suivante : comment la reproduction sociopolitique de l'/in/égalité des sexes est-elle effectuée dans le cadre des politiques éducatives en Turquie ? Partant de l'hypothèse que cette reproduction est directement liée aux politiques éducatives en Turquie, nous considérerons l'éducation comme un contexte sociopolitique où se produit et se reproduit l'idéologie (Apple, 2012) : les politiques éducatives sont déterminées et appliquées alors en fonction des rapports de force qui visent l'intériorisation des systèmes de valeurs sociales selon les normes de l'Etat.

C'est ainsi que les discours stéréotypés se (re)produisent par l'intermédiaire des politiques éducatives (Meyer, 2007). Sur ce point, nous pourrions souligner l'importance des curriculums dits « cachés » (informels ; « règles sociales non écrites ») qui interviennent via les politiques éducatives dans le processus de reproduction sociopolitique. Ces curriculums contiennent de nombreux messages sous forme de discours stéréotypés, sur l'/in/égalité des sexes (Arnot, 2002). Ainsi, il nous semble très important de « démasquer » ces stéréotypes de la femme dans le cadre des politiques éducatives en Turquie. Pour ce faire, nous analyserons les rapports sur « le développement de l'Etat turc » (*DPT*) et ceux des Conseils de l'Education nationale (*MEŞ*) du pays. Nous inviterons pour ainsi dire, à aborder la question des sexes dans une perspective interdisciplinaire.

Mots-clés : Politiques éducatives, stéréotypes, inégalité des sexes, reproduction sociopolitique, éducation

Une écrivaine révolutionnaire : Olympe de GOUGES et *la Déclaration des droits de la Femme et de la Citoyenne* (1791)

Ece KORKUT

Cette communication aura pour objet une écrivaine française hors norme et hors temps qui a vécu au 18ème siècle, Olympe de Gouges (1748-1793), ainsi que son acte révolutionnaire qui se manifeste surtout par *Déclaration des droits de la Femme et de la Citoyenne* (1791).

Les femmes qui ont pu oser non seulement lever la voix dans un monde masculin contre les inégalités entre les sexes mais aussi passer à l'acte à cette fin ont pour la plupart une histoire de vie combative et méritoire. De ce fait, je présenterai dans un premier temps la vie privée, professionnelle et intellectuelle de cette femme considérée comme l'une des premières féministes françaises. Née sous le nom de Marie Gouze, mariée à l'âge de 17 ans, mère et veuve à l'âge de 18 ans, elle change son nom et s'installe avec son amant à Paris où elle rencontre les intellectuels, les nobles et les figures politiques importants. A l'âge de 32 ans, elle monte sa propre troupe de théâtre et écrit des pièces de théâtre, puis des textes revendicatifs qui l'amènent à la prison et à la mort. Toute sa vie, elle milite contre l'esclavage des Noirs, pour les droits des orphelins, des enfants naturels, pour le divorce, pour l'éducation des filles, pour la démocratie, voire pour le droit de vote des femmes. Pendant la Révolution, elle dénonce les excès sanglants et elle écrit des pamphlets contre Robespierre et Marat, ce qui l'entraine à la guillotine en 1793, à l'âge de 45 ans.

Ce n'est qu'au 20eme siècle que cette femme exceptionnelle a été redécouverte par les féministes. Et la reconnaissance officielle ne viendra qu'en 2016 avec son buste installé dans l'Assemblée nationale.

Dans cette communication, après avoir présenté brièvement les moments et les événements importants dans la vie d'Olympe de Gouges, j'analyserai le texte de la *Déclaration des droits de la Femme et de la Citoyenne* (DDFC) (1791) qu'elle a rédigée deux ans après la *Déclaration des droits de l'Homme et du Citoyen* (DDHC) (1789). Le texte de Gouges, rédigé sur le modèle de DDHC est avant tout une vive réaction à la négligence de la femme et des conditions propres aux femmes dans cette déclaration. Le texte commence par une lettre adressée à Marie-Antoinette qui lui demande de la solidarité. Cette lettre est suivie d'une brève adresse faite aux hommes : « Homme, es-tu capable d'être juste ? C'est une femme qui t'en fait la question […] ». A la suite des 17 articles remaniés par Olympe de Gouges, le texte se clôt par un postambule où elle s'adresse cette fois aux femmes de son temps : « Femme, réveille-toi ; le tocsin de la raison se fait entendre dans tout l'univers ; reconnais tes droits […]. »

Ainsi, devant le fait que la condition féminine est ignorée dans la 1ere *Déclaration*, une femme a osé publier un texte parallèle au premier pour critiquer le texte originel, combler les lacunes, montrer la méconnaissance de l'existence de la femme dans la société et attirer l'attention de tous sur les conditions particulières de la femme. Dans 17 articles de sa *Déclaration*, de Gouges a recouru à divers procédés linguistiques et textuels : remplacement et addition pour la précision ; addition pour la mise en exergue ; développement des concepts ; simplification par suppression ; raccourcissement ; transformation…

Mots-clés : Olympe de Gouges, *Déclaration des droits de la Femme et de la Citoyenne*, Révolution française, inégalités entre les sexes

La force de liberté dans *Ombre Sultane* de Assia Djebar

Emine ÇAVDAR

Cette recherche, basée sur le roman *Ombre Sultane* vise à effectuer une analyse critique de la transition des femmes de l'ordre traditionnel vers la société moderne, en tenant compte des changements historiques et sociaux en Algérie. Assia Djebar, connue comme la voix des femmes maghrébines, analyse le statut de la femme dans la société. Isma et Hajila, deux femmes mariées successivement au même homme sont au centre de l'histoire. Bien que Isma et Hajila présentent des différences, celles-ci ne constituent aucun obstacle à la convergence de leurs vies.

La femme y est définie comme "ombre et sultan, esclave et reine". Isma incarne à la fois l'ombre et la sultane. Elle est la sultane en raison de son initiative à agir de sa propre volonté, loin des contraintes traditionnelles, familiales ou masculines. D'autre part, elle devient l'ombre en veillant sur Hajila, l'orientant vers la lumière tout en lui offrant la clé pour échapper aux ténèbres. Ainsi, Isma se fait l'ombre protectrice de cette femme déterminée à vivre sa vie pleinement, refusant de rester soumise indéfiniment. L'homme est également symbolisé par l'ombre, car il entrave le progrès des deux femmes, les empêchant ainsi de percevoir la lumière du soleil par elles-mêmes.

Les personnages féminins d'Assia Djebar partagent une quête similaire: elles cherchent leur identité, tentant de retrouver un "je" perdu. Ces femmes se démarquent des autres en refusant de se sentir opprimées par un monde dominé par les hommes ; elles revendiquent leur droit à une existence pleinement autonome. La narratrice de l'histoire partage sa propre vie, ses expériences, ses rêves, ses ambitions et ses peines ainsi que ses interactions avec les hommes, tout en cherchant à conseiller Hajila, sa coépouse. Ces conseils s'adressent non seulement à Hajila, mais à toutes les femmes algériennes. Elle les encourage à suivre le chemin de la liberté, à lutter contre l'injustice sociale qui favorise les hommes, et à se donner la chance de choisir leur propre destin.

Dans le roman, la transition des femmes, autrefois cloîtrées derrière les murs et soumises aux règles strictes de l'ordre social traditionnel, vers leur émergence dans la modernité, est clairement observée. Dans cette étude, nous nous pencherons sur les univers intérieurs des femmes à travers des extraits du roman, mettant en lumière leur silence, leur oppression et leurs luttes pour surmonter leurs craintes, leurs retenues et leur solitude. Nous analyserons également les émotions telles que la haine, l'espoir, la colère, la révolte, la résistance, la solidarité et le courage de ces femmes, en nous basant sur les travaux de Micheli sur la sémiotisation des émotions.

Mots-clés : Assia Djebar, *Ombre Sultane,* la femme, l'espoir, la révolté, la liberté, le courage

Dé(re)construction de sujet-femme par la langue et devenir-femme par l'action

Esra Başak AYDINALP

Depuis des siècles, nous construisons divers jugements et formes de discours, tant sur le plan culturel que linguistique en ce qui concerne le « genre », disons « gender » en anglais. Nous sommes enfermés au niveau du cadre de la systématique de la pensée sociale à une structure hégémonique qui s'enracine dans la dichotomie homme/femme. Bien que ces jugements et discours soient parfois cachés dans la texture historique, sociale et philosophique, ils jouent également un rôle clé dans la construction de l'inconscient de la société. Les femmes, comme les hommes, naissent au sein de ce tissu sexuellement marqué qui est rempli des automatismes culturels, sociaux et langagiers. De ce point de vue, la langue est l'élément central dans la formation de cette structure dichotomique. Les registres linguistiques, sociaux et culturels sont surtout construits avec des discours qui réduisent la femme à la position de l'objet et de l'autre aliéné face à l'homme. La femme est emprisonnée non seulement dans le discours, mais aussi dans l'action dominante. Pendant des siècles, les femmes ont non seulement essayé d'exister en dehors de ce jugement et discours genré en construisant leur propre voix, mais surtout au siècle dernier, elles ont dû se construire en tant que sujet libre et conscient. Les femmes ont tenté de construire leur subjectivité en surmontant d'abord l'hégémonie culturelle, philosophique et sociale, puis en déconstruisant les éléments constitutifs dans les discours linguistiques qui les renferment à un cercle vicieux de domination phallocratique. Enfin, elles ont défini leur subjectivité par leurs actions et essaient de la renforcer et révéler par le biais des mouvements féministes. Pour émanciper les femmes, il faut sortir en dehors de structures discursive patriarchales incorporées au tissu socioculturel, les transformer en sujets fondateurs de leur propre discours, les ouvrir à la réflexion sur la causalité de leur propre existence et les appeler à l'action au sein de la société. Dans cette étude, les possibilités discursives, culturelles, et philosophiques du processus de devenir- femme seront discutées et les réflexions de ce processus du sujet-femme en action seront analysées à travers les mouvements féministes-féminisme égalitaire, féminisme de différence et féminisme intersectionnel- du siècle dernier. Des pistes de consolidation de la subjectivité de femme et de l'action pour libérer celle-ci et la répercussion de ces mouvements sur l'engendrement d'une société dans laquelle toute discrimination sexuellement et discursivement marquée par le pouvoir patriarcal sera analysée et détaillée.

Mots-clés : Déconstruction, sujet-femme, femme-en-action, devenir-femme, discours patriarchal

Annie Ernaux : Une féministe malgré elle ?

Eylem AKSOY ALP

Annie Ernaux est une autrice qui s'est fait connaître à travers ses récits autobiographiques traitant d'abord de la domination sociale dont elle ne cesse de souligner l'importance dans le développement de sa personnalité. Mais nous voyons également à travers ses œuvres, des livres qui traitent ouvertement des sujets féminins comme la sexualité, l'avortement ou l'inégalité des sexes. Même si au début de sa carrière, elle souligne que les questions liées à la différence sociale ont été plus décisives pour elle par rapport aux questions liées à la différence sexuelle, dans son discours de l'obtention du Prix Nobel de littérature, elle revient sur le fait que dès son premier livre *Les Armoires vides*, son travail d'écriture se trouvait placée sans qu'elle en soit consciente dans « une aire à la fois sociale et féministe ». Contrairement à ce que l'on pense, cette double domination, sociale et sexuelle, se trouve donc inscrite au plus profond de son œuvre dès le début. D'ailleurs le fait que ce tout premier livre paru chez Gallimard en 1974 commence avec la narration de son avortement clandestin datant de 1964 lorsqu'elle était étudiante à Rouen marque le ton de son discours qui se doit d'être non seulement social et mais aussi inévitablement féministe. Ainsi, nous pouvons dire qu'à travers son écriture Annie Ernaux se donne le devoir de déconstruire « les manières codifiées de voir et de penser » qui régissent la société dans laquelle elle vit. Même au sein de ses livres traitant apparemment des sujets de distinction sociale, elle revendique la voix de la femme en général mais aussi surtout la voix des femmes de son milieu qui n'ont pas eu droit au chapitre. Dans son troisième livre intitulé *La Femme gelée* où elle entreprend la narration de sa vie de femme, elle dépeint les femmes de sa famille qui ne correspondent pas à l'image de la femme bourgeoise, montrant ainsi que la situation de la femme au sein de la société ne peut être perçue comme une réalité homogène imputable à chacune. En dépeignant des vies de femmes de différents milieux, elle permet de montrer qu'avec l'influence de la différence sociale, certaines femmes semblent être plus dominées que les autres et elle ouvre ainsi de nouvelles voies au discours féministe. De plus, s'influençant du discours émancipatoire de Simone de Beauvoir, elle révèle dans ses divers livres des discussions sur la légitimité d'introduire de nouveaux sujets au sein de la littérature. Dans notre communication, nous examinerons l'évolution du discours féministe chez Annie Ernaux à travers ses livres mais aussi ses interventions, qui étant partie de la distinction de classe, s'est trouvé confrontée à la question de la distinction de genre. Ainsi, son discours évolue de la seule description du quotidien et de la vie des femmes de son entourage en un discours acerbe et une revendication sans bornes de la légitimité des sujets féminins au sein de la littérature.

Mots-clés : Annie Ernaux, féminisme, domination sociale, avortement, écriture autobiographique

Femmes et radio : Les voix de la nuit entre tradition et émancipation

Hind AASSOULI

Dans l'espace intime et confidentiel de la nuit, les ondes radiophoniques se transforment en une agora où les voix des femmes se libèrent. Cette communication se propose d'analyser les discours des auditrices qui contactent les émissions radiophoniques interactives nocturnes au Maroc, en se concentrant sur leur manière de raconter leurs problèmes ou de donner des conseils à d'autres auditrices. En analysant ces discours, nous étudierons comment les femmes façonnent et contestent les normes de pouvoir prédominantes. Nous explorerons deux orientations possibles dans ces discours : d'une part, la perpétuation des modèles traditionnels où les femmes sont perçues comme gardiennes de tradition, invitant à la patience et à la persévérance dans un contexte de domination masculine ; d'autre part, l'émergence d'un discours d'émancipation et de libération, encourageant les femmes à revendiquer leur place dans l'espace public et privé, démontrant ainsi leur détermination à construire un avenir plus égalitaire. L'analyse s'appuiera sur une méthodologie qualitative. Nous constituerons un corpus d'enregistrements de deux émissions radiophoniques interactives nocturnes et analyserons les interventions des auditrices. L'analyse de contenu permettra d'examiner les thèmes abordés et les représentations des femmes dans ces interventions.

Mots-clés : Femmes, discours, rapports de pouvoir, genre, médias, radio

Déconstruction du regard patriarcal à travers le cinéma : le cas de Meryem Touzani en tant que cinéaste marocaine

Imane EL YOUSFI
Khadija ECH-CHTOUKI

Depuis que le cinéma existe, la femme y occupe un rôle, mais lequel ?

Depuis l'avènement du cinéma, la représentation des femmes a été marquée par des stéréotypes persistants, tant derrière les caméras que devant. Cette disparité de genre, exacerbée par la misogynie reste ancrée dans l'art et la littérature, souvent glorifiée au lieu d'être dénoncée. Notre proposition de communication se penche sur cette problématique, mettant en lumière la manière dont le cinéma peut servir de terrain de déconstruction des stéréotypes patriarcaux. Nous concentrons notre analyse sur Meryem Touzani; cinéaste marocaine, en explorant non seulement ses œuvres cinématographiques mais également son discours dans les interviews.

La présence féminine dans l'industrie cinématographique ne dépasse guère le quart, selon des statistiques récentes. Cette sous représentation s'accompagne d'une mise en scène cinématographique qui perpétue les stéréotypes, enfermant la femme dans des rôles stéréotypés et souvent au service du spectateur masculin.

Le cinéma, en tant que reflet esthétique des éthiques morales, peut être un outil puissant pour remettre en question ces normes préconçues. Dans ce sens, le film serait avant tout *"(...) comme le produit d'un environnement culturel et traversé de forces idéologiques qui dépassent la figure de l'auteur."*[2]

L'analyse du discours dans le cinéma révèle un enfermement des femmes dans des stéréotypes, conditionnant ainsi la construction socio-discursive des personnages féminins. Ceci dit, et en se penchant sur les œuvres de Meryem Touzani; telles que "Adam" et "Le bleu du caftan", nous examinerons comment elle aborde la déconstruction du regard patriarcal. Cependant, notre analyse ne se limitera pas à l'aspect diégétique des films, mais s'étendra également au discours exprimé par Meryem Touzani dans ses interviews, mettant en lumière ses intentions et ses motivations artistiques.

En concluant, nous soulignerons comment Meryem Touzani, à travers son travail cinématographique et son discours public, contribue à éduquer plutôt qu'à dénoncer, offrant une perspective novatrice pour déconstruire les stéréotypes patriarcaux ancrés dans le cinéma.

Mots-clés : Cinéma, Meryem Touzani, déconstruction, patriarcat, stéréotypes

2 Cherubini, J.-M. (2016). *Les identités de genre dans le cinéma des premiers temps : problématiques d'une approche*. 1895. Mille huit cent quatre-vingt-quinze, 79. https://doi.org/10.4000/1895.5162

La visibilité des femmes dans les textes officiels français et tchèques : une étude comparative

Jan LAZAR
Valentina BOSELLİ

Il est indiscutable que le rôle de la femme dans la société moderne a considérablement évolué au cours du 20ème siècle. Les femmes, qui étaient quasiment absentes dans la société dite traditionnelle, reprennent sa position et commencent à participer activement à la vie sociale. Il est à noter que cette situation ne se manifeste pas dans le monde entier et il existe encore un grand nombre de pays où les droits des femmes ne sont pas encore respectés. Pourtant, si on observe la situation dans les pays occidentaux, il faut constater que les femmes jouent un rôle de plus en plus important et leur opinion représente une voix très forte. Tout ce qui se passe dans la société, se reflète aussi dans la langue. Il est de notoriété que la langue française est assez masculinisée et il est souvent problématique d'exprimer le genre féminin. A titre d'exemple, nous pouvons mentionner le mot *auteur* qui est rarement employé au féminin. Pourtant, il faut souligner que la langue française connaissait le mot *autrice* dont l'usage est disparu au 17ème siècle. On a l'impression qu'on essaie d'effacer complètement l'idée qu'il soit naturel que les femmes puissent avoir le talent de rédiger. Quelques siècles plus tard, on essaie de démasculiniser la langue et revenir vers les formes féminines. Nous désirons comparer la langue française avec la langue tchèque qui semble moins masculinisée que la langue française. Le mot *autor/auteur* dispose aussi du genre féminin *autorka/autrice* qui est couramment employé dans la communication quotidienne. Néanmoins, il faut se poser la question si les formes féminines dans les deux langues apparaissent aussi dans les textes officiels comme par exemple : décret, règlement, ordre etc. Notre communication vise à analyser plusieurs textes officiels rédigées en français et en tchèque et observer si les formes féminines sont présentes dans les deux langues mentionnées.

Mots-clés : Femmes, visibilité, textes officiels français et tchèques, comparaison

Femmes et pouvoir dans le cinéma marocain : vers une affirmation de l'individualité

Karima BENELBIDA

Notre communication vise à aborder la perception du genre dans la culture marocaine à travers l'analyse du discours des femmes qui cherchent à mettre fin au discours du pouvoir. Dans l'étude de cette relation entre le genre et le pouvoir, nous avons opté pour l'analyse de deux films marocains : *Une porte sur le ciel* (1989) de Farida Benlyazid et *La moitié du ciel* (2015) de Abdelkader Lagtaa. Ces deux productions cinématographiques mettent en scène des femmes engagées, évoluant dans de différents contextes, qui se révoltent contre la soumission.

Une porte sur le ciel est un film présentant l'histoire de Nadia, une jeune immigrée qui a quitté l'Europe pour voir, pour la dernière fois, son père malade au Maroc. Nadia devait porter des habits tout blancs symbolisant le deuil de son père et abandonner ses vêtements courts et transparents. De retour au Maroc, Nadia assiste à des situations où la femme est victime de discrimination, du poids pesant de la tradition, du système patriarcal et des tabous. Dès lors, Nadia décide de faire de l'ancien palais de son père une Zaouia. Autrement dit, un refuge pour les femmes délaissées. Toutefois, Nadia devra faire face au pouvoir de son frère qui l'oblige de vendre la maison paternelle et avoir sa part d'héritage. Grâce à sa résilience et à son courage, Nadia a enfin réussi de transformer la demeure familiale en un espace spécialement consacré à la femme et surtout l'espace qui abrite le corps féminin souffrant d'inégalité entre les sexes. Son champ de bataille est de substituer au corps objet, le corps être et inciter toutes ces femmes à affirmer leur individualité.

Le second film, *La moitié du ciel,* aborde une période qui a marqué l'Histoire des années 70 au Maroc, communément appelée les années de plomb. Cette œuvre relate le quotidien dramatique de Jocelyne, l'épouse d'origine française, de Abdellatif Laâbi, écrivain et directeur de la revue contestataire « Souffles ». Le protagoniste a été arrêté pour délit d'opinion, torturé et condamné à 10 ans de prison. À travers ce film, nous tenterons d'analyser le discours de cette jeune mère courageuse, qui ne cesse à travers son statut d'enseignante et d'écrivaine de mener un combat de longue haleine afin de libérer son mari. Jocelyne a mobilisé les familles des prisonniers afin d'améliorer leurs conditions d'incarcération. Elle a réussi de fonder le mouvement « Famille des détenus » et finit par obtenir gain de cause de son mari. Ainsi, la voix off de Jocelyne surgit à la fin du film en disant : « Si comme dit la chanson : on ne choisit pas son pays, il arrive que l'on soit choisi par un pays. Et c'est ce qui s'est passé pour moi, avec le Maroc. Une goutte d'eau dans un océan de souffrance (…) les femmes ont eu le courage de se dresser contre l'injustice ».

Notre objectif, à travers l'analyse de ces deux films, est de répondre aux interrogations suivantes : dans un système social clos, comment la femme peut-elle se libérer, s'échapper des stéréotypes et surtout de s'exprimer ? Dans une société où règnent encore l'aliénation, l'asservissement et la domination, comment les deux femmes, Nadia et Jocelyne, arrivent-elles à lutter contre le discours du pouvoir et changer le cours de leur vie ?

Mots-clés : Femmes, pouvoir, cinéma marocain, ındividualité, résilience

Fatima Mernissi : Lumière sur la quête d'émancipation féminine dans le Monde Musulman

Karima SALHANE

À l'instar des mouvements d'émancipation féminine en Occident, notamment en France, les femmes maghrébines aspirent à affirmer leur existence, exhiber leurs émotions sans réserve. Initialement perçue comme une tentative désespérée, l'écriture pour ces femmes a gagné en importance et a porté ces fruits. En effet, souvent malmenées, battues et méprisées par la majorité des hommes qui cherchaient à les rabaisser, ces femmes étaient sans parole, un aspect que la littérature féminine a su leur restituer. Fatima Mernissi, pionnière du féminisme au Maroc, se distingue non seulement en tant qu'auteure internationalement reconnue, mais aussi en tant que modèle féminin inspirant. Elle était connue pour sa critique des conditions dans lesquelles les femmes vivaient au sein de la société musulmane traditionnelle et pour son plaidoyer en faveur de l'émancipation des femmes à travers l'éducation et la prise de conscience de leurs droits. À travers ses écrits, elle donne vie à la réalité quotidienne des femmes, lesquels contribuent à faire avancer leur cause. En tant que sociologue, elle analyse de façon profonde et sensible le pouvoir politique, remettant en question le statut des femmes musulmanes. En effet, la condition féminine transcende toutes les œuvres de Mernissi ; alors que ses essais examinent cette question avec une approche théorique, ses récits fictifs l'illuminent en dépeignant des histoires inspirées de son vécu intime.

Notre analyse se concentrera sur deux œuvres marquantes de l'auteure, à savoir *Rêves de femmes : Une enfance au harem*[3] et *Le Harem Politique : le prophète et les femmes*[4]. Notre choix n'est pas fortuit, le premier ouvrage, un récit autobiographique nous plonge dans les aspirations et les luttes de Mernissi pour son indépendance et sa liberté. Elle y décrit également les normes sociales et les traditions culturelles qui ont influencé son engagement ultérieur. Quant au second, un essai, il met en lumière un symbole emblématique de la condition féminine dans le monde musulman : le harem. Souvent associé à l'oppression des femmes, ce lieu permet à Mernissi d'explorer les relations de pouvoir entre hommes et femmes dans les structures sociales et politiques, ainsi que les voies par lesquelles les femmes peuvent se libérer de ces contraintes. Notre réflexion aspire à donner voix à la perspective féminine, afin de sonder la dialectique complexe entre pouvoir et femme dans le contexte musulman. Nous nous pencherons sur le discours entourant la condition de la femme et son rôle dans la sphère politique, cherchant à éclairer les dynamiques et les enjeux qui façonnent son existence et son émancipation.

Mots-clés : Fatima Mernissi, émancipation, femmes, monde musulman, harem

[3] Mernissi, Fatima, *Rêves de femmes : Une enfance au harem, Casablanca, Edition* LE FENNEC, *2023, 355p.*
[4] Mernissi, Fatima, *Le Harem Politique : le prophète et les femmes*, Casablanca, Edition LE FENNEC, 2021. 232p.

Du déchirement vers l'épanouissement , de et par l'écriture Le cas de « Zeida de nulle part » de Leila Haouari

Lalla Khadija ALAOUI YOUSFI

Les écrivains maghrébins de l'entre-deux, cherchent non seulement à se faire une place dans leur pays d'accueil mais aussi dans le monde de la littérature ; ils s'inscrivent surtout dans un processus d'innovation et s'ouvrent à toutes les esthétiques littéraires espérant ainsi retrouver de nouveaux horizons. L'écriture pour ainsi dire est une « téléportation » vers de nouveaux horizons jamais visités auparavant. Elle constitue pour ces écrivains, tous sexes confondus, un terrain de défi et de résistance. Sauf que la résistance pour une femme est une résistance double. En effet à travers l'écriture, les femmes dénoncent la culture et la tradition opprimante assimilée par le discours des hommes qui a longtemps monopolisé la scène littéraire. Celles-ci réclament une place à elles dans cet espace longtemps occupé par le sexe masculin. D'où cette volonté de transgresser tout ce qui favorise l'infériorité de la femme. C'est pourquoi au sein de cette panoplie d'écrits des jeunes auteurs issus de l'immigration maghrébine, figurent ceux émanant de femmes désirantes de transposer leur vécu en tant que femme et de donner un corps à leur lutte contre l'oppression dont elles sont victimes, tant dans leurs communautés que dans le pays d'accueil. A travers leurs écrits, ces écrivaines, comme le souligne Michel Laronde, «… rendent compte des imbrications linguistiques et culturelles, et contestent la norme canonique ». En effet, elles ont choisi à travers l'écriture de se révolter et de contester leur condition faisant preuve d'une audace inattendue et d'une volonté de briser toutes les barrières familiales, sociales et religieuses. Dans ce sillage d'idées, Tahar Benjelloun stipule : «une fille qui ose s'exprimer-en s'opposant, en affirmant son individualité et son indépendance-est généralement mal vue ; elle est considéré comme un élément de désordre porteur d'une double trahison ; (...) elle provoque une déchirure dans le tissu social originel sensé être maintenu dans sa réalité malgré ou à cause de l'émigration ... ».

Ces sentiments de révolte , de malaise et de différence perçus dans les écrits féminins, sont dus à la bipolarité de leur être : « Elevées entre ‘’deux nations, deux cultures, deux modes de vie’’ [...] les personnages féminins , de même que leurs créatrices, vivent un profond sentiment d'aliénation , de mal de vivre, car comment être soi-même quand il faut réconcilier ces deux côtés de son être ? ». Le roman, « Zeida de nulle part » de Leila Haouari s'inscrit dans cette littérature de contestation…

Mots-clés : Leila Haouari, écrits féminins, émancipation, lutte, littérature de contestation

La participation de femmes dans les arènes traditionnels des négociations de paix : Etat des lieux et analyse critique des barrières (in)visibles en R.D. Congo

Léonard Shukuru SHEMITALO

A l'Est de la Rd Congo, les violences sont devenues endémiques, multiformes et imbattables. Elles se caractérisent par les conflits politico-ethniques et économiques. Ces violences créent un environnement propice à la mobilisation armée (locale, étrangère) et aux violences sexuelles faites aux femmes et filles. La lutte contre les affres de celles-ci n'est plus de l'apanage de seuls hommes. Les femmes armées et non-armées s'investissent en tant qu'actrices-victimes dans ces arènes de violence. Certaines intègrent les milices ou groupes armés locaux (Mayi-Mayi, RCD-Goma, MLC, CNDP, M-23 (I & II), etc.) et définissent comme de « femmes au combat ». D'autres sont mobilisées dans la société civile et sont perçues comme de « femmes de combat ». Cependant, quelles que soient ces postures prises, leurs expériences vécues pendant et après les conflits sont souvent minimisées et invisibilisées. Elles sont tantôt exclues, tantôt sous-représentées des arènes de débats publics portant sur la paix et la sécurité communautaire. L'État congolais s'est doté d'un plan d'action pour la mise en œuvre de la résolution 1325 du Conseil de sécurité (2010), d'une politique du genre (2008) et d'un arsenal juridique et légal de promotion de l'égalité de genre et de lutte contre violences basées sur le genre. Sur le terrain, les résultats sur la représentativité de femmes dans les arènes traditionnels de paix restent largement mitigés du fait que les institutions traditionnelles sont mono-sexuées (masculinisées). Cette communication va décrire et analyser de manière critique les barrières socioculturelles, économiques et politiques à la base de l'exclusion et de la sous-représentativité des femmes dans les arènes de paix.

Les stéréotypes et préjugés constructions socio culturelles des inégalités de genre dans la consolidation de la paix

La participation des femmes dans la gouvernance locale sous leurs multiples formes est encore faible en République Démocratique du Congo. La représentation des femmes dans toutes les instances électives ou nominatives dans la gouvernance locale est inférieure à celle des hommes. La Rd Congo a des lois nationales importantes promouvant les femmes notamment : l'article 14 de la constitution de 2006 qui parle de la protection des femmes et de l'égalité avec les hommes dans le monde professionnel. En plus notre pays a ratifié plusieurs instruments juridiques internationaux, régionaux et sous régionaux portant sur la protection et la promotion de droit de la femme (CEDEF, Accord de Maputo…). La grande surprise et que la mise en œuvre ou l'application effective sur le terrain de ces instruments juridiques reste mitigée. De bonnes lois en matière d'égalité ou de parité entre les deux sexes ressortent dans ces textes mais l'applicabilité reste un travail de longue haleine.

Mots-clés : Dynamique conflictuelle, Arènes de paix, représentativité féminine, gouvernance locale

« Une conviction de femme »

Marianne BRODY-BAUDIN

C'est avec ces mots que Simone Veil résolut de s'engager dans la controverse sur l'avortement des années 70. On fêtera cette année le 50ème anniversaire du célèbre discours qu'elle tint à l'Assemblée Nationale à Paris, le 26 Novembre 1974. La présentation de son projet de loi concernant le droit à l'avortement qu'elle y fit, fut magistrale, promouvant la liberté des femmes à disposer de leur corps et à choisir leur(s) maternité(s) de façon sécurisée et éclairée. Ce corpus d'éléments, il lui fallut les faire passer de la sphère privée de sa « conviction personnelle », à la sphère publique : celle de la légalité républicaine. Le défi et les enjeux étaient d'autant plus grands que le discours s'adressait, là, à un auditoire qui non seulement était pas ou peu acquis d'avance à cette cause, mais qui de surcroît était majoritairement masculin et ne se pensant que pas ou peu concerné a priori. Il fallait réveiller les consciences, désarmer les argumentations blasées ou hostiles, faire avancer la pensée, les « mentalités » et le fonctionnement civique. Ce discours, solennel en cet hémicycle parlementaire, fut celui d'une femme à la parole lucide, claire et fermement déterminée, ne négligeant rien des argumentations tant à visée politique que sociale, médicale ou de genre.

Nous citerons les travaux d'Alfredo Lescano qui étudia, à partir d'un fragment de ce discours, la place accordée par l'oratrice aux « pourquoi ? » et aux questions « de motion » (2015). En poussant davantage ces travaux, nous présenterons une analyse de la méthodologie de l'affirmation d'une intime et intense conviction. Nous montrerons, à partir d'autres extraits que celui étudié par Lescano, comment la structure de ce discours « de tension », mais aussi la manière qu'a eue Simone Veil de le prononcer (voix, gestuelle, postures) ainsi que les contenus qu'elle y a placés, liant la rationalité et l'émotion, ont eu pour but non seulement de convaincre mais aussi de toucher corps et esprits. On sait le succès exemplaire des effets obtenus et les nombreuses voies qui s'en sont trouvées ouvertes à l'expression des femmes.

Mots-clés : Simone Veil, avortement, discours de tension, émotion, égalité

L’image des cheveux de femme : les caricatures et les affiches après Masha Amini

Özge SÖNMEZ

La caricature, en tant que forme artistique, se caractérise par une représentation humoristique ou satirique d'un sujet ou d'une situation, exprimée à travers des dessins. L'objectif principal des caricatures est de transmettre un message de manière concise et percutante en utilisant des éléments visuels exagérés, des symboles et une narration humoristique. Ces dessins visent à susciter le rire chez le public, en invitant à la réflexion critique sur les sujets abordés.

Quant à l'inégalité entre les sexes, ces dessins ne se limitent pas à une seule représentation. Ils peuvent présenter les femmes sous un angle positif, les décrivant comme fortes, indépendantes et rebelles, ou également sexistes. Alors que certaines caricatures peuvent perpétuer des stéréotypes de genre préjudiciables en accentuant des traits négatifs ou en objectivant les femmes, tandis que certaines autres peuvent avoir une intention critique et chercher à déconstruire ces stéréotypes en montrant les femmes comme des figures puissantes, autonomes et résistantes.

Il convient de souligner que de nombreuses caricatures sont également utilisées comme moyen de critique sociale, abordant fréquemment des sujets liés à l'égalité des sexes dans les sociétés. Ces dessins peuvent ainsi servir de plateforme pour discuter des inégalités entre les genres, attirer l'attention sur les problèmes de sexisme et promouvoir des changements positifs dans la perception sociale des femmes.

Dans notre étude, nous nous concentrerons sur les caricatures et affiches circulant sur les médias sociaux après l'arrestation de Masha Amini par la police religieuse le 14 septembre 2022, et son décès présumé des suites de mauvais traitements deux jours plus tard. Le gouvernement iranien nie toute brutalité et violence envers Amini, prétendant que son décès est dû à des problèmes de santé. Jeune femme iranienne, Mahsa Amini est devenue ainsi le symbole de la violence envers les femmes en République islamique d'Iran, déclenchant diverses manifestations en Iran et dans le monde entier.

Ce faisant, nous allons classifier les caricatures et affiches circulant sur les réseaux sociaux durant la première semaine après cet événement tragique, et les significations attribuées à l'image des cheveux de femme dans ces dessins seront examinées en se basant sur une approche sémiolinguistique. En Iran, les significations attribuées aux cheveux des femmes et le champ sémantique associé au « cheveux de femme » sont différents de ceux d'autres pays. Cette particularité significative se reflète également dans les caricatures iraniennes qui abordent ce sujet. L’image des cheveux de la femme porte en elle des significations propres à ce pays. Non seulement les caricaturistes iraniens mais aussi ceux d'autres nationalités élargissent le champ sémantique visuel de l'image des cheveux dans leurs caricatures lorsqu'ils traitent ce sujet. Notre objectif sera de déterminer ces différentes significations entre les caricatures et les affiches qui utilisent la même image - les cheveux de la femme - en traitant le même sujet -la mort de Masha Amini- et d'analyser les nouvelles significations attribuées à cette image par des différents caricaturistes.

Mot-clés : La sémiotique visuelle, la caricature, la signification, la sémiolinguistique, Masha Amini

Discours du personnage absent sur scène : aliénation dans *Hilda* de Marie Ndiaye

Özlem KASAP

Parue en 1999, *Hilda* est la première œuvre dramatique (radiophonique) de Marie NDiaye. La pièce met en scène une « femme de gauche », Mme Lemarchand, qui est à la recherche d'une « femme de peine » qui s'occuperait de la maison et des enfants et qui l'aiderait « à supporter la mortelle longueur des journées ». Ainsi, Mme Lemarchand se décide pour employer Hilda dont elle a entendu du bien et qu'elle ne veut en aucun cas « exploiter ». Elle affirme d'ailleurs qu'elle désire « lui apprendre à penser ». Toutefois, elle se heurte « à la résistance d'Hilda, inexprimée mais sourdement hostile ». C'est ainsi que la pièce est présentée sur la page consacrée à l'œuvre sur le site des éditions Minuit. Dans le contexte d'une discussion autour des femmes, du discours et du pouvoir, *Hilda* se prêterait bien à une étude sur le discours du personnage dramatique, dans le cas de la pièce, du personnage « absent » puisqu'Hilda, personnage éponyme de la pièce, n'apparaît ni ne s'exprime jamais sur la scène (ni d'ailleurs de la coulisse). Mme Lemarchand, son mari, Franck et sa sœur Corinne s'expriment à sa place et c'est à travers leur « discours » que le lecteur/l'auditeur/le spectateur se la représente.

Nous nous proposons donc d'étudier, essentiellement à partir des travaux de Robert Abirached (*La crise du personnage dans le théâtre moderne*) et de Jean-Pierre Sarrazac (*Poétique du drame moderne De Henrik Ibsen à Bernard-Marie Koltès),* mais aussi entre autres de Marion Geiger (*Parole et pouvoir: la part totalitaire dans Hilda de Marie Ndiaye)* et de Sylvie Roques *(Le corps dans le théâtre de Marie Ndiaye: le cas de Hilda)* pour chercher à répondre à des questions comme : « Comment le pouvoir s'exerce sur la femme par la femme ? », « Comment la femme est marginalisée, voire aliénée à travers le discours (de la femme) ? », « Comment le discours devient manipulateur, à savoir transformateur ? », « Comment le personnage parlant devient l'instrument du totalitarisme ? », « Comment le non-dit importe, au théâtre, au même titre que le « dit » ? ». Nous essaierons, dans le cadre de l'étude du personnage dramatique, pour laquelle nous nous référerons à l'ouvrage *Le personnage théâtral contemporain : décomposition, recomposition* de Jean-Pierre Ryngaert et Julie Sermon, d'apporter à ces questions des réponses pertinentes en vue de traiter du discours du « personnage en crise » mais aussi de celui de l'auteure dramatique.

Mots-clés : Marie Ndiaye, théâtre moderne, personnage absent, aliénation

Annie Ernaux : Une femme entre discours et action

Rahime SARIÇELİK

Dans les premières pages des *Armoires vides*, Annie Ernaux se demande pourquoi la douleur éprouvée lors d'un avortement illégal n'est jamais évoquée par les auteurs de romans, ni non plus dans la littérature dans laquelle elle s'est réfugiée toute sa vie.

« Travailler un auteur du programme peut-être, Victor Hugo ou Péguy. Quel écœurement. Il n'y a rien pour moi là-dedans sur ma situation, pas un passage pour décrire ce que je sens maintenant, m'aider à passer mes sales moments. Il y a bien des prières pour toutes les occasions, les naissances, les mariages, l´agonie, on devrait trouver des morceaux choisis sur tout, sur une fille de vingt ans qui est allée chez la faiseuse d'anges, qui en sort, ce qu'elle pense en marchant, en se jetant sur son lit. Je lirais et je relirais. Les bouquins sont muets là- dessus. »[5]

Sur une autre page, elle questionne la littérature réelle. Pour elle, les auteurs ne feraient que transcrire la vie de personnages réels.[6] Elle se pose deux questions importantes. Et c'est pourquoi cette autrice française, lauréate du prix Nobel, est devenue la voix des femmes françaises et des femmes du monde entier. Elle est très courageuse lorsqu'elle parle de l'*avortement* et de la *sexualité* dans ce livre, sujets tabous dans la France de l'époque. Le 17 janvier 1975, l'avortement sera légalisé en France. Et la loi sera rendue définitive le 31 décembre 1979. Or, ce livre est publié en 1974. C'est la raison pour laquelle nous nous demanderons dans notre travail comment « discours et action » se trouvent liés dans son livre *Les armoires vides*.

Le but de notre travail est de montrer avec quel *courage* Annie Ernaux a mis en scène ces deux concepts de « discours et d'action » et quelle magie émane d'une œuvre si naturelle et dépourvue de la moindre contradiction.

Mots clés : Annie Ernaux, *Les armoires vides*, courage, discours, action

[5] Annie Ernaux, *Les armoires vides*, Paris : Gallimard, 1974, pp.12-13.
[6] *Ibid.* p.80.

Vers une redéfinition du féminin : de la marginalité à l'agentivité dans Rue du Pardon de Mahi Binebine

Rahma El BOUHADI

La question du corps féminin et ses usages a été au cœur des préoccupations du discours littéraire maghrébin depuis sa naissance. *Rue du pardon* de l'écrivain marocain Mahi Binebine ne déroge pas à cette règle. Présentons tout d'abord un résumé de l'histoire. Hayat est une fille bâtarde qui a vu le jour dans un quartier pauvre de Marrakech. Elle est touchée par plusieurs traumatismes, elle a « enduré une enfance difficile et oppressante » (Mahi Binebine, 2019) battue par ses parents, insultée par ses voisines mais surtout traumatisée par le viol incestueux commis par son père. Fuyant la laideur de son milieu et le mauvais traitement de ses parents, l'héroïne s'est réfugiée chez la diva Serghinia, une *cheikha* qui va l'initier à la danse et au chant lui permettant ainsi de surmonter le traumatisme du viol et de briller dans l'art.

Hayat se trouve être une figure marginale dans le sens où la marginalité constitue une mise à l'écart d'un individu étant hors-norme et ne correspondant pas aux attentes sociales majoritaires (Zwick Monney& Grimard, 2015). En effet, Hayat, fille d'un couple marocain, sera reléguée à la marge de la communauté à cause d'une blondeur de cheveux inaccoutumée et suspecte au regard de sa filiation paternelle.

Nous nous proposons d'abord d'examiner le cheminement de ce personnage principal visant à faire œuvre de résilience (B. Cyrulnick, 2021) pour se tracer un futur hors-norme, fait de transgression et d'affrontements. En effet, elle investit le terrain du chant populaire pour se réinventer une nouvelle vie pour elle et sa sœur. Nous démontrerons, ensuite, que la transformation de cette figure marginale en sujet de son futur, à travers une écriture qui nous donne à lire le corps à même le texte, se fera principalement par le biais d'une agentivité conçue comme « la capacité à faire quelque chose avec ce qu'on fait de moi » (Butler, 2006 : 15), il s'agit donc de démontrer comment le sujet, lié aux rapports de pouvoir qui le façonnent et le contraignent à la fois, possède une capacité d'agir sur ces rapports de pouvoir (Butler, Fr. 2006) dans le dessein de créer une façon d'être au monde, des possibles que lui refusaient les traumas vécus dans l'enfance.

Mots-clés : Mahi Binebine, corps féminin, marginalité, agentivité, résilience

Le pouvoir féminin redéfini : vers une déconstruction du discours phallocratique

Rania MAKIR

« Sans femme, pas de roman »[7]. Ainsi peut-on lire dans *Au bonheur des limbes*, une citation qui illustre l'intention de Mohamed Leftah de placer la femme au cœur de son exploration littéraire afin de réhabiliter son statut et célébrer son pouvoir. La femme, loin d'être limitée à une simple représentation du genre féminin, incarne l'essence même de l'existence et de la création. Dans ses récits, Leftah dépeint un univers où les femmes sont reléguées à un statut inférieur, leurs voix étouffées par le discours patriarcal et la loi phallocratique qui régissent la société. À travers les personnages des féministes enlevées et condamnées, ainsi que des proxénètes torturées et violées, Leftah pousse le lecteur à réfléchir à la place de la femme dans la société et offre une critique radicale des institutions étatiques qui contribuent à leur exclusion sociale. En réhabilitant le statut des proxénètes, qu'il présente comme des femmes marginalisées, Leftah cherche à réinventer le langage sur le genre. Dans ce langage, la femme est valorisée et s'impose indépendamment de son statut social ou de la profession qu'elle exerce, elle est libre de mener sa vie comme elle l'entend. Leftah encourage ainsi les femmes à revendiquer leur propre voix, comme l'a souligné Simone de Beauvoir en affirmant que « l'existence précède l'essence », suggérant que c'est à travers leurs actions et leurs choix que les femmes définissent leur identité et leur valeur. Cependant, dans la société musulmane, où les femmes sont souvent jugées pour leurs choix vestimentaires, la libération du carcan masculin reste un objectif lointain. Cette réalité met en lumière le paradoxe d'une société qui impose des normes de conduite strictes aux femmes tout en tolérant aux hommes d'exprimer un désir envers elles, critiquant ainsi le mythe de la supériorité masculine. Dans l'univers de Leftah, les femmes deviennent le symbole de la résistance à un discours misogyne. Au-delà de l'aspect érotique des scènes, les propos portent une dimension politique. Les actes sexuels dépeints interrogent la relation entre les sexes, remettant en question la vision phallocrate centrée sur la virilité, à travers la représentation d'éphèbes androgynes, de travestis, d'homosexuels, etc. Pour déconstruire le discours machiste et réformer les normes sociétales, Leftah déploie une esthétique poétique dans son exploration littéraire, conférant ainsi une aura mystique à ses personnages féminins évoluant dans un contexte prostitutionnel. En évoquant des figures féminines emblématiques telles que Rabi'a Al Adawiya et Balkiss, la reine de Saba, ainsi qu'un large éventail de figures féminines fictives ou réelles, allant de Marie et Ève à Shéhérazade, Leftah transforme poétiquement les proxénètes en déesses antiques, les rapprochant ainsi des geishas japonaises.

L'objectif de cette contribution serait donc d'explorer le potentiel subversif de la littérature dans la redéfinition des normes de genre et la lutte contre les discriminations. Nous explorerons également comment Leftah déconstruit les stéréotypes de genre préétablis à travers ses stratégies discursives, invitant ainsi à repenser les représentations dominantes de la femme dans la littérature contemporaine.

Mots-clés : Mohamed Leftah**,** pouvoir féminin, discours phallocratique, réhabilitation, genre

[7] Leftah(M), *Au bonheur des limbes*, Paris, La Différence, 2006, p.40

Le harem entre mystification et démystification ou le droit des femmes à la parole dans l'œuvre de Fatéma Mernissi

Salima KHATTARI

Fatima Mernissi est connue pour avoir défendu les droits de la femme marocaine et ceux des femmes du monde arabe. Sociologue de formation, elle s'est penchée sur la condition féminine. Elle a publié plusieurs ouvrages entre autres *Le Harem politique* et *Le prophète et les femmes,* dans lequel Mernissi revient sur la question de l'exclusion des femmes musulmanes de la sphère publique et politique et explique que les fondements religieux sur lesquels repose la discrimination exercée à l'endroit des femmes dans le monde musulman sont la fabrication des hommes et le résultat des luttes de pouvoir entre réformistes et conservateurs.

Mernissi montre que le Hadith a été et continue d'être arme politique des politiciens conservateurs et des intégristes musulmans pour écarter les femmes des postes de responsabilité. Dans l'imaginaire arabo-musulman, la femme est enfermée dans une image dépréciative et passe pour être passive, irresponsable et soumise aux seules pulsations du désir. Cependant, en volant la parole au maître, elle parlera du monde en le reconfigurant et en le féminisant au point de devenir une force avec laquelle l'homme doit composer. À l'image de Schéhérazade qui a su conquérir le khalife à savoir l'homme et l'homme politique. Cette figure des *Mille et une nuits* ouvrira la voie au vrai féminisme qui mènera une véritable bataille contre le pouvoir masculin :

Dans notre partie du monde, Schéhérazade était perçue comme une courageuse héroïne, l'une de nos rares figures mythiques de femme qui ont le pouvoir de changer les êtres et le monde. Fin stratège, extraordinairement intelligente, grâce à ses connaissances de la psychologie et de la nature humaine, elle parvient à reverser les équilibres du pouvoir. (*Rêves de femmes*, p.)

Le harem, présent dans les écrits de Mernissi, est celui où elle passa son enfance à Fès dans les années 40. Mais le harem est aussi l'espace orgiaque imaginé par les orientalistes. Le mot harem dérive de « harim », qui exprime aussi cette idée de seuil , de frontière , de séparation entre deux territoires et organise l'univers en distribuant les êtres dans l'espace selon leur rapport à la force La femme appartient donc à l'espace intérieur. Écrire sur le harem traduit la volonté de Mernissi à déconstruire ces stéréotypes. Le harem de Fès a démontré les talents de femmes capables de créer et de se libérer de l'emprise masculine. Le harem, peint par les occidentaux, n'est que le fruit de leurs fantasmes et de leurs frustrations. Notre travail se proposera donc de montrer comment l'auteure déconstruit ces clichés dans lesquelles les femmes sont enfermées. La déconstruction du discours normatif est une façon de donner la parole aux « subalternes », [8]qui deviennent visible dans un paysage qui les a longuement stigmatisées.

Mots-clés : Fatima Mernissi**,** harem, mystification, démystification, droits des femmes

[8] *Gayatri Chakravorty Spivak, Les subalternes peuvent-elles parler ? (trad. de l'anglais par Jérôme Vidal), Éditions Amsterdam, 2020.*

Deux jeunes filles entre révolte et soumission : *Les inséparables* de Simone de Beauvoir

Selin GÜRSES ŞANBAY

Le dernier roman de Simone de Beauvoir intitulé *Les Inséparables*, publié en 2020, 66 ans après sa rédaction, raconte l'histoire détaillée de l'amitié passionnée et tendre entre Simone de Beauvoir et Elisabeth Lacoin. Dans son premier roman autobiographique *Mémoires d'une jeune fille rangée*, Beauvoir raconte sa relation, de manière générale, avec son amie qu'elle a nommée Zaza. De ce récit, on connait que leur relation est l'une des figures clés qui ont amené Beauvoir là où on la reconnait aujourd'hui. La dynamique de cette relation exposée de façon minutieuse dans *Les Inséparables*, dont l'impact philosophique et émotionnel sur l'auteur est indéniablement grand et important, est peut-être le plus fondamental des facteurs qui ont encouragé Beauvoir à réfléchir sur la condition féminine. Bien qu'elle parte de sa propre vie chaque fois qu'elle réfléchit à la condition de la femme en tant que fille, jeune fille et enfin femme, lorsqu'elle observe Zaza, l'adhésion stricte de sa famille aux traditions sociales et religieuses apporte un sentiment de captivité et d'isolation qu'elle n'a pas connu chez elle. De cette manière, elle peut peut-être présenter une thèse cohérente sur la condition féminine à son époque.

Dans ce travail, on étudiera la nature et les dynamiques de la relation entre Sylvie et Andrée (S. de Beauvoir et E. Lacoin ; noms fictifs qu'elle utilise à la place leurs propres noms) en se concentrant sur des éléments tels que leurs sentiments passionnés entre amour et amitié, leur lutte pour l'émancipation face à la pression familiale et sociale en tant que jeunes filles, et le fait d'être réduites au silence chaque fois qu'elles veulent parler. Pour que l'étude se déroule de manière cohérente, les opérations proposées par des approches telles que l'analyse du discours et la sémiotique des instances seront effectuées sur le discours. Les données des analyses effectuées à l'aide de ces méthodes seront discutées dans le cadre des concepts proposés par la théorie du genre afin de révéler le rôle et la place des femmes dans le roman selon leurs propres perceptions et aux yeux de la société.

Mots-clés : Simone de Beauvoir, discours féminin, révolte, amitié, émancipation

Vers la science-fiction émancipée : *Le goût de l'immortalité* de Catherine Dufour

Simay TURAN

La culture occidentale, qui se prétend monosexuelle depuis la nuit des temps, associe l'homme à la raison, à l'analyse et à l'action, voire à l'individu tandis qu'elle qualifie la femme à partir d'adjectifs comme émotionnelle, irrationnelle, passive ou maternelle. Ainsi, les philosophes précurseurs de la pensée occidentale et moderne, tels que Descartes, Rousseau, Hegel, parmi tant d'autres, positionnent la femme sur la scène de la civilisation à travers leur capacité de produire de la raison, soi-disant, inférieure à l'homme. Ladite tendance qui s'incline à réduire la capacité intellectuelle de la femme la dirige à obéir à *une violence épistémique* qui la conduit à subir *la domination masculine* -dont parle Bourdieu- au niveau scientifique. Cela finit par mutiler la femme, c'est-à-dire par la priver de contribuer à la production du discours scientifique.

En déplaçant cette discussion au niveau littéraire, et en prenant en compte la constatation de Lacan pour qui le genre de science-fiction en littérature est « le symptôme du discours de la science », nous remarquons, même de nos jours, que la communauté discursive de la science-fiction, surtout *ceux* qui produisent les énoncés fondateurs de la science-fiction, sont majoritairement des hommes depuis l'apparition du genre -à noter qu'il existe évidemment quelques auteures exceptionnelles telles que Mary Shelley et Ursula LeGuin-.

Avec son roman intitulé *Le goût de l'immortalité* Catherine Dufour se révolte contre ladite domination masculine en créant une protagoniste (une je-énonciatrice) hors normes et porte-parole du monde dystopique qui l'entoure. Sous forme épistolaire, le roman-lettre rédigé entièrement par une femme est adressé à un homme, ce qui rend l'énonciatrice la seule et unique productrice du discours scientifique au sein du roman. De cette manière, la protagoniste se libère des chaînes qui la retiennent sous l'empire masculin de la science-fiction, et selon nous, elle finit par s'identifier au *cyborg* (ang. *cybernetic organism*) proposé par Donna Haraway. Introduit au champ du féminisme par l'intermédiaire de la philosophie de posthumanisme, le cyborg se manifeste comme une figure d'objection dirigée contre le discours moderne et sexiste. Il est fondé sur l'idée que la femme n'est pas un seul et simple fardeau émotionnel sans raisonnement. Déconstruit et fragmenté par nature (par son corps mi-organique mi-inorganique), le cyborg est le symbole clé de l'émancipation de la femme soumise à travers l'imaginaire, la philosophie, la biologie et, par conséquent, le discours. A noter qu'à part lesdites fonctions notionnelle et philosophique, nous pensons que le cyborg est une figure conforme à inclure dans cette analyse vu sa fréquente apparition dans les œuvres de science-fiction.

En conclusion, ce travail adoptera comme méthodologie l'analyse des procédés discursifs et narratifs du roman en question à travers les notions de la violence épistémique introduit par G. C. Spivak, la domination masculine due à Pierre Bourdieu et le cyborg proposé par Donna Haraway.

Etat de l'art

Pour le moment, les travaux concernant la science-fiction féministe contemporaine se limitent à l'analyse philosophique et/ou sociocritique des œuvres d'Ursula LeGuin ou de *Frankenstein* de Mary Shelley. Au cours de mes recherches, je n'ai jamais rencontré une étude académique et/ou élaborée sur *Le goût de l'immortalité* de Catherine Dufour. C'est la raison

pour laquelle j'opte pour un travail original qui contribuera au domaine des études des littératures de l'imaginaire qui est en même temps mon domaine d'intérêt.

Mots-clés : Science-fiction émancipée, Catherine Dufour, violence épistémique, cyborg

Les représentations de la femme dans le discours politique de Donald Trump

Souaad TAHRI

Le travail que nous présentons s'intéresse aux représentations de la femme dans le discours politique de Donald Trump durant la campagne électorale des présidentielles américaine de 2016. Néanmoins, nous aurons à voir aussi, et surtout, les réponses/répliques des femmes à ce discours.

Dans le discours de propagande politique lors des élections, les candidats essaient de gagner le maximum de voix possible en évoquant les sujets les plus sensibles dans la société, mais aussi en essayant de déstabiliser leurs adversaires.

Dans notre travail, il est question du discours politique, des représentations et des stratégies énonciatives. De ce fait, les théories de l'analyse du discours (l'énonciation en particulier) sont les mieux adaptées pour identifier et interpréter les différents discours de Trump et leur réseau de sens pour ressortir les représentations qu'il donne de la femme mais aussi pour mettre en évidence les stratégies adoptées par les femmes concernées pour répondre à ces discours.

Nous nous proposons, d'abord, de dégager l'image que Trump donne surtout du type de femme représentée par Hillary Clinton (sa concurrente pendant les présidentielles) et Meryl Streep (l'actrice). Nous allons également voir la représentation qu'il a du type de femme représentée par sa femme Melania. Ensuite, nous allons essayer d'interpréter leurs réponses à ses discours pour dégager les stratégies que ces femmes ont adoptées pour répondre à ses discours.

Notre intervention s'articule autour des questions suivantes :

Quelles représentations la femme a dans les discours de Trump? Quelles sont les stratégies énonciatives mises en place par des femmes pour répondre à ce discours ?

Mots-clés : Discours, typologie discursive, analyse du discours, discours politique, représentations sociales, stratégies énonciatives

Quand les femmes se définissent par le détour du discours de développement personnel : le cas du discours des *coachs* arabo-musulmanes sur la féminité

Souad BAHRI

Le présent travail propose d'analyser l'acte définitionnel et les stratégies discursives sous-jacentes produits par les coachs (femmes) de développement personnel arabo-musulmanes, sur le média socio-numérique YouTube, tentant de traiter le sujet de la féminité. Il s'agit d'expliciter les procédés mis en œuvre par des sujets définisseurs féminins, dont l'objectif est de composer une définition de la féminité, au-delà des connaissances anatomiques, dans un contexte culturel arabo-musulman — influencé par les effets de la modernité et où l'on tente de conserver des valeurs fondamentales de la tradition musulmane — et ce, en énumérant des lexèmes donnant une (re)naissance à la signification de la féminité.

L'acte définitionnel est ensuite mis en relation avec son contexte d'émission en vue de construire des significations évoluant dans un discours argumentatif ayant pour visée d'amener l'énonciataire à prendre connaissance du représentatif (d'autant plus qu'il est développé par des femmes spécialisées dans le domaine du développement personnel) en se référant à des caractéristiques et des valeurs morales liées à une culture déterminée par sa dimension religieuse. Ainsi, le contexte du discours sur la « féminité » permet de déceler les traits sémantiques du mot ainsi que les objectifs du discours qui vise à confirmer, ou à remettre en question, les anciennes définitions léguées par un patrimoine culturel propre à la communauté arabo-musulmane. En ce sens, il s'agit de mettre en évidence la dimension métadiscursive de la définition du mot « féminité » qui vise également à en « restaurer » le sens.

Mots-clés : Discours, définition, féminité, stratégies discursives, culture

Discours médiatique aux détours: contre-pouvoir versus pouvoir. Une impasse publisexiste

Tilda SAYDI

En tant que constituante pragmatique du discours médiatique, la publicité se définit telle qu'une « forme de communication, écrite, orale ou prenant l'image pour support, qui promeut la fourniture, le commerce de biens et de services » (Académie française, 9e édition actuelle). Il paraît évident que ladite définition n'abrite pas les dimensions que la publicité s'approprie comme adjuvant dans la création d'une société consommatrice. Dans cette intention, destinée, à l'heure actuelle, à procéder comme agent influant de l'économie globale, la publicité a toujours reflété les stéréotypes des genres, en faveur de l'héritage patriarcal, en renforçant, inlassablement, la dominance masculine.

La façon dont la publicité conçoit le marketing des produits passe la plus part du temps par banaliser l'identité humaine, individuelle, corporelle, psychologique, sociale, professionnelle des femmes, via des clichés sexistes qui soient dissimulées, contournées, déguisées à travers des évocations démagogiques relatives aux produits à vendre. Néanmoins, à notre ère, les publicitaires, ne pouvant pas ignorer la voix montante des femmes dans l'arène socio-culturelle et politique ainsi que juridique, ont dû modifier leurs stratégies, dans une certaine mesure, en fonction de leurs objectifs commerciaux. La question est que, la réduction de l'image reliée à la subordination féminine, en faveur de la neutralisation de l'hégémonie masculine, reflète encore un déséquilibre qui laisse discrètement sous-entendre le pouvoir masculin, tout en faisant semblant d'éliminer le discours inégalitaire entre les sexes. En être conscient et l'outrepasser, afin que le discours publicitaire établi puisse être réformé, rendront les femmes plus puissantes, en tant que sujet et non pas objet, dans tout type de discours, pour la bonne raison que la publicité vise à convaincre et à formater la subconscience sociétale.

Dans cette communication, les films publicitaires sont choisis sur la toile électronique au sein des médias français et turcs. A partir du concept de "femversting", ils sont analysés par une lecture critique dans une approche méthodologique sémio-cognitive pour en dégager la manipulation de la construction du sens communicationnel et interactionnel.

Il en résulte que la remise en cause de la complexité du discours médiatique montre que des stratégies publicitaires restent à assurer un conditionnement à propos du statut féminin même si ces stratégies se masquent de l'image fabriquée portant sur une certaine ridiculisation des hommes ou une fortification du portait des femmes en leur attribuant des qualités masculines. Ne faudra-t-il pas se demander pourquoi un certain regard critique féminin manque dans ce secteur dominé par une certaine posture professionnelle séculaire?

Mots-clés : Discours publicitaire, femme, pouvoir, contre-pouvoir, sémio-cognitive

Argumenter à travers les mots et les images : *L'Événement* d'Annie Ernaux

Duygu ÖZTIN
Tutku GENÇ

La littérature, reflétant à la fois la culture et la société, occupe une place centrale dans la transmission d'une idéologie et d'un point de vue à travers des événements réels ou fictifs. Dans ce contexte, les auteurs visent à convaincre leurs lecteurs à travers leurs textes. Selon Amossy (2000 : 25-26), il existe deux types de discours argumentatif : le premier est celui qui a une visée argumentative explicite, cherchant ainsi à "agir explicitement sur le public". Le second est celui qui a une dimension argumentative implicite, et les textes littéraires relèvent de cette catégorie. En d'autres termes, il se peut que les textes littéraires aient pour but de défendre ou, au contraire, de réfuter une idée.

Le roman intitulé **L'Événement** d'Annie Ernaux relate l'histoire d'une jeune étudiante désirant mettre fin à sa grossesse en 1963, à une époque où l'avortement était interdit en France. Le roman se concentre sur les éventuelles conséquences de l'interdiction de l'avortement sur la vie d'une jeune femme. Le roman explore les sentiments d'angoisse, de solitude et de culpabilité auxquels Ernaux est confrontée pendant cette période. L'auteure décrit également le contexte social et politique de l'époque, en mettant particulièrement en lumière la pression sociale et les normes patriarcales auxquelles la femme se confronte à cette période. Le roman propose un récit intime et émotionnellement puissant, tout en abordant des questions universelles telles que le droit à l'avortement et les luttes des femmes pour le sort de leurs corps.

En 2021, le roman a été adapté au cinéma par DIWAN et a remporté le prestigieux prix du Lion d'Or à la Mostra de Venise. Dans ce présent travail, nous tenterons de comparer l'entreprise persuasive et argumentative, explicite ou implicite, à celle du film. Autrement dit, nous analyserons comment les thèses défendues dans le roman avec des mots sont transposées dans le film à travers des images. Ce faisant, nous analyserons non seulement des éléments tels que le temps, l'espace, le costume, etc., mais également les mouvements de caméra et les échelles de plans. Notre travail cherchera à répondre aux questions suivantes : comment les émotions (telles que la peur, la culpabilité, etc.) sont-elles transposées à travers les mots et les images ? Comment l'auteure tente-t-elle de convaincre son lecteur à travers les mots, et comment le réalisateur transmet-il le message du roman à travers les images ? Quels types d'arguments ont été utilisés pour défendre l'idéologie de ce roman, et comment ces arguments sont-ils utilisés dans le film ? Comment l'auteure critique-t-elle la loi et les normes sociales qui exercent une pression sur les femmes, et comment le réalisateur les critique-t-il dans le film ? Dans ce contexte, notre travail combinera les principes et les théories de l'argumentation dans le discours littéraire avec ceux du discours cinématographique basée sur la sémiotique visuelle.

Mots-clés : Argumentation littéraire, argumentation cinématographique, sémiotisation des émotions, transposition (adaptation)

Le roman féminin marocain : une voie vers l'émergence de soi

Wafa SAJID

Les écrits marocains de langue française constituent un terrain fertile où se nouent et se dénouent les rapports de pouvoir femme/homme. Dans le roman féminin, la question de ces rapports s'illustre tout à la fois d'une manière explicite et implicite dans la mesure où la vie quotidienne se dévoile dans la description littéraire où le réel et l'imaginaire s'imbriquent dans une perspective de dévoilement , de mise à nu et de déconstruction des schémas culturels de domination masculine. Notre communication tente donc de répondre aux questions suivantes : quels regards portent les écrits féminins sur la situation de la femme ? Quel est le rôle attribué à la femme et à l'homme dans leurs écrits ? De quelle façon nos auteures abordent-elles le thème du pouvoir ? Et quelle influence leur culture exerce-t-elle sur le traitement de leurs écrits ?

Mots-clés : Roman féminin, émergence de soi, rapports de pouvoir, domination masculine, écrits marocains

Ken Bugul et Calixthe Beyala : l'émergence de deux voix dans la voie de la littérature francophone

Souad BELKAID
Zineb Chaouch MERAD

Sur le plan du rapport de l'Afrique avec la littéraire francophone (de manière générale) qui est le domaine de notre étude aujourd'hui, les questions qui se posent avec perspicacité sont les suivantes : comment les femmes de lettres africaines ont-elles réussi grâce à leur mobilité à traduire dans leurs écrits ce désir d'Afrique enfoui au fond d'elles-mêmes ? Comment l'ont–elles exprimé ? Comment ces autrices sont-elles arrivées à entrevoir l'espoir et à le dépeindre dans leurs œuvres ? Dépendantes de cette Afrique qualifiée de « chaotique » suite à plusieurs facteurs dont : la colonisation, la domination occidentale et la crise identitaire des peuples, elles aspirent fortement à un monde débarrassé de tout cliché et du « mal », qui, pour en guérir, en parlent amplement dans leurs écrits :

Ecrire aujourd'hui n'est pas seulement écrire sur les révoltes […] c'est aussi écrire sur la beauté, l'amour et la tolérance. Il faut écrire l'Espoir, si cela est encore permis.[9]

A la colonisation de l'Afrique par les européens un vaste patrimoine des littératures orales existait, un patrimoine qui avait ses propres procédés d'écriture, ses thèmes, et un imaginaire inépuisable et propre à ce « mystérieux » continent ; chose qui aida ses écrivains à entrer plus tard dans la modernité, voire à être propulsés vers d'autres procédés narratifs.

Cependant les œuvres de deux écrivaines ayant contribué à donner une image nouvelle de cette Afrique (source de toutes les convoitises) en levant le voile sur bien des pratiques sociales, ont retenu notre attention. Elles feront l'objet de notre réflexion aujourd'hui, à savoir : *Le Baobab fou* de Ken Bugul et *C'est le soleil qui m'a brûlée* de Calixthe Beyala. Nous noterons que ces deux écrivaines contribuèrent à moderniser la littérature africaine en usant de leurs voix personnelles respectives. A travers des approches narratives novatrices, elles abordent les thèmes universels tels que la liberté, l'amour, la justice, la post-colonisation …dans un contexte africain. Tout en maintenant des liens forts avec leur identité d'origine et leurs traditions culturelles, elles réussirent à faire la transition vers la modernité.

A travers leurs œuvres, nous pourrons, non seulement voir le passage d'un univers à un autre mais encore, observer comment cette transition à double sens, débouche sur la naissance de cette Afrique ambivalente, miroitante. Ainsi, dans la similitude et la différence, ces deux autrices abordent des thèmes contemporains tout en intégrant des objets de l'identité africaine, et ceux de l'héritage culturel et de la condition féminine. Elles évoquent inlassablement, ce double rapport de l'Afrique au monde en explorant sans aucun apprêté le monde chaotique qui néanmoins débouchera sur une Afrique nouvelle. Dans une écriture non linéaire, toujours centrée sur leur terroir, elles invoquent l'amour, la quête de soi, et les questions existentielles permettant ainsi à leurs œuvres de résonner au-delà des frontières culturelles et géographiques.

Mots-clés: Femmes de lettres africaines, littérature francophone, Ken Bugul, Calixthe Beyala

[9] Bugul (K.), « Ecrire aujourd'hui : questions, enjeux, défis » Paris, Notre Librairie, N°142, Octobre-Décembre 2000.

FEMMES,
DISCOURS,
POUVOIR
KADIN, SÖYLEM, EYLEM
ULUSLARARASI KOLOKYUM
COLLOQUE INTERNATIONAL
10-11-12 Haziran 2024
10-11-12 Juin 2024
Fransız Kültür Merkezi
Institut Français d'
İZMİR
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Université de Limoges
RÉPUBLIQUE FRANÇAISE
INSTITUT FRANÇAIS